

АГЕНЦИЯ ЗА ИКОНОМИЧЕСКО ПРОГРАМИРАНЕ И РАЗВИТИЕ

МИНИСТЕРСТВО НА ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ

**ИКОНОМИКАТА НА БЪЛГАРИЯ
ПРЕЗ 1995 г.**

ГОДИШЕН ДОКЛАД

© Агенция за икономическо програмиране и развитие

1000 София, ул. "Левски" №1

тел.: 46 61 16, 54 33 86

факс: 46 61 10, 83 33 23

ISSN 0861-6345

Оценката на макроикономическата конюнктура е направена въз основа на данните за състоянието на българската икономика и на мерките на стопанската политика към януари 1995 г.

Позоваването на публикацията на АИПР "МЕСЕЧЕН КОНЮНКТУРЕН ОБЗОР" при препечатване на информация е задължително.

I. БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА ПРЕЗ 1995 г.: ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВИ

1.1. СВЕТОВНАТА ИКОНОМИКА ПРЕЗ 1995.

По предварителни данни на МВФ и ИКЕ, растежът на БВП в рамките на световната икономика като цяло се очертава около 3.7 на сто. В т.ч. в развитите страни с пазарна икономика нарастването е около 2.5 %, в САЩ - 2.9, Япония 0.5, Германия - 2.1, Франция 2.9, Италия - 2, Великобритания - 2.7. Групата на развиващите се страни регистрира изпреварващи темпове - около 6% през 1995г., като растежът е особено интензивен в азиатско-тихоокеанския регион и най-забавен - в латинска Америка, вследствие финансовата криза и икономическия спад в Мексико. Като цяло, централните и източноевропейските държави също представляват достатъчно динамичен регион, с очакван растеж от 4-4.5% за 1995г. Най-интензивно се развиват териториите в рамките на бившата ГДР - с около 7% нарастване на БВП. Спад се очертава в страните от ОНД като цяло, особено в началото на периода (- 6.6 % за първите шест месеца) и прибалтийските републики (-1.7% за същия период).

Стопанският растеж в Западна Европа, представляващ особен интерес от гледна точка на състоянието на българската икономика, е резултат на увеличаването на практически всички компоненти на съвкупното търсене, с изключение на стоковите запаси. Най-бързо нарастват частното потребление, инвестициите в основен капитал и износа. Държавното потребление и вноса се увеличават незначително.

Независимо от благоприятния икономически климат, безработицата в западна Европа се запазва на сравнително високо равнище - над 10 на сто от работната сила. Особено засегнати са икономиките на Испания (22.5 %), Финландия (17.6), Ирландия (14.5), Турция (12.0) и Франция (11.6), а в последно време и в Германия. За сравнение ще отбележим, че положението в САЩ и Япония е значително по-добро, с процент на безработица, възлизащ на 5.6 и 3.1 на сто съответно.

До голяма степен безработицата е цената за поддържането на нисък темп на обезценяване на паричните единици в страните от западна Европа като цяло - през 1995г. темпът на нарастване цените в западноевропейските държави се колебае между 2.8 и 3 %. Практически на същото равнище е и инфлацията в САЩ. В Япония инфлацията е почти нулева и дори отрицателна. В пълен контраст с останалите страни-членки на ОИСП е Турция, където нарастването на цените за първото и второто тримесечие на 1995г. е 129.3 и 86.6 на сто съответно.

В сравнение с края на 1994г., в развитите страни с пазарна икономика се наблюдава известно облекчаване на парично-кредитната политика, изразяващо се в понижаване на краткосрочните и дългосрочни лихвени проценти. Процесът е особено характерен за САЩ и Германия. В Япония към средата на годината сконтовият процент на централната банка се понижи до исторически безпрецедентното равнище от 0.5 %. В повечето страни от западна Европа тенденцията към съкращаване на номиналното равнище на лихвите възпроизвеждаше динамиката, индуцирана от Бундесбанк. Поддържането на нисък лихвен процент се облекчава от тенденцията към съкращаване на бюджетните дефицити в повечето западноевропейски държави. В резултат, като цяло за страните-членки на ОИСП, се наблюдава нарастване на паричната маса в рамките на увеличаването на номиналния БВП, респективно стабилност на скоростта на обръщение на парите.

Очаква се средният размер на бюджетните дефицити в индустриалния „център“ на световното стопанство да бъде около 4.8%, или с около един процентен пункт по-ниско от 1994г. В САЩ и Япония бюджетните дефицити са на още по-ниско равнище - 2 и 3% съответно. Независимо от това, идеологическият спор между президента Бил Клинтън и Конгреса по повод федералния дефицит и разходите за здравеопазване в частност, продължава и ще изисква значителни компромиси от страна на администрацията.

Прогресът в монетарната и фискалната област, регистриран в САЩ и Европа, има важни концептуални и институционални измерения. В Европа

това са преди всичко ангажиментите за изпълнение на Маастрихтските конвергентни критерии и въвеждането на единна европейска валута. В САЩ в основата на бюджетната криза е искането на доминиращия от републиканската партия конгрес за пълно балансиране на федералния бюджет посредством съкращаване на социалните разходи. Япония се намира в другата крайност, провеждайки през последните четири години експанзионистична фискална политика, ориентирана към стимулиране на икономиката и подпомагане на банковия сектор.

Ограничителната фискална политика, провеждана в западна Европа има сериозни последици за икономическия растеж. Очаква се лек спад на темпа на нарастване на БВП в западноевропейския регион. Проблемът обаче е сериозен, тъй като, по оценки на ИКЕ, при растеж под 2.5%, не е възможно съкращаване на безработицата, която, от своя страна, представлява най-тежкия проблем на западноевропейската икономика. В подобна ситуация практически единственият инструмент за стимулиране на растежа и инвестициите остава по-нататъшното понижаване на лихвените проценти. Опасенията от ускоряване на инфлацията, както и потребностите на Германия от привличане на капитали, породени от високите разходи по икономическата трансформация на източноевропейските провинции (само за първото полугодие на 1995г. дефицитът на текущия платежен баланс на тази страна възлиза на 7.4 млрд. долара, а за цялата година се очертава между 18 и 19 милиарда), ограничават значително възможностите за маневриране в тази посока.

Друг ограничител на монетарната политика са натрупаните „лоши кредити“, проблем характерен преди всичко за банковата система на Япония. Към това се добавя нестабилността на капиталовите пазари в Япония и далечния Изток, както и резките промени в съотношенията между ключовите валути - долара, йената и германската марка. През 1995г. се очертава рязка промяна в съотношенията на обемите на основните световни капиталови пазари - утвърди се водещата роля на капиталовите пазари на САЩ, където стойността на котираните ценни книжа нарасна за годината

с 35%, срещу съкращаване на този показател за Япония с 6%. По степен на развитие на капиталовите пазари (съотношение обем на пазара/БВП) на първо място се намира Швейцария, следвана от Великобритания, САЩ, Швеция и Холандия.

През 1995г. световния търговски обмен продължи да нараства с изпреварващи темпове по отношение на БВП, главно за сметка на особено бързото увеличаване на търговията между източна и западна Европа. По предварителни данни, световният износ е нараснал с 26.8 на сто в стойностно изражение, в т.ч. износа на развитите страни с пазарна икономика - с 31%, на икономиките в преход - с 23.3%, на централните и източноевропейски държави - с 31.1% и на развиващите се държави - едва с 9.3%. Ако се изключат САЩ, развитите страни с пазарна икономика регистрират активен търговски баланс, което представлява допълнителен фактор, активизиращ растежа в тази група страни. Същото се отнася и за текущия платежен баланс.

Очакванията на повечето прогнозни центрове за развитието на световната икономика през 1996г. като цяло са оптимистични. Независимо от ограничаващите фактори, свързани с натрупаните напрежения в банково-кредитната, финансовата и валутната сфера, както и с политиката на съкращаване на бюджетните дефицити и държавните разходи, се предвижда ускоряване на растежа в развитите държави с пазарна икономика до 2.6%(прогноза на ОИСР) или запазване на растежа на равнище 2.4-2.5%(МВФ). Прогнозира се развиващите се държави също да ускорят своя стопански растеж до 6.3%, по оценки на МВФ.

Ускорението в индустриалния „център“ на световната икономика ще се реализира основно за сметка на Япония, където се очаква темпът на нарастване на БВП да се повиши до около 2%(ОИСР) или 2.2%(МВФ). Основните инструменти на макроикономическата политика, които ще обезпечат този растеж, са ниските лихвени проценти, поддържането на нисък курс на йената, както и прилагането специален пакет от фискални мерки, включващ съкращаване на данъците, увеличаване на държавните инвести-

ции и други стимулиращи мерки. Както за Япония, така и за ОИСР като цяло, се предвижда незначително нарастване на темповете на инфлация.

Прогнозите за икономическия растеж в Германия, Гърция и Турция, представляващи важни експортни пазари за българските производители, са като цяло оптимистични. Незначителен спад на темпа на растеж се очаква в Италия и Австрия. Последните данни за състоянието на икономиката на Германия са неблагоприятни (спад на промишленото производство през 1995г.), но се очаква съкращаването на лихвените проценти да стабилизира стопанската конюнктура. Растежът на световната икономика като цяло се прогнозира на 4.1%(МВФ).

1.2. СТРАНИТЕ В ПРЕХОД ПРЕЗ 1995г.

Както беше отбелязано, 1995г. е успешна за страните от централна и източна Европа (без ОНД) от гледна точка на икономическия растеж. Прирастът на БВП за региона като цяло се очертава 4.4-4.5 на сто, в т.ч. за вишеградската четворка - 4.5%, за осемте южноевропейски икономики в преход (Албания, България, Румъния и петте републики от бивша Югославия) - 4%. Най-висок е растежът (без экс-ГДР) в Полша (6-6.5%), а най-нисък в БЮР Македония (-4%). В гържавите от ОНД, вкл. Русия, продължава икономическия спад - 4.6% за 1995г. като цяло. Особено значително е съкращаването на производството в Украйна - 11-12%. Към края на 1995 се очертава известно забавяне на динамиката на производството в Полша и съкращаване на спада в ОНД.

Най-убедителното обяснение както за разликите в темповете на икономическия растеж, така и за различната скорост на реформите, се оказва концепцията за „центровете на растежа“. Географската близост до стабилната и динамична икономика на ЕС представлява основен фактор, въздействащ върху растежа, преките чуждестранни инвестиции и скоростта на пазарноориентираните трансформации. В тази връзка, може да се направи извода, че с премахването на югоембаргото, създаващо условия за изкуствена изолация на Балканския икономически регион от общоевропейс-

кото икономическо пространство, се формират предпоставки за изместване на „центъра на тежестта“ на икономическата динамика в Централна и Източна Европа (ЦИЕ) от вишеградската четворка към южноевропейско-балканската осмица.

За държавите от Централна и Източна Европа като цяло е характерно изпреварващо нарастване на вътрешното търсене, в т. ч. инвестиции, потребление (нарастване на реалната работна заплата) и внос. Практически единственото изключение от тази тенденция е България. Причините за това се свеждат до: съкращаване на държавното потребление и инвестиции вследствие необходимостта от поддържане на висок първичен бюджетен излишък; ниско равнище на спестявания и инвестиции; обезценяване на националната валута, наличие на активен търговски баланс; значителни плащания по обслужване на външния дълг; ограничени преки външни инвестиции.

От гледна точка на тежестта на плащанията по вътрешния и външния дълг България, по данни на ИКЕ, е на първо място между източноевропейски държави (тези плащания се равняват на около 10% от БВП), следвана от Унгария с около 8%. Това е основната причина за необходимостта от поддържане на високо положително първично салдо на бюджета и свиване на вътрешното търсене.

Вследствие нестабилността на парично-кредитната система и ниското равнище на спестявания, България се характеризира с относително най-висок спад на инвестициите в основен капитал измежду страните от централна и източна Европа, без ОНД. За сравнение ще отбележим, че докато инвестиционният спад в България продължава, вложенията в основен капитал в Полша и Словакия нарастват през 1995г. с 21%. От друга страна обаче, България е практически единствената източноевропейска държава (без ОНД), която регистрира активен търговски баланс през 1995г., при това в съчетание с нарастване на БВП.

От гледна точка на предлагането, основна роля за поддържането на икономическата динамика играе промишленото производство. В рамките

на самата промишленост изпреварващо нараства производството на инвестиционни стоки и междинна продукция. Секторите, ориентирани към крайното потребление се намират в затруднено положение в резултат на силната конкуренция на вноса от развитите страни с пазарна икономика.

Икономическото оживление в Източна Европа създава предпоставки за съкращаване на безработицата. Като цяло в 12-те държави от ЦИЕ, относителният дял в работната сила на официално регистрираните безработни се съкращава от 13.6 в края на 1994г. до около 13% средно за 1995-та. Румъния, Унгария и България са страните с най-благоприятно положение в областта на заетостта между 12-те. Тъй като отбелязаните три държави се характеризират с относително най-бавно нарастване на инвестициите и реалната работна заплата, ситуацията може да се обясни с ориентиране на растежа в тези държави към трудоемки производства. От своя страна, безработицата в ОНД и Прибалтика е на значително по-ниско равнище (5-6% от работната сила), в сравнение с държавите от ЦИЕ.

Както регионът на ЦИЕ, така и групата на страните в преход като цяло, преобладава тенденцията към съкращаване на темпа на инфлация. Независимо от това, темпът на нарастване на паричната маса като правило продължава да изпреварва увеличаването на номиналния БВП. Една от причините за този процес е притокът на краткосрочни спекулативни капитали вследствие позитивния лихвен диференциал между икономиките на страните в преход и международните финансови пазари. За да неутрализират потенциалния инфлационен ефект от нарастването на валутния компонент на паричната маса, отделните страни прибегват до стерилизиращи операции на открития пазар, повишаване на нормата на задължителни резерви или до допълнителни мерки за съкращаване на бюджетните дефицити.

Съкращаването на бюджетните дефицити продължава да бъде сериозен проблем във всички държави от ЦИЕ, с изключение на Чешката република. Тъй като по-нататъшното намаляване на разходите в повечето случаи е трудно реализуемо по икономически, социални и политически

съображения, усилията са насочени към увеличаване на нормата на данъчно облагане и повишаване събираемостта на данъците. В много източноевропейски държави горната граница на прогресивната скала на данъчното облагане достига 65-70% (напр. Унгария и Полша). По мнението на експерти на ИКЕ по-обещаващо е инвестирането на ресурси в повишаване събираемостта на бюджетните вземания. Очаква се през периода 1996-1997г. относителното ниво на бюджетните дефицити в страните от Централна и Източна Европа да се съкрати значително.

Във всички държави от Източна Европа и ОНД сериозен проблем представлява наличието на банки с негативен капитал и голям обем „лоши“ кредити. Продължава изпълнението, с различен успех, на програми за реструктуриране и рекапитализация на банковите системи и подобряване на финансовата дисциплина като цяло. Продължава нарастването на дела на частния сектор в промишленото производство, търговията и финансите.

Независимо от наличието на негативно салдо на търговския баланс, на страните от ЦИЕ като цяло (вследствие изпреварващото увеличаване на вноса), износьт представлява основен динамизиращ фактор на икономиките на страните в преход. Особено бързо през 1995г. нараства стойността на износа на Албания (54.5%), Хърватско (51.7), Полша (38.7) и Словакия (34.6). Според предварителния анализ на ИКЕ, развитието на външнотърговския обмен на държавите от ЦИЕ през 1995г. се характеризира с редица особености.

Първо, нарастването на стойността на износа е значително по-голямо от увеличаването на физическия обем вследствие на обезценяването на долара и цикличното нарастване на цените на някои стоки, експортирани от източноевропейските държави и ОНД. Например, цените на нефта, газа и нефтопродуктите се увеличават с 15-20%, на металите и химическите продукти с 40-45%, за първата половина на 1995г. на сезонно адаптирана база.

Второ, за пръв път от старта на реформите, вътрешнорегионалната търговия на ЦИЕ нараства, при това, в някои страни с изпреварващи

темпове. България е все още изключение в тази насока, но сключването на споразумения за свободна търговия със Словашката и Чешката републики представлява благоприятно обстоятелство.

Трето, стоковата структура на източноевропейските държави и ОНД се характеризира с нарастващ относителен дял на междинната продукция. Това обстоятелство отразява цикличното нарастване на търсенето в икономиките на западноевропейските държави. Увеличава се също така дела на износа на трудоемка продукция (текстил, конфекция, обувки и др.). Има нарастване на дела на износа, реализиран на ишлеме и по линията на производственото коопериране.

Четвърто, успешната макроикономическа стабилизация се съчетава като правило с реално поскъпване на националните валути и влошаване на търговските баланси.

Негативният търговски баланс на ЦИЕ и обслужването на вече натрупаните външни дългове доведоха до нарастване на чистия външен дълг на 12-те от 82.6 млрд. долара към края на 1994г., до 85 млрд. към средата на 1995-та. Чистият външен дълг на страните от ОНД също бележи тенденция към нарастване. Независимо от това, вследствие високия позитивен лихвен диференциал, обема на валутните резерви нараства, като съотношението валутни резерви/месечен внос за ЦИЕ като цяло се подобри от 3.3 до 3.4. Подобна е и тенденцията за ОНД и прибалтийските държави.

През 1995г. беше отбелязан значителен напредък в институционализацията на процеса на интеграция между източна Европа и ЕС. Почти всички централно и източноевропейски държави, в т.ч. и България, както и някои прибалтийски републики, подадоха официални заявления за членство в Европейския Съюз. Европейската интеграционна общност, от своя страна, подготви и публикува през месец май 1995г. т.нар. Бяла книга, представляваща синтез на стратегията на ЕС за подготовката на присъединяването на страните от Централна и Източна Европа към вътрешния пазар на ЕС в съответствие с решенията на Европейския съвет от Есен, декември 1994г.

1.3. БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ 1995-ТА: ОСНОВНИ МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ ТЕНДЕНЦИИ.

Нарастването на БВП в България с около 2.5% за 1995г. представлява повратен момент в икономическото развитие на страната в периода след началото на радикалната трансформация през 1991г. Този растеж отразява преди всичко прогреса в адаптирането на основните производители към изискванията на международните пазари. От друга страна, фактът, че нарастването на БВП е значително по-ниско от това на световната икономика като цяло (3.7%), на развиващите се страни (6%) и на ЦИЕ (4-4.5%), при наличието на ненатоварени производствени мощности и сравнително висока безработица, показва, че българската икономика разполага със значителни резерви.

Възможностите за ускоряване на растежа са свързани с три взаимнозависими фактора: по-доброто използване на наличните ресурси; привличането на външни инвестиции; съживяване на иновационните процеси (трансфер на технологии). Реализирането на прогрес в тези три направления

Динамика на прехода в България



А Отклонение от 50% на съотношението стокови запаси / парична маса, намалени с обема на валутните депозити

В Отклонение от 50% на съотношението стокови запаси / парична маса

Граф. 1

Източник: НСИ, БНБ, АИПР

изисква по-висока ефективност на действието на пазарните механизми и държавното регулиране, т.е. напредък в икономическата реформа и пренастройка на целите и инструментите на икономическата политика.

В тази връзка, чрез графика 1, е илюстриран хода на прехода от команден към пазарен режим на функциониране на българската икономика. Степената, в която пазарните, респективно командните (т.е. немонетарни, „директни“) стопански механиз-

ми, определят разпределението на икономическите ресурси, се измерва по вертикала. На „командния“ режим се приписват значения от 0 до 50%, а на пазарния - от 0 до -50%. „Преходът“ се разглежда като промяна на структурата на резервите на икономическата система, т.е. преминаване от резервен „портфейл“ доминиран от физически стокови запаси към портфейл, в който основна роля играят паричните запаси. „Измерването“ на прехода е направено в два варианта - с отчитане на паричната маса като цяло и с включване само на левовия компонент.

Както се вижда, в края на 1990г., българската икономика твърдо е в преобладаващо (в смисъла на теорията на „размитите“ (fuzzy sets) множества) команден режим. Либерализацията от началото на 1991г. в общи линии действително измества икономиката като цяло в областта на преобладаващо пазарно поведение. Ако се ограничим обаче само с левовата икономика, то и след либерализацията и въвеждането на ограничена обратимост на българската парична единица, поведението на икономическите агенти по отношение операциите, извършвани в национална валута, продължава да е „командно“ и в течение на цялата 1991г., т. е. разпределението на ресурсите е дирижирано от административния контрол върху предлаганите количества, а не посредством изменението на относителните цени в условията на „твърди“ бюджетни ограничения.

След 1991г. се оформят два паралелни процеса. Първият е илюстриран чрез кривата В и отразява еволюционното приспособяване на поведението на икономическите агенти към пазарните „правила на играта“. Кривата А отразява прехода в по-тесен аспект, от гледна точка на левовата икономика. Динамиката на кривата В демонстрира категорично преминаване в стабилен пазарен режим. Кривата А обаче се характеризира с нестабилност и близост до „смесен“ режим. Ако отчетем наличието на валутни средства в населението и фирмите извън банковата система и формирането на невключени в официалната статистика стокови резерви, то левовата икономика е практически в състояние на „хистерезис“, т.е. хаотично преминаване от „команден“ към „пазарен“ режим и обратно.

Основният извод от процесите, илюстрирани чрез Графика 1, състои в това, че преходът към пазарна икономика се извършва реално чрез интегриране към световния пазар, международната парично-кредитна система и ценовите съотношения на международните пазари. Системата от банкови и други финансови структури (финансово-брокерски фирми, инвестиционни фондове, застрахователни и осигурителни компании), както и съществуващите централизирани регулативно-надзорни механизми, не гарантират стабилност на реалните и номинални лихвени проценти (дивидентни), валутния курс и покупателната сила на лева, необходими за необратимо заместване на командните с (левови) монетарно-пазарни инструменти за насочване (алокиране) на стопанските ресурси. Този тип преход ограничава възможностите за използването на вътрешните импулси за икономическо развитие и е основната причина за относително по-бавния растеж на българската икономика, в сравнение с групата на ЦИЕ като цяло.

В тази обстановка, увеличаването на външното търсене, респективно нарастването на износа, се оказва основен динамизиращ фактор за българската икономика. Формирането на стабилен, експортноориентиран модел на икономически растеж обаче не се измерва единствено с изпреварващото нарастване на износа и наличието на активен търговски баланс. Много важно е наличието на корелация между нарастването на износа и инвестициите, респективно спестяванията. От друга страна, експортът би следвало да бъде двигател на нарастването на производителността на труда, намалянето на материалоемкостта и енергоемкостта на производството, повишаването на дела на отраслите с висока норма на добавена стойност и ускоряване на иновационните процеси и трансфера на технологии.

В това отношение, процесите през последните години са противоречиви. Инвестициите през 1991, 1992, 1993, 1994 и първата половина на 1995-та година се съкращават като процент от БВП, възлизайки съответно на 22.6, 19.9, 14.2, 8.5 и 7.0%. Дори окончателните резултати за 1995г. да бъдат по-високи от данните за първото полугодие, очевидна е недостатъчната интензивност на инвестиционния процес. Подобна е и картината от гледна

точка на спестяванията, които, за същия период, възлизат съответно на 16.2, 4.9, 8.9 и 7.5%. Сравнението на цифрите, отразяващи динамиката на спестяванията и инвестициите показва, че вътрешногенерираните спестявания се превръщат в основен ограничител на инвестиционния процес. Причината за това е отсъствието през 1994 и 1995 на значително външно финансиране и възстановяването на плащанията по външния дълг на страната.

Нарастването на износа, от гледна точка на предлагането, може да бъде обяснено единствено с повишаване на натоварването на вече съществуващите мощности. В тази връзка, базирайки се на оценки на ИКЕ за динамиката на българския износ през последните 10 години, можем да направим извода, че в момента страната използва средно 50-60% от физическия капацитет на експортните отрасли. При някои производства обаче, този показател приближава максималното натоварване. Ето защо, в близките две-три години, нарастването на износа без паралелно ускоряване на инвестиционния процес, няма да бъде възможно.

Интензифицирането на инвестициите предполага привличането на вътрешни и външни спестявания. Вътрешните спестявания, от своя страна, са функция на доверието в лева и финансовите институции, както и на равнището на (реалния) лихвения процент по банковите депозити, респективно от доходността на съответните финансови инструменти. Привличането на външни спестявания на свой ред зависи от договореностите с международните финансови институции и доверието на чуждестранните инвеститори и финансово-банкови институции. Очевидно, нестабилността на банково-финансовата система, негативните реални лихви по банковите влогове, високият диференциал между лихвите по кредитите и депозитите, както и отсъствието на договореност с международните финансови институции за ползването на нови външни кредитни улеснения, е главната причина за недостига на спестявания, респективно за относително ниската инвестиционна активност.

От друга страна, предварителните данни за 1995г. показват подобрене на показателя за производителността на труда на база добавена

стойност в държавните промишлени предприятия с около 9.7%. Увеличаването на този показател компенсира известното повишаване на реалния курс на лева през 1995г., запазвайки конкурентноспособността на българската промишлена продукция. Структурните изменения в износа за сега не са особено благоприятни, имайки предвид изпреварващото увеличение на експорта на енерго- и материалоемка продукция. Независимо от това, вече се очертават тенденции към съживяване на износа на машиностроенето, електротехниката и някои други високотехнологични подотрасли.

Стабилизирането и ускоряването на икономическия растеж се оформя като основен проблем пред макроикономическата политика. Само на тази основа е възможен по-нататъшен прогрес в областта на макроикономическата стабилизация в по-широкия смисъл на термина, т.е. поддържането на оптимален темп на растеж при „приемлива“ инфлация. Пълното използване на ресурсите на българската икономика обаче се сблъсква с проблеми както от страна на търсенето, така и на предлагането.

Във външноикономически план проблемите на търсенето са свързани с облекчаване на достъпа на българска продукция до международните пазари, чувствителността на износа на България към цикличните промени в световната икономическа конюнктура и промените на реалния курс на българската валута. Присъединяването на България към ЦЕФТА и Световната търговска организация, както и преговорите за облекчаване на достъпа на българска продукция до пазарите на ОНД, представляват полезни стъпки за облекчаване разширяването на експорта. От гледна точка на валутния курс, опитът от 1995г. показва, че обезценяването на лева трябва да се движи в рамките на инфлацията (условна горна граница), коригирано с измененията на производителността на труда (условна долна граница), при отчитане на лихвения диференциал между лева и основните западни валути и състоянието на текущия платежен баланс.

От гледна точка на вътрешното търсене проблемите са още по-сериозни. Както беше отбелязано, развитието на българската икономика се отличава от останалите държави от ЦИЕ със системно свиване на вът-

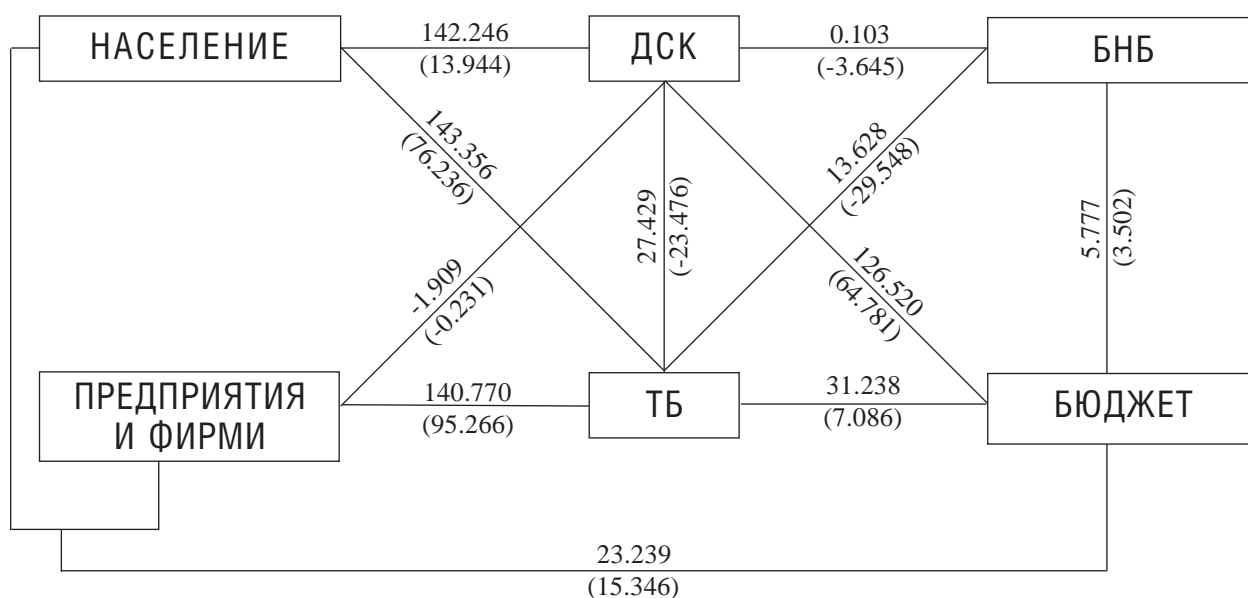
решния пазар, което, от своя страна, е резултат от недостатъците на стопанските механизми в чисто вътрешен план. Проблемът се свежда в последна сметка до неефективността на банково-финансовата система при трансформирането на паричните спестявания в рентабилни инвестиции (кредити). Тази неефективност има две основни измерения - вътрешния държавен дълг и акумулираните от банковата система „лоши“ кредити.

По данни на ИКЕ, от гледна точка на съотношението между бюджетния дефицит и държавните разходи, България е на първо място между източноевропейските държави през 1995г.. При наличието на позитивно първично салдо на бюджета, дефицитът е породен очевидно единствено от обслужването на държавния дълг. Тъй като положителното първично салдо е примерно равно на плащанията по обслужването на външния дълг, то дефицитът практически е последица единствено от обслужването на вътрешния държавен дълг.

НЕТНИ ОСТАТЪЦИ И ПОТОЦИ НА КРЕДИТИ И ДЕПОЗИТИ

/към 31.10.1995г./

/млрд. лева/



Граф. 2

Нетните остатъци са към 31.10.1995г.
Нетните потоци (в скоби) отразяват изменението на остатъците между 31.12.1994г. и 31.10.1995г.

Както се вижда от графика 2, ДСК е основният кредитор на държавата с 68% от нетния обем на държавния дълг, към които следва да се добавят още 15%, предоставени индиректно чрез рефинансиране на търговските банки, които, от своя страна, инвестират средствата също в ДСК. Цената на ресурса, привлечен от ДСК е средната лихва по депозитите, докато приходите са примерно на равнището на ОЛП. Разликата между двете лихвени равнища през 1995г. е от порядъка на минимум два процентни пункта месечно. Това означава месечна условна загуба за фиска по линията на банковото финансиране на бюджета от порядъка на 3.3 млрд. лева месечно или примерно 40 млрд. ежегодно като долна граница. Дори да приемем, че част от тази примерна сума се връща обратно в бюджета под формата на данък върху печалбата, загубата остава сравнима с целия консолидиран бюджетен дефицит за 1995г.. Тази условна загуба илюстрира неефективността на банково-кредитната система, вследствие неконкурентната структура на финансовите и кредитните пазари и високите трансакционни разходи. Реалната последица от тази неефективност е необходимостта от свиване на държавното потребление и инвестиции, респективно ограничаване на важен компонент на вътрешния пазар, който в някои развити страни с пазарна икономика представлява 40-50 % от БВП.

Както беше отбелязано, ДСК финансира пряко или косвено около 80% от нетния държавен дълг. При това, тя е институция, ползваща се от държавна гаранция, респективно имаща възможност да привлича средства при по-нисък лихвен процент, вследствие нулевия риск за вложителите. Обратното, фиска привлича средства при лихвени условия близки до ОЛП, т.е. с отчитане на риска, преобладаващ в банковата система като цяло. Същевременно, значителна част от държавния дълг се акумулира вследствие поемане частичното обслужване на портфейла от лоши кредити чрез емисията на облигации по ЗУНК. По такъв начин, държавата не ползва нулева премия за риск, от една страна, като поема значителна част от риска на търговските банки, от друга. В тази ситуация, използвайки недостатъчния надзор, упражняван от БНБ, банковата система се ориентира

към поемането на допълнителен риск, водещ до увеличаване на обема на несъбираемите кредити и декапитализация на банковата система. В краткосрочен план, единствената реална спирачка пред този процес е провеждането на ограничителна парично-кредитна политика.

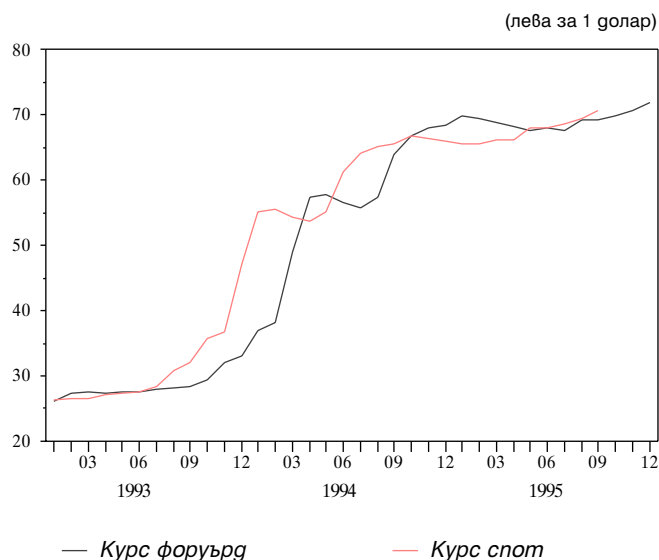
Прилагането на парични рестрикции с една или друга интензивност, в условията на вече поет висок риск, е свързано с поддържането на значителен диференциал между лихвите по банковите пасиви (депозити) и активи (кредити), достигащ до 40-50% на доходността от привлечените средства към края на 1995г.. Тъй като активите би следвало като минимум да запазват своята стойност, лихвите по банковите заеми се ориентират към темпа на инфлация като долна граница. При висок диференциал това означава поддържането на положителни лихвени проценти по отпуснатите заеми и негативни по привлечените средства. Именно такава е положението практически през цялата втора половина на 1995 -та година.

Резултатът от тези тенденции е отбелязаното ниско равнище на спестяванията и инвестициите. Както е известно, в условията на непълно използване на производствените мощности и работната сила, автономното съкращаване на инвестициите води до допълнително свиване на вътрешното търсене по мултипликационен път, т. е. ограничаването на инвестициите би имало смисъл само при прегряване на икономиката.

Процесите следва да бъдат анализирани и през призмата на международното движение на капитали. В течение на последните 5-6 шест години се оформи специален сегмент от международния пазар на краткосрочни спекулативни средства, свързан с т. нар. „възникващи“ (emerging markets) пазари (новите индустриални държави от Латинска Америка, Азия, Европа и групата на страните в преход). Стратегията на инвеститорите (практически всички водещи международни финансови групировки) на такъв капитал състои в използването на стабилизационните усилия на парично-кредитната политика (високи лихви в съчетание с ограничаване обезценяването на националните валути), създаващи възможност за печеливш лихвен арбитраж. В частност, притокът на краткосрочни ликвидни средства в

твърда валута, както беше отбелязано, представлява проблем пред парично-кредитната политика на практически всички държави от ЦИЕ.

Валутни курсове и форуърд



Граф. 3

Източник: БНБ, АИПР

На графика 3 е представена сравнителната динамика на курсовете спот (т.е. текущия валутен курс) и курса форуърд, т.е. този разчетен курс, при който са невъзможни печеливши спекулативни операции, базиращи се върху лихвените диференциали между отделните валути. При наличието на „ефективни“ валутни пазари, не би следвало да се формират продължителни и значителни отклонения на курса спот от курса форуърд. Както се

вижда обаче от споменатата графика, разминаванията между двете величини са продължителни и съществени. В течение на периодите, през които курсът форуърд е над курса спот, е възможно реализирането на печалби от дълги левови позиции, при обратния вариант печеливши са късите позиции (проблемът е анализиран по-подробно в доклада на АИПР за първото шестмесечие на 1995г.). Дългите левови позиции са свързани със забавяне на инфлацията, а късите- с нейното ускоряване. В този смисъл, тенденцията след месец септември е тревожна.

Ако се върнем към графика 1, става ясно защо съотношението между левовите запаси и сумарния обем на валутните и стокови резерви е близко до единица - не спекулиращите (избягващите риска) икономически агенти фактически се „застраховат“ срещу валутния риск и инфлацията, формирайки покрита левова позиция. Причината за тази липса на доверие са нестабилните темпове на инфлация и непрогнозируемите възможности за валутен лихвен арбитраж. Подобна ситуация е печеливша за относително по-

добре информирани икономически агенти - държателите на краткосрочни спекулативни средства вътре и вън от страната.

Оформят се следните негативни макроикономически взаимозависимости. От една страна, при съществуващата неконкурентна структура на кредитните и капиталовите пазари, държавата, в качеството си основен длъжник, не ползва нулева премия за риск. Същата структура, вследствие „рационарирането“ на кредита, не създава адекватна връзка между индивидуалната цена на ресурса за кредитополучателя и риска, вследствие на което математическото очакване на печалбата на банковите институции е ниско и дори отрицателно. За да се избегне колапса на системата, фискалната и монетарната политика прехвърлят риска върху данъкоплатеца, спестителя и тези сектори от икономиката и обществото, които се финансират от бюджета, по линията на инфлацията и съкращаване на бюджетните разходи под социалния оптимум. Отговорът на неспекулативните икономически агенти е поемането на покрита левова позиция, т.е. застраховане срещу фискалните и монетарните власти. Резултатът е игра с негативен остатък, или ситуация, при която губят всички - фиска, банковата система и реалния сектор.

1.4. ИЗВОДИ И ПЕРСПЕКТИВИ ЗА ПЕРИОДА 1996-1998г.

1.4.1. Макроикономическа политика.

Централният проблем пред макроикономическата политика в практически план, е овладяването на проблема с държавния дълг. Задачата в случая не се свежда до ограничаване изместването на частния сектор от разпределението на ресурсите (*crowding out*), а до значително по сложен процес - преодоляване на цялостната деформация на лихвената структура, изразяваща се в неадекватно инкорпориране на премията за риск. Негативните резултати се проявяват в последна сметка в наличието на отрицателни лихвени проценти по банковите депозити, инфлация, ниска норма на спестяване, недостатъчни инвестиции, свиване на вътрешното търсене и производството. Решаването на проблема следва да се развива

по обратен ред - създаване на нормална лихвена структура; довеждане на разходите по обслужването на държавния дълг до приемливо равнище; ориентиране на парично-кредитната политика към ограничаване възможностите за целенасочена спекула; създаване на условия за нарастване на вътрешното търсене по линията на достигане на социално оптимални държавни разходи и увеличаване на инвестициите.

В дългосрочен план, естественото решение на въпросите е свързано с развитието на пазарните реформи в контекста на формирането на „пълна“ система от конкурентни пазари. В краткосрочен разрез обаче, „напълно пазарни“ решения не са възможни, тъй проблемите са породени от съществуването на деформирани пазарни структури, характеризиращи със значителна инерционност при икономиките в преход. В тези условия, възможните решения имат характер на оптимум от втори ранг (second best). Насоките, в които би следвало да се търси решение, са следните:

Първо, елиминиране на излишните посредници между първичните спестявания и финансирането на дълга, включително регламентиране на лихвения диференциал между лихвите по депозитите (а не ОЛП) в ДСК и доходността на ДЦК, с оглед избягване на трансфера на нулевата премия за риск към частния банков сектор. Структурата на активите на ДСК постепенно следва да се ограничи с кредити за жилищно строителство, реалния сектор и вложения в ДЦК. Към схемата може да бъде включена директно или индиректно БНБ, която, от своя страна, следва да се превърне в единствен кредитор от последна инстанция.

Второ, необходима е промяна в лихвената структура на финансовите пазари. Предоставянето на ломбардни (т.е. обезпечени с ДЦК) кредити от БНБ, би трябвало да се извършва при лихва, близка до средната по депозитите в ДСК, ползващи се с държавна гаранция. Обратното, необезпеченото рефинансиране следва да се базира върху ОЛП. По такъв начин, лихвената политика на централната банка ще се приближи до нормалната практика ломбардния процент да представлява долната граница на цената на кредитните ресурси. Предвид вече акумулирания от ТБ висок риск, раз-

ликата между отбелязаната долна граница и средното лихвено равнище, следва да бъде значително по-висока, от тази, характерна за страните с развита пазарна икономика.

В резултат, необходимо следва да се обособят две равнища на лихвени проценти. Първото ниво, предполагащо нулева или ниска премия за риск, включва, по възходящ ред, лихвите по депозитите в ДСК, дивидента по ДЦК и ломбардния лихвен процент. Второто равнище има за долна граница ОЛП и за горна - лихвите на заемите на най-рискованите кредитополучатели от не-банковия сектор. Лихвите, прилагани на междубанковия пазар би следвало да се намират нормално между тези две точки.

Финансирането на държавата въз основа на премия за риск, близка да нулевата, а на частния сектор - с отчитане на средния риск, ще преодолее основната деформация на финансовите пазари и ще позволи продължаване на процеса на стабилизация на българската икономика.

Трето, частично преминаване, от гледна точка на вътрешния държавен дълг, от къса към дълга левова позиция, т.е. емисия на държавни дългови инструменти в твърда валута. По този начин държавата ще гарантира на спестителите, че нейните интереси са свързани със стабилността на валутния курс и понижаване на инфлацията. Обратното, поддържането на покрита позиция от спестителите ще изисква формиране на парични запаси в лева, респективно ще действа антиинфлационно. Чисто технически подобна практика ще означава намаляване тежестта на обслужването на дълга, тъй като в този случай в лихвата (дивидента), изплащан от държавата, не се включва инфлационния и валутния риск. Тези изводи се потвърждават както от сравнителния анализ на обслужването на вътрешния и външния дълг на България, така и от практиката на редица страни от групата на т.нар. възникващи пазари. В перспектива, при получаването на т.нар. „кредитен рейтинг“, България би могла да привлича средства директно от международните капиталови пазари.

Четвърто, независимо от подобряването на ситуацията с държавния дълг, нарастването на спестяванията няма да бъде достатъчно за

компенсиране потребностите от инвестиции, породени от вече натрупаната декапитализация на българската икономика. В тази връзка, привличането на средства чрез сключване на стабилизационно споразумение с МВФ и привличането на средства при приемливи условия от други международни финансови институции, ще позволи, както показва досегашната практика, относително ускоряване на инвестиционния процес, т.е. значението на стабилизационното споразумение в конкретната ситуация излиза извън непосредствената цел за стабилизиране на валутния курс и борбата с инфлацията и се превръща в допълнителен инструмент за поддържане на позитивните тенденции през 1995г. и преминаване към стабилен експортноориентиран растеж.

Освен това, в съответствие с Европейското споразумение за асоцииране между България и ЕС, при наличие на икономическа програма, съгласувана с МВФ, страната може да ползва допълнителни ресурси за подпомагане на платежния баланс. По-високият кредитен рейтинг ще облекчи привличането на средства от международните кредитни и капиталови пазари.

Пето, промените във фискалната политика няма да бъдат гостатъчни без координирана монетарна политика. В условията на неадекватно боравене с риска от страна на банковата система, чисто количествените ограничения, както и механичното адаптиране на лихвения процент към темпа на инфлация не дават необходимите резултати. Резервната и политика и политиката на рефинансиране придобиват решаващо значение. Намаляването на равнището на задължителните банкови резерви от месец май 1995г., както и измененията в тяхната структура, са основното монетарно „условие“ за ускоряване на инфлационните процеси и обезценяването на лева през втората половина на 1995г.

Вместо това, би могло да се препоръча запазване на равнището и структурата на банковите резерви от месец април, при провеждане на политика на рефинансиране, почиваща върху ясни критерии и използване на всички средства, предвидени в Закона за БНБ, ЗБКД и поднормативните документи на Централната банка. Подобна политика би довела до забавяне

на инфлационните процеси и би създала възможност за паралелно понижаване на лихвения процент.

Шесто, отбелязаните мерки биха позволили като цяло нарастване на вътрешните спестявания и увеличаване на вътрешното търсене, основно по линията на инвестициите. Както показва опитът на другите страни-членки на ЦИЕ, подобни промени в структурата на търсенето са свързани като правило и с позитивни промени в производството по линията на съживяване на отраслите, произвеждащи инвестиционни стоки. Независимо от това, пълното използване на наличните ресурси от квалифицирана работна сила и физически капитал, предполага привличането на допълнителни ресурси под формата на трансфер на технологии.

Основният инструмент в тази насока са преките чуждестранни инвестиции, особено по линията на касовата приватизация. Преките външни капиталовложения представляват приток на външни спестявания, респективно увеличават способността на икономиката да генерира допълнително инвестиции. В частност, без привличането на допълнителни ресурси по линията на приватизацията на подходящи държавни предприятия с участието на стратегически външни инвеститори, ДФРР ще бъде практически неизползваем поради изчерпване на свободните средства. Това, от своя страна, значително ще ограничи възможностите на държавата да провежда активна структурна политика.

Седмо, важни макроикономически последици ще има реализирането на масовата приватизация, укрепването на финансовата дисциплина в държавния сектор и прилагането на проекто-програмата за стабилизиране на банковата система - деформираната връзка риск-доходност на финансовите инструменти се базира в последна сметка върху несъответствието между пазара като система на балансиране на личните интереси и преобладаването на държавната собственост в условията на зле дефинирана връзка собственик-агент.

Ще се увеличава ролята на регламентирането на дейността на такива финансови институции с нарастващи функции, като застрахователни

компани, пенсионни и осигурителни фондове, инвестиционни фондове и т.н. Фиксирането на задължителни пропорции по отношение структурите на активите на тези финансови посредници, включващи задължителен дял ДЦК, ще облекчи допълнително финансирането на гържавния дълг.

Осмо, следва да продължат усилията за присъединяване на България към Световната търговска организация, Централноевропейската зона за свободна търговия, както и двустранните преговори за облекчаване достъпа на българска експортна продукция до пазарите на ОНД.

Поддържането на активен структуриран диалог с Европейския съюз, с акцент върху подобряване на координацията на макроикономическите политики и приближаване на вътрешното законодателство до западноевропейските стандарти, следва да продължи да бъде водещо направление на външноикономическата политика.

1.4.2. Перспективи за периода 1996-1998г.

Както беше отбелязано, периода след старта на радикалната либерализация през 1991г., се характеризира, във външноикономически план, с нестабилност на пазарния режим на функциониране на икономиката. В тази ситуация, малки промени в параметрите на стопанската политика на правителството и БНБ или международната икономическа конюнктура, могат да доведат до значителни изменения в динамиката на икономическата система. Ето защо, прогнозите за икономическия растеж, инфлацията, спестяванията и инвестициите в българската икономика носят силно подчертан характер на условно математическо очакване, т.е. те представляват варианти, реализуеми при неотклонение от определен тип икономическа политика.

Повечето вътрешни и външни прогнози се ориентират към 3%нарастване на реалния БВП в България през 1996г. Прогнозата на АИПР (виж Приложението) предвижда растеж от 3, 3.5 и 4.5%за 1996, 97 и 98-ма година съответно. Преминването на 3%-ната бариера на икономическия растеж е особено важно за България, тъй като обслужването на външния дълг абсор-

бира 2.5-3% от БВП. Само растеж над три на сто създава предпоставки за стабилно нарастване на доходите, потреблението, спестяванията и инвестициите.

Основният двигател на прогнозирания растеж е увеличаването на износа и поддържането на активен търговски баланс. Нарастването на експортните постъпления е необходимо и с оглед покриването на значителните плащания по външния дълг през прогнозния период.

Подобна динамика във външноикономическата област е реализуема само при поддържането на сравнително висока норма на вътрешни спестявания (над 10% от БВП). Това предполага решаване на отбелязаните проблеми с бюджетния дефицит, строга резервна политика на БНБ, запазване или слабо повишаване на реалния курс на лева, регламентирано развитие на капиталовите пазари, в т.ч. изграждане на национална фондова борса и стабилно развитие на вторичните капиталови пазари, които се очаква да възникнат след завършването на първия етап на масовата приватизация.

Освен това, прогнозата на АИПР се базира върху хипотезата за сключване на стабилизационно споразумение с МВФ през 1996г. (340 млн. дол.), позитивно развитие на взаимоотношенията с останалите финансови институции и нарастващ приток на преки чуждестранни инвестиции.

Нарушаването на отбелязаните вътрешни и външни условия, неизбежно ще доведе до отклонение на реалните показатели от прогнозните. В частност, отсъствието на допълнително външно финансиране по линията на МВФ и преките чуждестранни инвестиции, ще способствува за обезценяване на лева, ускоряване на инфлацията, съкращаване на спестяванията, инвестициите и вътрешното търсене като цяло. Нарастването на износа и поддържането на активен търговски баланс биха могли да компенсират свиването на вътрешното потребление и инвестициите, но в условията на значителна декапитализация в експортните отрасли, е възможен срив и в предлагането, вследствие некомпенсираната амортизация на основните фондове. Следва да се има предвид, че активният търговски баланс има и негативни страни - той представлява изтичане на вътрешни спестявания,

ограничаващо възможностите за инвестиции, особено необходими за българската икономика през настоящия период, като същевременно прави стопанския растеж силно зависим от конюнктурата на международните пазари.

Ето защо, реализирането на прогнозата, и, което е по-важно, запазването на тенденцията към съживяване на производството, предполага провеждането на строго координирана и правилно дозирана икономическа политика. Използването на външните фактори (насърчаване на износа, достигане на договореност с международните финансови институции, привличането на преки чуждестранни вложения), наред с облекчаване обслужването на вътрешния държавен дълг, ще има решаващо значение.

Промени са възможни не само в негативен план. Ако се възприеме макроикономическа политика, ориентирана към възстановяване на вътрешното търсене и имайки предвид позитивните промени, свързани с премахването на югоембаргото, благоприятния икономически климат на Балканите и очакванията за излизане на страните от ОНД от периода на икономически спад, напълно реалистично е да се премине към траектория на стопански растеж близка или малко по-висока от средната за световната икономика, т.е. от порядъка на 4-5% за 1996г. и 4.5-6% за периода 1997-1998г. В този случай обаче, възможностите за поддържане на активен търговски и платежен баланс ще бъдат по-ограничени.

□

II. ДИНАМИКА НА МАКРОИКОНОМИЧЕСКИТЕ ПОКАЗАТЕЛИ

2.1. ИНФЛАЦИЯ

Индексът на потребителските цени през 1995г. достигна най-ниското си равнище от започването на реформата през февруари 1991г. Свиха се и амплитудите в месечната динамика на цените, като за периода януари-октомври коефициентът на вариация спадна с 16 процентни пункта спрямо същия период на предходната година.

С най-силно влияние върху индекса на потребителските цени през 1995г. бяха цените на услугите и на онези стоки, които трябваше да компенсират изоставането си през 1994г. При увеличение на общия индекс на потребителските цени за десетте месеца с 29.5%, цените на услугите се повишиха с 54.8%, а на нехранителните стоки с 33.6%. Цените на хранителните стоки нараснаха само с 19.4%.

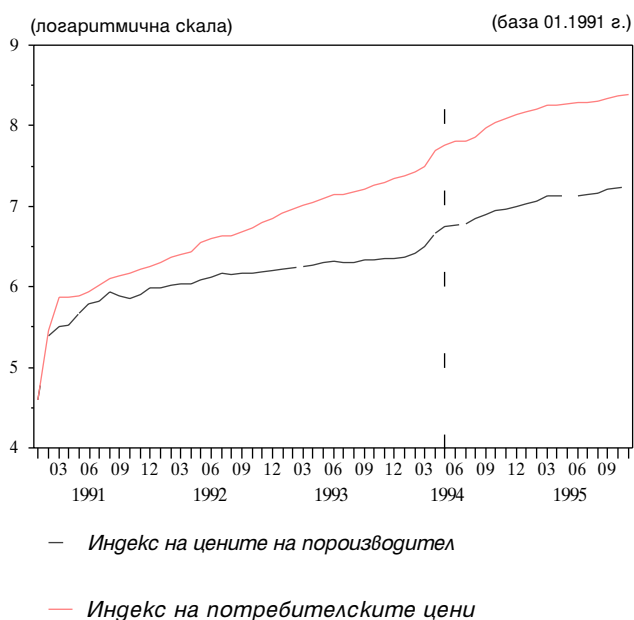
Стабилността на валутния курс допринесе за запазване равнището на цените на вносните стоки и елиминирането им като проинфлационен фактор.

Общият индекс на цените на производител радикално промени поведението си от средата на 1994г. като започна да се движи паралелно на общия индекс на потребителските цени и се превърна в проинфлационен фактор. Въпреки че динамиката на двата индекса не е еднаква по месеци, иконометричните оценки показват, че различията се компенсират с лаг от един месец и се унищожават при базисните индекси.

Цените на производител се изменят главно под влияние на динамиката на валутния курс и на фонд „Работна заплата“. Колебанията във валутния курс се отразяват изцяло върху цените на производител с лаг от един месец. Значението на нарастването на фонд „Работна заплата“ върху индекса на цените на производител намаля през 1995г. поради по-ниския процент на компенсиране на инфлацията.

През 1995г. в проинфлационен фактор се превърна цената на електро-

Индекси на цени



Граф. 1

Източник: АСИ, АИПР

енергията, която беше задържана в течение на цяла година на равнището от март 1994г. и изостана силно спрямо общото ценово равнище. Увеличението беше направено на два пъти шоково като през март 1995г. цената скочи с 47%, а през септември с.г. - съответно с 25%.

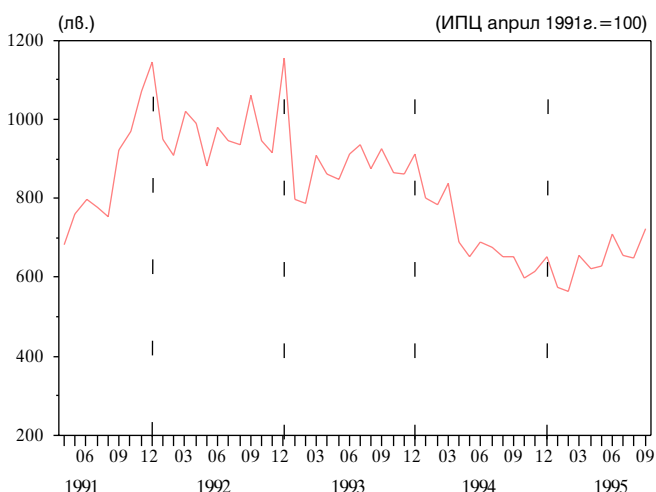
Основните фактори, които влияеха антиинфлационно през 1995г. бяха два: стабилният валутен курс и ниските доходи на населението.

2.2. ДОХОДИТЕ КАТО НЕИЗБЕЖНА НОМИНАЛНА КОТВА

Вторият силен инфлационен шок от април 1994г. снижи реалното равнище на средната работна заплата под нивото от април 1991г.

Сравнението на реалната работна заплата с нивото ѝ от първите

Реална средна работна заплата



Граф. 2

Източник: НСИ, АИПР

месеци на реформата не е случайно. Отдавна се коментира, че първоначалният отскок на цените и приложената шокова терапия са били пресилени и са довели до прекомерно затягане на икономиката. Повторното връщане на доходите до нивото им от април-май 1991г. показва, че икономиката може да се стабилизира единствено при ниско равнище на средните реални доходи,

които съответстват на ниското равнище на производителността на труда, ефективността и технологиите, както и на нерационалното разпределение на ресурсите в икономиката.

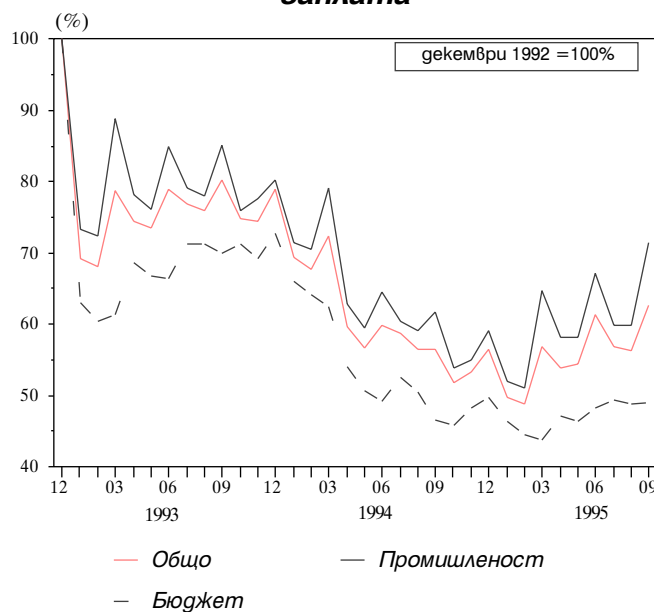
Вторият аргумент в полза на приложените в началото на 1991г. рестрикции е свързан с тежкото бреме на държавния дълг върху икономиката. Обслужването на вътрешния и външен дълг изисква акумулиране на ресурси за сметка на повишени данъци и ниски разходи за заплати, пенсии и социални помощи.

Политиката на доходите се променяше в началото на всяка година, но от 1992г. до март 1994г. по същество позволяваше пълно компенсиране на инфлацията. Схемата за регулиране на работната заплата в предприятията с над 50% държавно участие и индексирането на бюджетните организации през 1994г. позволи компенсиране на 68% от натрупаната до края на годината инфлация. За 1995г. компенсациите покриват 95% от очакваното увеличение на цените на потребителските стоки.

Рестрикциите в политиката на доходите засягат изключително силно доходите, получавани от и чрез бюджета и те са факторът, който снижава средните доходи в страната. През 1995г. относителните заплати в бюджетната сфера изостанаха значително по отношение на средната работна заплата и ще създават в бъдеще силен натиск за увеличение.

Политиката на доходите влияе изключително силно върху фискалната политика и бюджетния дефицит. Високите компенсации, изплащани от бюджета до април

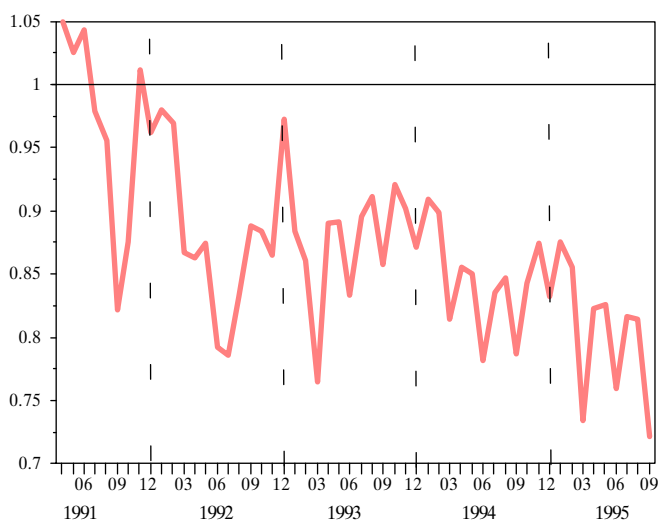
Динамика на реалната работна заплата



Граф. 3

Източник: НСИ, АИПР

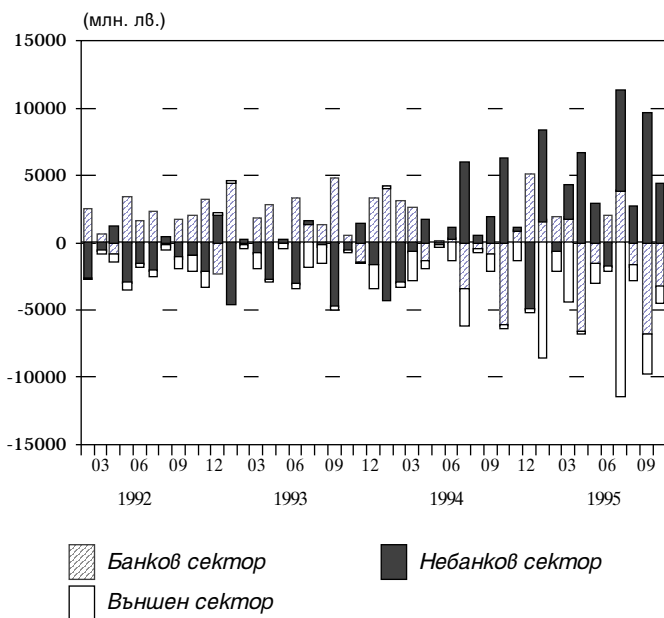
Относителна заплата в бюджетната сфера



Граф. 4

Източник: НСИ, АИГР

Нетни финансови потоци по сектори



Граф. 5

Източник: МФ, АИГР

1994г., се отразиха върху посоката на нетните финансови потоци по сектори, които преминават през държавния бюджет. Те бяха насочени от банковия сектор към бюджета и от бюджета към населението (небанковия сектор) и външния сектор, т.е. банковия сектор финансираше високите социални разходи и външните задължения на бюджета. От средата на 1994г. посоката на тези финансови потоци се обърна и те се движат от населението към бюджета и от бюджета към банковата система и външния сектор.

Промяната в посоката на финансовите потоци през бюджета, предизвикана от рестриктивната политика на доходите, позволи да се поддържа първичен излишък на бюджета, с който да се покрие част от плащанията

по държавния дълг.

През последните две години настъпи промяна в структурата на спестяванията в икономиката. Бюджетът, поддържайки висок първичен излишък, измести донякъде населението като спестител. Свиването на реалните

доходи¹ през 1994г.-1995г. доведе до намаление както на потреблението, така и на нормата на спестяване за населението.

Отношение на първичния излишък към БВП и към лихвите

	1991	1992	1993	1994	1995*
Първичен излишък в процент към БВП	2.4	0.92	-2.00	6.84	на
Първичен излишък в процент към разходите за лихви	35.6	13.9	-	52.5	51.5

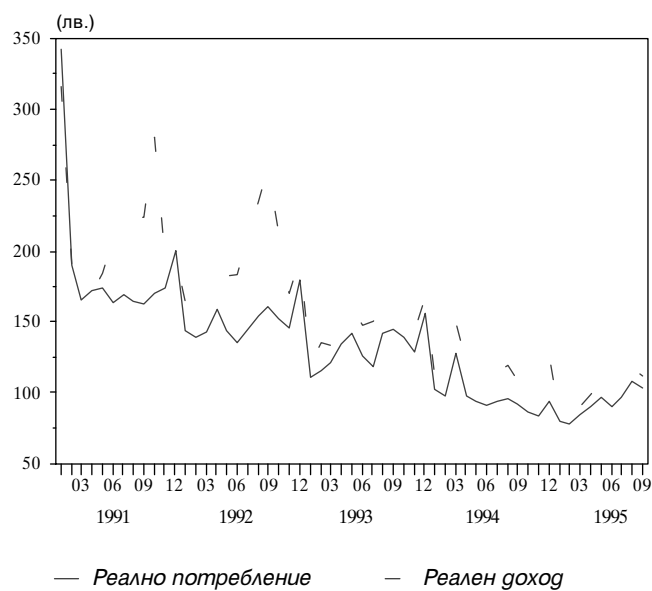
* За деветте месеца на годината.

Източник: МФ, АИПР.

Стриктното обслужване на държавния дълг, който представлява над 100% към БВП, изисква акумулиране на огромни финансови ресурси в определени моменти от време. Държавата все още е изолирана от международните финансови пазари и не може да привлича външно финансиране на доброволни начала. Възможността за привличане на средства от вътрешния пазар чрез емисии на държавни ценни книжа в необходимите обеми не

е гарантирана. Дори е възможно в определени моменти новият държавен дълг да се пласира с големи усилия, при висока доходност и висока премия за риска. Нестабилността на вътрешния финансов пазар се характеризира с висок дял на краткосрочните кредити. Във вътрешния държавен дълг,

Динамика на реалното потребление и реалния доход



Граф. 6

Източник: НСИ, АИПР

¹ Оценено по статистиката на домакинските бюджети.

емитиран за финансиране на бюджета, гелът на краткосрочния дълг се увеличи от 17.2% в края на 1992г. на 38.2% в края на 1994г. и до 44.3% към октомври 1995г.

Поддържането на рестрикции в доходите е неизбежно, когато държавният бюджет се натоварва непрекъснато с нови разходи. Целта през фискалната политика в началото на 1991г. беше да се ограничат, а през следващите години да се преустановят интервенциите на държавата в икономиката. Вместо това субсидиите към държавния сектор, свързани с поддържане на фиксираните цени, продължават да съществуват. Държавата поема дългове на държавни предприятия и банки. През 1996г. се очаква нов финансов натиск върху бюджетните разходи за спасяване на банковата система като цяло.

Повишаването на данъчните ставки не означава пропорционално нарастване на постъпленията. Напротив, ако господствува убеждението, че действащите данъци са вече прекалено високи, то новото увеличение на ставките само ще активизира усилията за избягване на всякакви плащания на данъци. Неефективните методи за събиране на данъците са резултат от недостатъците на данъчната система и най-вече на липсата на връзка между конкретни данъчни постъпления и конкретни разходи на бюджета.

Нуждата от поддържането на значителен първичен излишък влиза в противоречие с непрекъснатите искания за поемане на нови разходи от страна на бюджета. Спасявайки държавни предприятия и банки, държавният бюджет се лишава от възможността да изпълнява социалните си и административни функции и е принуден да провежда силно рестриктивна политика в областта на доходите и социалните плащания.

2.3. СТАБИЛНОСТ НА ВАЛУТНИЯ КУРС

Валутният курс се прояви като втора номинална котва, независимо от очакванията в началото на годината и формалното запазване на режима на плаващ валутен курс.

След поредната валутна криза през септември 1994г. БНБ засили

рестрикциите си спрямо търговските банки и успя през октомври и ноември с.г. да създаде проблеми в левовата им ликвидност, което ги принуди да продават валута. Увеличеното предлагане на валута не само стабилизира курса, но заедно с повишението на основния лихвен процент доведе до появата на положителен лихвен диференциал в полза на левовите депозити спрямо доларовите, което допълнително подкрепи лева.

Положителният лихвен диференциал индуцира приток на валута в страната, като за деветте месеца на 1995г. бе постигнато положително салдо по платежния баланс на стойност 600.3 млн. щатски долара (значително подобрене спрямо предишните години). За първи път от началото на реформите беше отчетен излишък едновременно по текущата и по капиталовата сметка на платежния баланс, което даде възможност да са увеличат брутните резерви на БНБ за деветте месеца на годината с 431.9 млн. щатски долара.

Капиталовата сметка за деветте месеца на 1995г. е с положително салдо от 272.7 млн. щатски долара, за което принос има притокът на неидентифицирани капитали на стойност 198.2 млн. щатски долара. Поради значителното съкращаване на финансирането от страна на международните финансови институции притокът на средносрочни и дългосрочни капитали е намалял чувствително. Преките чуждестранни инвестиции са нараснали от 44.3 за деветте месеца на 1994г. на 85.4 млн. щатски долара за същия период на 1995г. Най-голям прираст на чуждестранните инвестиции е регистриран през първото тримесечие на годината, докато през второ-



* Между левови и валутни депозити със срок от 1 месец

Граф. 7

Източник: БНБ, АИПР

то и третото тримесечие стойностите са под нивото от съответните периоди на 1994г.

Притокът на валута в страната, породен от положителния търговски баланс и най-вече от интереса на спекулативния капитал, стабилизира валутния курс. Много вероятно е с изчезване на положителния лихвен диференциал да започне процес на отлив на капитали и обезценка на лева.

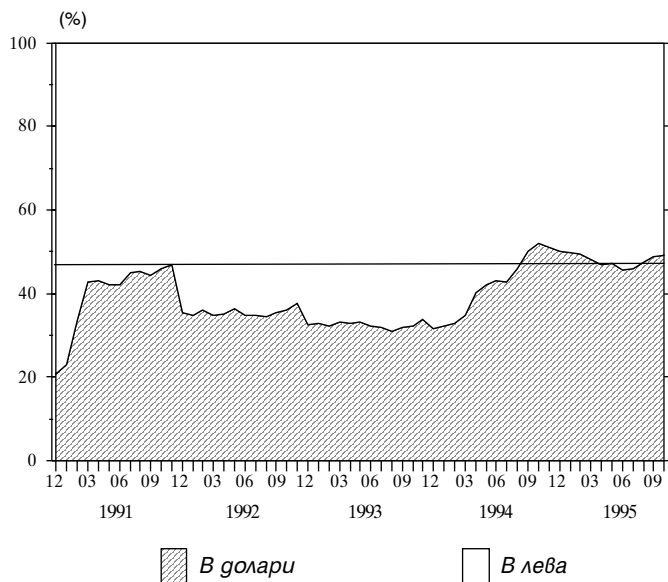
2.4. ОТХЛАБВАНЕ НА ПАРИЧНАТА ПОЛИТИКА

През 1995г. правителството започна смекчаване на рестрикциите в икономическата политика. За разлика от 1991г., когато отхлабването на рестриктивната икономическа политика започна с индексирането на доходите и въвеждането на системата за договаряне на работните заплати, през 1995г. отпускането² започна от паричната политика поради разбирането, че кредитът е жизненонеобходим за стимулиране на икономическия

растеж. От началото на годината се увеличи непокритото рефинансиране за търговските банки от БНБ, а от април започна бързото сваляне на основния лихвен процент. През август основният лихвен процент достигна 34% при изходно ниво от 72% през март.

Притокът на валута в страната допринесе за стабилността на валутния курс и увеличи управляемостта на парич-

Структура на квази-парите



Граф. 8

Източник: БНБ, АИПР

² БНБ смени от юли 1994г. инструментите на паричната политика като се отказа от определяните кредитни тавани за търговските банки. Централната банка повиши от юли 1994г. минималните задължителни резерви на търговските банки на 10%. Попълването на задължителните резерви и увеличеното търсене на левове в края на 1994г. доведе до продажба на валута.

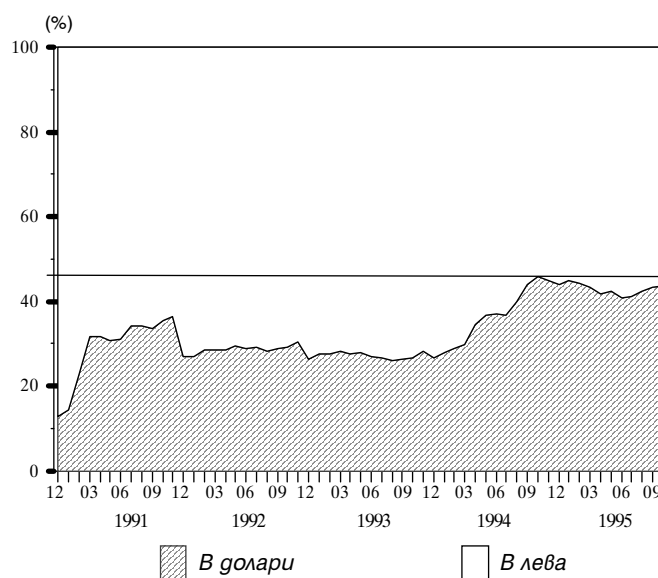
ната маса, половината от която се формира от валутните състоявания.

Паричният мултипликатор се стабилизира, независимо от динамиката в двете отношения, които го формират.

Величината на паричния мултипликатор е обратно пропорционална на величината на двете отношения: първо, между парите в обращение и депозитите, и второ, на банковите резерви към депозитите. Тези две отношения започнаха да нарастват от месец март, което предизвика намаление в паричния мултипликатор. Динамиката на първото отношение е свързана с индексирването на доходите, особено в бюджетната сфера. Второто отношение зависи от равнището на резервите на търговските банки.

Увеличаването на минималните банкови резерви от юли 1994г. до април 1995г. представляваше ефективно средство за намаляване на свръхликвидността в банковата система и за неутрализиране на натиска върху валутния курс. С отхлабването на паричната политика свръхрезервите на търговс-

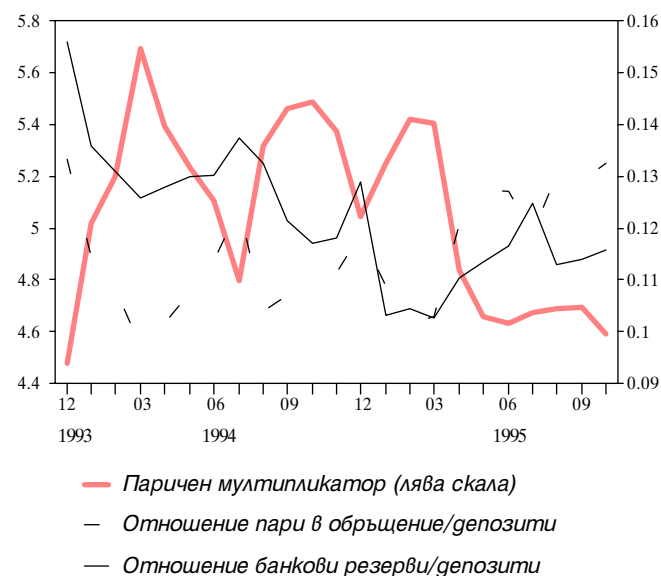
Структура на широките пари



Граф. 9

Източник: БНБ, АИГП

Динамика на паричния мултипликатор*

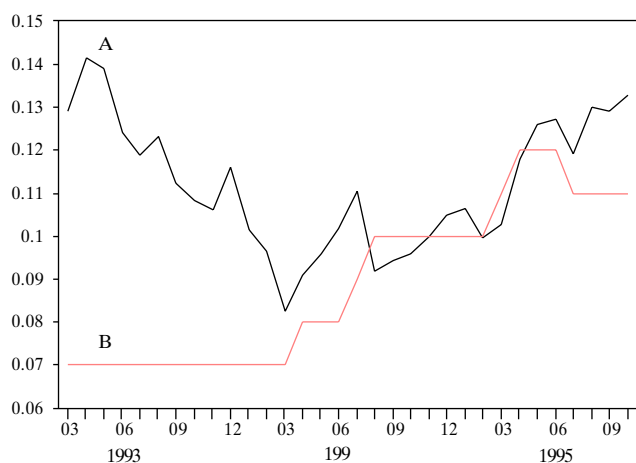


* Отношение на широките пари към резервните пари

Граф. 10

Източник: БНБ, АИГП

Общи и задължителни банкови резерви



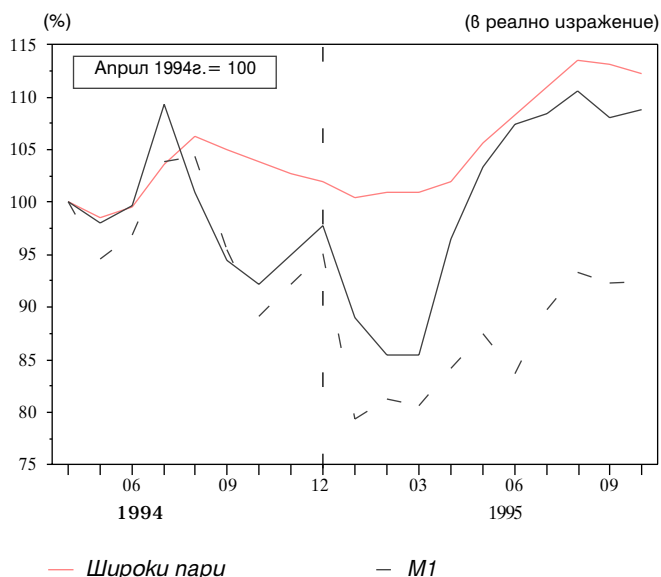
А Общи банкови резерви/депозити

В Задължително резервно отношение

Граф. 11

Източник: БНБ, АИГР

Динамика на паричните агрегати



Граф. 12

Източник: БНБ, АИГР

ките банки започнаха да нарастват отново. За да контролира ликвидността на банките БНБ би трябвало да ограничи рефинансирането на търговските банки, с което да активизира търговията на депозити на междубанковия паричен пазар.

При относителната стабилност на паричния мултипликатор, динамиката на паричната маса се определяше изключително от движението на резервните пари на БНБ.

Фактор за ускореното нарастване на резервните пари на БНБ беше участието на централната банка като нетен купувач на валута, както и рефинансирането на търговските банки. Покупките на валута не бяха стерилизирани чрез адекватни операции на централната банка.

Снижаването на основния лихвен процент беше следвано от намаление на номиналните лихвени проценти по кредитите и депозитите. Но се запазиха основ-

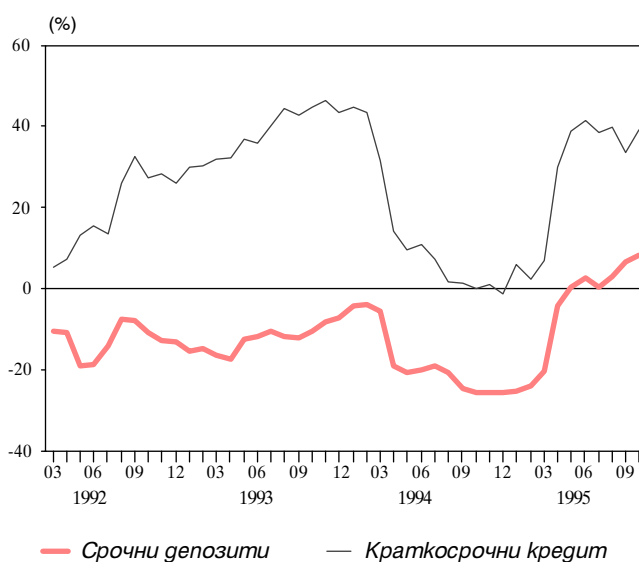
ните принципи от предишните години: поддържането на положителен лихвен процент по кредитите и значителен спред спрямо лихвите по депозитите. За първи път през 1995г. лихвите по депозитите станаха положителни.

В динамиката на спестяванията през 1995г. може да се разграничат три фази.

През периода от октомври 1994г. до април 1995г. левовите депозити се увеличават, а валутните намаляват, което е признак за преодоляване на процеса на валутна субституция. През втората фаза - от април до юли, едновременно нарастват както левовите (поради положителните лихвени проценти), така и валутните депозити. Не е ясно как ще завърши третата фаза, която започва от юли 1995г. Левовите депозити намаляват в реално изражение, а доларовите започват да растат с ускорени темпове - явление, което се появи в предкризисния период от януари 1994г. и едва беше преодоляно през октомври 1994г. Положителният лихвен диференциал в полза на левовите депозити почти изчезна след намалението на основния лихвен процент до 34%.

Структурни промени настъпват и в отпусканите кредити. С отхлабването на паричната политика кредитите в лева в реално изражение започнаха да растат, но поради сил-

Реални лихвени проценти *

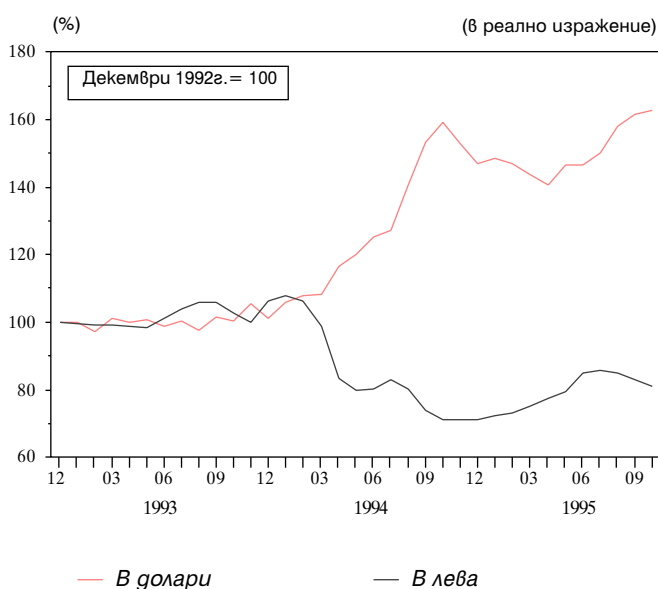


* Срочните депозити са дефлирани с индекса на потребителските цени, краткосрочните кредити са дефлирани с индекса на цените на производител

Граф. 13

Източник: БНБ, АИПР

Динамика на депозитите

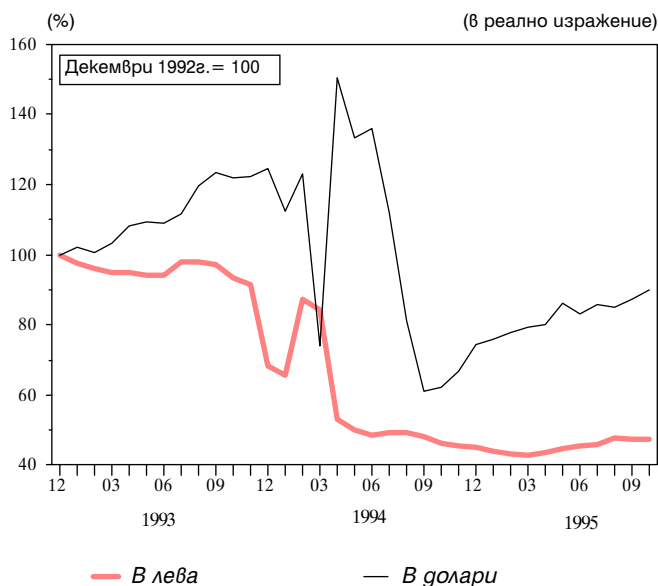


Граф. 14

Източник: БНБ, АИПР

но положителния реален лихвен процент те все още не са достигнали нивото си от предходната година.

Динамика на кредита



Граф. 15

Източник: БНБ, АИГП

В края на 1995г. дялът на дългосрочните левови кредити в банковата система намаля на 10% от 35% в края на 1994г., което отразява и структурата на депозитите (80% от тях са със срок до 1 месец).

Валутният кредит расте по-бързо, но при него динамиката на краткосрочния кредит не е така силно изразена, както при левовия. Съотношенията в лихвените проценти по левовия и доларовия кредит правят втория

по-привлекателен. Но също е вярно, че доларовият кредит застрахова банките срещу риска от обезценяване на лева. По-високите темпове на растеж в доларовия кредит съответствуват и на динамиката в доларовите депозити.

Ориентирането на спестителите и заемогателите към долара е признак на очакване за обезценка на лева. Излишните резерви на търговските банки и рефинансирането им от страна на БНБ създават условия за възникване на левова свръхликвидност, която може да се коригира чрез обценка на лева и ускоряване на инфлацията в близките месеци.

2.5. ДЪРЖАВНИЯ СЕКТОР

Очакваният реален растеж на брутния вътрешен продукт за 1995г. е 2.5%. Статистиката сочи, че потреблението и инвестициите продължават да намаляват като растежът ще се реализира от положителното салдо по търговския баланс.

По предварителни данни продукцията на материалното производство се е увеличила със 7%, а на промишлеността с 5%. Общественият сектор нараства с 1%, а частният - с над 50%. Най-динамично се развива химията и нефтопреработващата промишленост (16.1%), енергетиката (10.1%), черната металургия (8.9%), електронната и електротехническата промишленост (6%).

Регистрираният подем за две последователни години надхвърля краткосрочните колебания и очевидно не е предизвикан единствено от конюнктурни фактори.

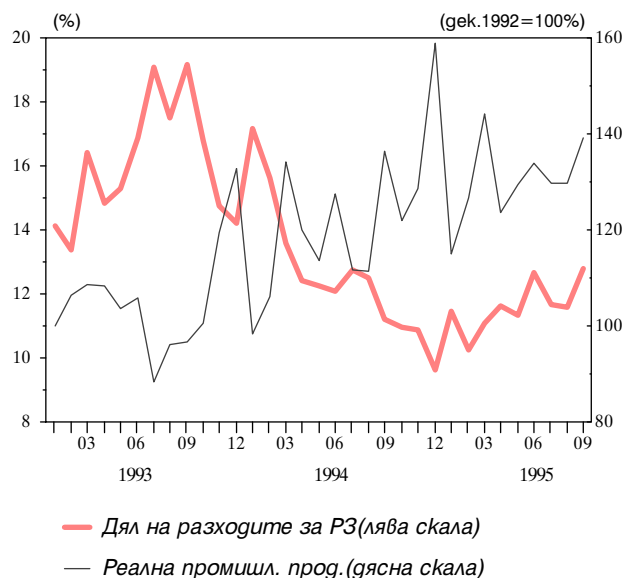
През 1994 и 1995г. основен фактор на растежа е износьт, стимулиран от обезценяването на лева през 1994г. и поддържането на ниски разходи на труд за единица брутна промишлена продукция през 1995г.

Динамиката на външнотърговския стокообмен през деветте месеца на 1995г. се характеризира с увеличение на износа от 21.4% и положително търговско салдо от 72 млн. щ.долара.

За първи път от началото на реформата статистиката показва увеличение в износа на машини, апарати и електрооборудване. Въпреки това се запазва високата концентрация на експорта като първите пет най-големи стокови раздела дават почти 65.1% от целия износ.

През годината настъпиха изменения в структурата на износа като неблагородните метали намалиха дела си с 3.6 процентни пункта и отстъпиха първото място на химическите продукти, които от своя страна увеличиха дела си с 3.1 процентни пункта. Продуктите от растителен произход повишиха относителният си дял с 4.4%.

Дял на разходите за РЗ в промишлена продукция



Граф. 16

Източник: НСИ, АИПР

Вносът за вътрешно потребление за деветте месеца на 1995г. е нараснал с 21% спрямо същия период на миналата година. С около 2% се е увеличил относителният дял на минералните продукти във вноса - от 39.8% на 41.6%. Отчетено е значително нарастване на вноса на руди - над 12 пъти. Силно се е увеличил вносът на химически продукти - с 82%.

Поради структурата на износа увеличението му води до паралелно нарастване на вноса на суровини и материали, което не позволява да се генерира много висок излишък по търговския баланс на страната.

Възможностите за разширяване на производството, индуцирани от растежа в износа, се реализират на основата на по-доброто използване на производствените мощности в промишлеността. През третото тримесечие на 1995г. те се натоварват средно на 63% при 57% в края на 1993г.³ Екстензивният растеж на база съществуващи производствени мощности е силно ограничен. При липсата на инвестиции и технологично обновяване достигнатото натоварване на мощностите от 63% би могло да представлява горна граница на тяхното използване.

Положителната страна на този тип растеж е увеличаване на броя на заетите и намаляване на равнището на безработица. Сnižаването на реалната работна заплата също допринесе за стабилизиране на заетостта в държавния сектор. Броят на заетите в държавния сектор през 1995г. се е стабилизирал на равнището от 1.9 млн. души. Общият брой на заетите в икономиката надхвърли 3 млн. души и достигна равнището си от края на 1991г.

Стабилизирането на броя на заетите в общественния сектор се дължи едновременно на увеличаването на броя на лицата приети на работа (без тези на сезонна работа) и намаляването на броя на напусналите. Броят на новоприетите на работа за деветте месеца на тази година е нараснал с 13.9% спрямо същия период на предходната година, а броят на напуснали-

³ "Текуща стопанска конюнктура", Национален статистически институт, София, септември 1995г.

те е намалял съответно с 15.8%. Наполовина е намалял потокът на освободените лица поради производствени затруднения. Интензивността на освобождаване на работната сила е спаднала до 3% за деветмесечието на 1995г. в сравнение с 5.5% за същия период на предходната година.

Безработицата започна да намалява от средата на 1994г. и все повече се доближава до нивото си от края на 1992г. Индикатор за относителното подобрене на конюнктурата на трудовия пазар е повишаването на броя на предлаганите свободни работни места в бюрата по труда.

Оживлението в производството и подобрените показатели на реалната икономика не са повлияли върху текущата финансова позиция на държавния сектор. Намалението на нетните загуби през 1994г. в сравнение с 1993г. бяха следствие от приемането на закона за уреждане на несъбираемите кредити на държавните предприятия, натрупани до 1990г. и опростяването на лихвите по тях. Това подобри рентабилността на база продажби, без да доведе до промяна на отрицателния им знак. В края на деветте месеца на 1995г. нефинансовите държавни предприятия регистрираха нетна загуба от 18.2 млрд. лева.

Текуща финансова позиция на държавните нефинансови предприятия

(в края на периода)

	1993	1994	3м.95	6м.95	9м.95
<i>Коефициент на текуща ликвидност</i>	0.75	0.74	0.77	0.77	0.75
<i>Работен капитал на 1 лв. продажби</i>	-0.11	-0.11	-0.37	-0.19	-0.14
<i>Обръщаемост на запасите (дни)</i>	40.59	32.15	32.17	31.71	30.53
<i>Срок на събиране на вземанията (дни)</i>	60.34	63.68	57.64	65.51	63.99
<i>Рентабилност на продажбите (%)</i>	-10.56	-4.02	-4.98	-3.88	-2.68

Освен постигането на по-висока обръщаемостта на запасите, което се дължи на намаляване на нежеланите запаси от готова продукция

след 1993г., останалите текущи финансови съотношения не са претърпели промяна. Ниският коефициент на текуща ликвидност показва, че предприятията не могат да посрещат редовно текущите си задължения и по-високата икономическа активност е съпроводена с увеличаване на просрочните задължения. Сравнително дългият срок на събиране на вземанията не съответства на краткосрочния характер на задълженията.

Увеличението на квазифискалните дефицити е цената на оживлението в производството през 1994 и 1995г. Превизието на текущите задължения над текущите вземания поражда проблема за финансирането на текущата стопанска дейност. Кредитната експанзия през 1995г. до голяма степен беше породена от отхлабването на политиката на БНБ. Резервните пари нарастнаха с 37.5% през първата половина на годината и индуцираха кредитна експанзия през второто полугодие. Увеличи се дялът на просрочените кредити. Статистиката показва, че лошите кредити са характерни както за държавните предприятия, така и за частния сектор. Промяната на собствеността не води до промяна на поведението на икономическите субекти, когато общите условия в икономиката защитават съществуването на „меки“ бюджетни ограничения.

Изводите, които трябва да се направят са следните:

- Няма промяна в поведението на държавните предприятия, което очевидно е следствие от забавянето в структурната част на реформата;
- Възпроизвежда се една и съща отраслова структура на производството. Съществен принос в увеличението на продукцията и износа имат енергоемките отрасли (химия, черна и цветна металургия). Тези отрасли са неявно субсидирани с ниските цени на електроенергията;
- Реалният растеж през 1994 и 1995г. беше доста по-нисък от генерираните дефицити в икономиката, което вероятно ще индуцира по-висока инфлация през 1996г. Инфлацията изгаря част от натрупания дълг и го прави по-поносим. В това се състои нейната стабилизираща роля.

2.6. СПАСЯВАНЕ НА БАНКОВАТА СИСТЕМА

Загубите, генерирани от гържавния сектор, се отразиха катастрофално на публичните финанси и на банковата система.

Търговските банки, които работят на вътрешния пазар, не могат да провеждат консервативна политика и да се ограничават само до отпускане на гарантирани кредити. Те поемат риска да обслужват доказано неплатежоспособни клиенти по две основни причини: или защото тези клиенти са гържавни предприятия, или защото това са частни фирми, ползващи гаранции от или работещи изцяло с гържавни предприятия. Банките решават проблемите с необслужваните кредити като използват рефинансирането от БНБ, както и притока на спестявания на населението. За десетте месеца на 1995г. вземанията на банките от неправителствения сектор се увеличиха със 75 млрд.лв. като същевременно събираемостта им се влоши.

Приемането на закона за уреждане на необслужваните кредити на гържавните предприятия, получени до 1990г., се отрази положително върху ликвидността на банковата система, противно на оплакванията им, че ниската доходност на гържавните ценни книжа ги съсипе. Държавата обслужва редовно дълга си по ЗУНК за разлика от предприятията, които изобщо не плащаха. Част от проблема с ниската доходност на облигациите можеше да се избегне, ако в ЗУНК не бяха включени ограничителни условия, а именно - определяне на минимална продажна цена от БНБ и изискването при участие с ЗУНК облигации в приватизацията, последните да бъдат закупени от банката, носител на облигациите. Държавата посреща стриктно плащанията по ЗУНК облигациите за разлика от евентуалното им пълно необслужване преди, което инжектира големи постъпления в банковата система четири пъти годишно. През 1994г. ликвидните инжекции бяха една от причините за дестабилизирането на валутния курс.

През 1995г. се започна със спасяване на двете големи банки - Стопанска и Минералбанк, чрез изчистване на задълженията им към БНБ и ДСК. През юни бяха емитирани гържавни ценни книжа, които замениха валутни и левови ЗУНК облигации, както и облигации по лоши дългове на гър-

жавни предприятия, емитирани преди приемането на ЗУНК. Стойността на новите облигации, които носят лихва равна на основния лихвен процент за периода, беше 58 млрд.лв. С тях двете банки погасиха задълженията си към БНБ и ДСК, които от своя страна им опростиха лихвите по рефинансирането на стойност 6.6 млрд.лв. Тази операция временно подобри състоянието на двете банки, без да доведе до ликвидирани на загубите им. Но тя се отрази сериозно върху бюджетния дефицит, както поради изплащането на лихви по тези облигации на стойност от 11 млрд.лв. в края на годината, така и поради отказа на БНБ да внесе определения със закона за държавния бюджет излишък на приходите над разходите си.

За да се получи по-реалистична представа за състоянието на търговските банки, от обобщения баланс на търговските банки са извадени активите и пасивите на Булбанк, които се различават качествено от активите и пасивите на останалите търговски банки. Към края на октомври просрочените левови кредити към търговските банки възлизат на 59.9 млрд.лв. или 46% от всички левови кредити. Просрочените вземания във валута към същия период бяха 30.7 млрд. лв. или 26%. За същия период на 1994г. дялът на просрочените кредити в общата сума на левовия кредит беше 45%, а във валутния - 21%.

Състояние на банковата система *

(млрд.лв)

	Декември 1994г.	Октомври 1995г.
Просрочени кредити	60.9	90.6
- левови	43.4	59.9
- валутни	17.5	30.7
Законови провизии	104.4	139.3
Собствен капитал	17.8	34.2
- провизии	22.9	24.9
- печалба	-16.4	-14.6
Непокрити вземания	86.6	105.1

* Без Булбанк

Източник: БНБ

Ако търговските банки спазваха изискванията на наредба No 9 на БНБ за създаване на законови провизии, те трябваше в края на октомври да заделят 139 млрд.лв. В действителност собственият капитал, който включва и провизиите в края на октомври е на стойност 34 млрд.лв. Така декапитализацията на банките в края на октомври беше 105 млрд.лв., при 86.6 млрд.лв. в края на 1994г. Приемането на програма за оздравяване на банковата система, съгласувана с МВФ, е необходимо условие за решаване на проблема.

2.7. ПРИВАТИЗАЦИЯ

В края на 1994г. Народното събрание разшири набора от възможни начини за участие в приватизацията на държавна и общинска собственост като най-вече облекчи условията за изкупуване на обектите от трудовите колективи и от мениджърските екипи. С това броят на решенията за приватизиране и сключените сделки се увеличи значително през 1995г. в сравнение с края на 1994г. Общият брой на сделките се удвои като 41%⁴ от реализираните сделки са с участие на трудовите колективи и мениджърските екипи.

Приватизацията засяга главно общинската собственост. До края на 1994г. сделките, сключени за приватизиране на общински предприятия и части от предприятия представляват 78.4% от всички приватизационни сделки, докато към ноември 1995г. техният дял се увеличава на 82.0%. Съответно в сключените сделки, класифицирани според величината на материалните активи, преобладават дребните предприятия. Към ноември 1995г. дялът на сключените сделки за предприятия с активи до 70 млн.лв. е 93.8%, с активи от 70 до 200 млн.лв. е 4.4%, от 200 до 500 млн.лв. е 1.4% и над 500 млн.лв. е 0.4%⁵.

⁴ От доклад на председателя на Агенцията по приватизация (декември 1995г.).

⁵ От доклад на председателя на Агенцията по приватизация (декември 1995г.).

Приватизирани обекти по вид на купувача

(%)

	Към дек.1994г.	Към окт.1995г.
<i>Български физически и юридически лица</i>	88	91.9
<i>Трудови колективи</i>	5	6.8
<i>Чуждестранни физически и юридически лица</i>	3	1.3

Източник: Текуща стопанска конюнктура, НСИ.

Раздържавяването главно на общинска собственост се отразява и върху вида собственици на приватизираните предприятия. В процеса на приватизация доминира участието на български физически лица и фирми.

Поради характерът на приватизацията като процес, който засяга най-вече дребната общинска собственост, оценката на скоростта и степента на приватизация не може да се направи на база брой сключени сделки. Най-важни са показателите, които отразяват приватизационните процеси от гледна точка на броя на заетите и на приватизираните дълготрайни материални активи. Ако за база се приемат заетостта и стойността на материалните активи в края на 1993г., то към октомври 1995г. предприятията, които представляват държавна собственост и за които има решение за приватизация, включват 10.9% (8.6% към декември 1994г.) от заетите⁶ и 9.4% (6.6% към декември 1994г.) от стойността на материалните активи⁷ в базисния период. Но поради ниския дял на реализираните решения за приватизация показателите за дял на заети и материални активи трябва да се коригират. Съответно броят на заетите в приватизираните държавни предприятия към ноември 1995г. представлява 1.2% от заетите в базисния период (0.9% към декември 1994г.) и дялът на материалните активи спада на 1.8% към ноември 1995г. (0.7% към декември 1994г.)

⁶ Отнася се само за заетите в държавния сектор, които през декември 1993г. представляват 2148055 г.

⁷ Използвана е стойност на дълготрайните материални активи в базисния период от 1200 млрд. лв.

Опитът на източноевропейските страни показва, че касовата приватизация се реализира бавно и една от възможностите за ускоряване на цялостния процес на приватизация е масовата приватизация. В началото на 1996г. се очаква стартиране на програмата за масова приватизация в България, която предвижда приватизиране на около 20% от дълготрайните материални активи в държавния сектор.

Приватизацията има икономически смисъл, когато води до промяна в поведението на приватизираните предприятия като главният резултат трябва да бъде функционирането им в условията на твърди бюджетни ограничения. Анализът на приватизационния процес в другите бивши социалистически страни показва, че фирми, които са приватизирани чрез изкупуване от работниците или ръководителите, както и по линия на масовата приватизация, не променят поведението си. Единствено частните фирми, които са възникнали самостоятелно или държавни фирми, продадени на стратегически инвеститор, променят начина си на опериране.

От началото на приватизацията през 1993г. до ноември 1995г.⁸ с участието на чужди инвеститори са сключени 14 крупни сделки. В четири от тях държавата е запазила блокиращата квота от 30%, а шест от сделките включват покриване на дългове на приватизираното предприятие от страна на новия собственик.

Програмата за приватизация през 1996г. предвижда ускоряване на приватизационния процес и реализиране на 467 сделки за приватизация на държавна собственост с очаквани постъпления от 20.9 млрд.лв.

□

⁸ От доклад на председателя на Агенцията по приватизация от декември 1995г

III. РЕФОРМАТА В СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО

Завършването на поземлената реформа се очертава като един от основните проблеми на българското селско стопанство и той трябва да намери своето най-бързо и ефективно решение най-напред законодателно, а след това и на практика.

През май 1995г. бяха направени промени в Закона за собствеността и ползването на земеделските земи (ЗСПЗЗ), които не засегнаха същността и философията на закона, но оказаха влияние върху самата поземлена реформа. Разпоредбите на ЗСПЗЗ станаха по-сложни и доведоха до объркване в дейността на органите на реформата както вследствие на решенията на Конституционния съд, така и вследствие на самите изменения.

Изменение в ЗСПЗЗ, което пряко засяга хода на поземлената реформа, е предоставената възможност за извършване на доброволни делби на наследяваните имоти преди да бъде изготвен плана за земеразделяне. Целта бе да се ускори процесът на възстановяване правата на собственост като се избегнат продължителните съдебни процедури. Настъпилите през последните 40 години изменения на броя на наследниците на земеделски земи правят тези доброволни делби почти неосъществими и пораждаат следните два проблема: първо, усложняване и временно забавяне на процеса на изготвяне на плановете за земеразделяне; второ, извършване на доброволни делби и последващо оспорване на перфектността на делбите.

Трудно е да се определи дали процесът на възстановяване на земеделските земи бе ускорен или забавен от приетия текст за извършване на доброволни делби. По данни на МЗХП от близо 5000 землища в страната от 1314 землища са подадени молби за доброволни делби, а общият брой на заверените доброволни молби са 195000. По преценка на Главно управление „Земя и поземлена собственост“ 50 на сто от договорите за делба не са перфектни.

Процесът на възстановяване на правата на собственост върху земеделските земи продължи и през 1995г.

Процентът на изгадените решения по чл.27, ал.1 на основание на влезлия в сила план за земеразделяне и връчени скици в сравнение със същия период на 1994г. се е увеличил с 13.1 на сто и представлява 31.1 на сто от уточнената за възстановяване земеделска земя или 16 782 га.

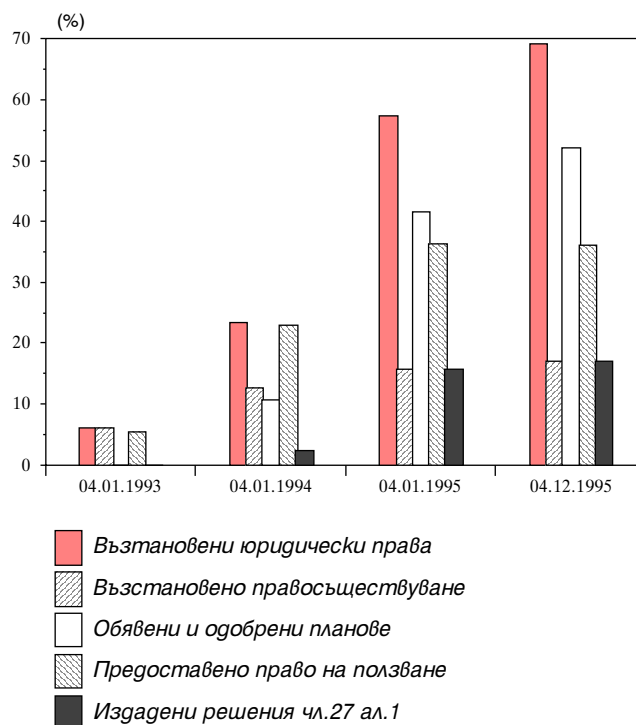
Юридически са възстановени правата на собственост върху 37 315 хил.га, което е 69.1 на сто от уточнената за възстановяване земеделска земя. В сравнение със същия период през 1994г. това увеличение представлява 11.8%.

Очакваните нови изменения и допълнения в ЗСПЗЗ ще се отразят върху хода на поземлената реформа в посока на угодяване на срока за приключването ѝ. Същността на ЗСПЗЗ, възприетата процедура и като резултат цялостното забавяне на процеса на възстановяване на правата на собственост върху земеделските земи заедно със съществуващите параметри на макроикономическата среда доведоха до:

- липса на реален собственик на земя и възприемане на краткосрочна стратегия от страна на земеделските производители;
- влошаване качествата на земята;
- силно ограничаване на инвестициите в селскостопанското производство и липса на обновяване на производствените фактори;
- условия за протичане на дълъг и мъчителен процес на „улягане“ на отношенията, засягащи използването на земеделските земи.

Аграрната и поземлена реформа оказват влияние върху структурата на селскостопанската продукция. И през 1995г. продължи промяната в

Поземлена реформа



Граф. 17

Източник: НСИ, МЗХП

съотношението растениевъдство-животновъдство в полза на растениевъдството.

По данни на МЗХП обработваемата земя през 1995г. е 44745 хил.дка. Продължава увеличението на незасетите и необработваеми площи. За 1995г. те представляват 14.4 на сто от обработваемата земя (6427 хил.дка), което е с 454 хил.дка повече в сравнение с 1994г. Една част от незасетите площи се намира в планинските и полупланински райони, където около 90 на сто от земеделската земя не се обработва.

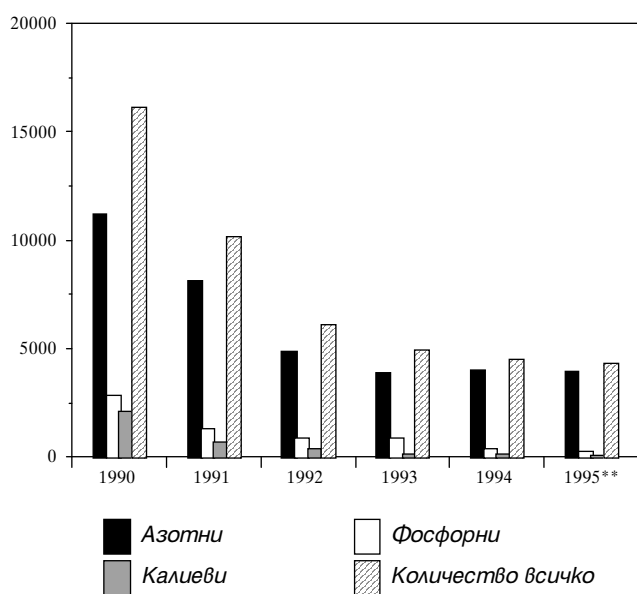
Особено силно влияние върху решенията на производителите относно структурата на производство оказват цените на торове, поливна вода, хербициди, използването на механизация и цената на крайния продукт.

През 1995г. се наблюдава увеличение на площите на техническите култури (особено на слънчогледа), бобовите култури, зеленчуците. Намаляват площите на зърнените култури като реакция срещу провежданата политика на защита на интересите на потребителите и забраната

за износ на зърно. Площите на трайните насаждения също са намалели с 124 хил.дка.

Статистическите данни за отделните области показват, че много често не се спазват необходимите агротехнически изисквания за редуване на културите, което заедно със затихващото използване на торовете води до нарушен баланс на хранителните елементи в почвата и до понижаване на нейното плодородие. От голямо значение за влошаване на плодородието на почвата е отглеждането върху

Употребявани минерални торове



* В активно вещество (кг) на 1000 дка обработваема земя

** Данните са предварителни

Граф. 18

Източник: НСИ, МЗХП, АИПР

големи площи на слънчоглед - в някои райони над 50% от цялата засята площ. В бъдеще това предполага много повече грижи и допълнителни инвестиции за достигане на определено ниво на почвено плодородие и за неговото поддържане.

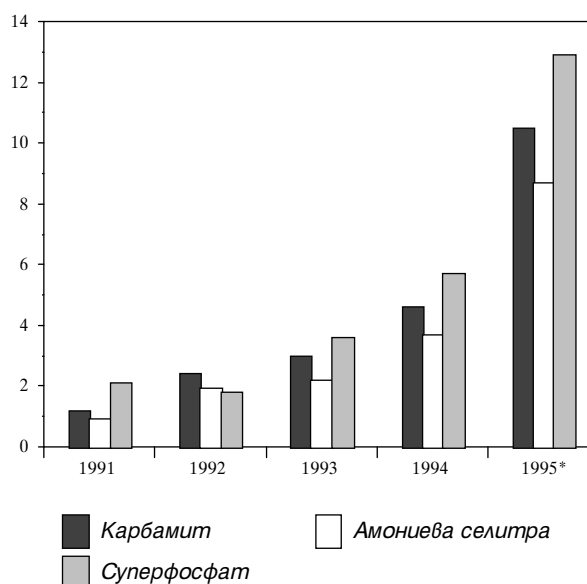
Използването на изкуствени торове намалява относително (на декар) и абсолютно. В края на 1995г. цените на торовете са се увеличили почти два пъти в сравнение със средните цени на торовете през 1994г. Цените на калиевите торове, които не се произвеждат в България, са се изменяли основно в зависимост от изменението на курса на щатския долар.

По предварителни данни на Министерство на земеделието и хранителната промишленост в сравнение с 1994г. се наблюдават по-високи добиви за някои от полските култури.

Добиви на някои селскостопански култури (кг/га)

През декември 1995г. продължава прибирането на царевичата и усилено се извършва сеитба на есенните култури. На една-шестата част от площите за предсеитбена подготовка е направено

Цени на минералните торове

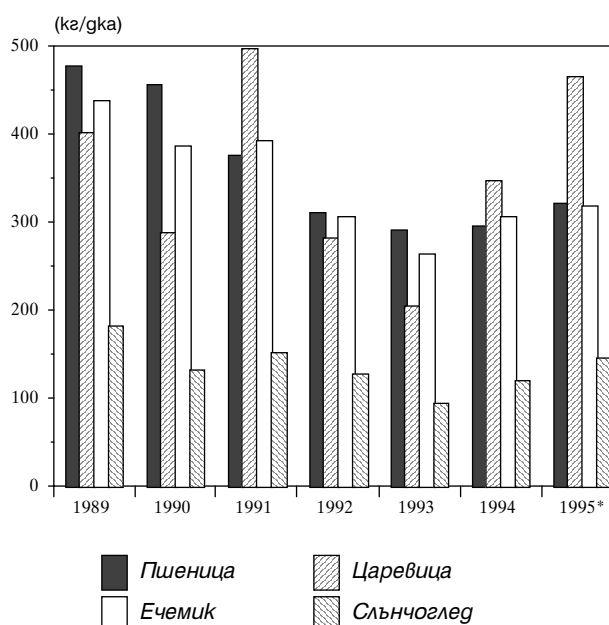


* Данните са предварителни

Граф. 19

Източник: НСИ, МЗХП, АИПР

Средни добиви в селското стопанство



Граф. 20

Източник: МЗХП

предсеитбено торене. Към 7 декември 1995г. с пшеница са засети 97 на сто от прогнозираните площи (10667 хил.дка), а с ечемик - 84 на сто (2690 хил.дка). В сравнение със същия период на миналата година тези площи представляват за пшеницата - 110 на сто и ечемика - 90 на сто от засетите площи през 1994г.

При растениевъдните продукти дялът на засетите площи и получената продукция от частния сектор варира съответно между 80 и 98 на сто.

**Дял на частните земеделски стопанства в отглеждането
на някои основни земеделски култури, 5 май 1995**

Земеделски култури	Площ /в хл.дка/	Земеделски кооперации и сдружения		Частни земеделски производители		Всичко частни стопанства %	Други, вкл. ликвидационни съвети	
		дка	%	дка	%		дка	%
Пшеница	10 142	7570	75	1300	13	88	1273	12
Ечемик	3 148	2323	74	471	15	89	672	11
Царевица зърно	865	566	65	240	3	67	42	4
Слънчоглед	2 126	1823	86	160	8	94	95	4
Захарно цвекло	71	58	83	6	9	89	7	10
Картофи	116	20	17	94	81	98	1	1

Източник: МЗХП, НСИ

След започването на реформите и под влияние на настъпилите промени броят на селскостопанските животни рязко намаля. Поради специфичността на този подотрасъл (по-дългия период на създаване и развитие) неговото възстановяване ще стане много бавно и едва ли ще достигне размерите на производство от годините преди радикалните реформи в страната. За това съществуват и редица икономически и финансови причини: цена на фуража, цена на продукцията, намалено вътрешно потребление, достъп до външни пазари.

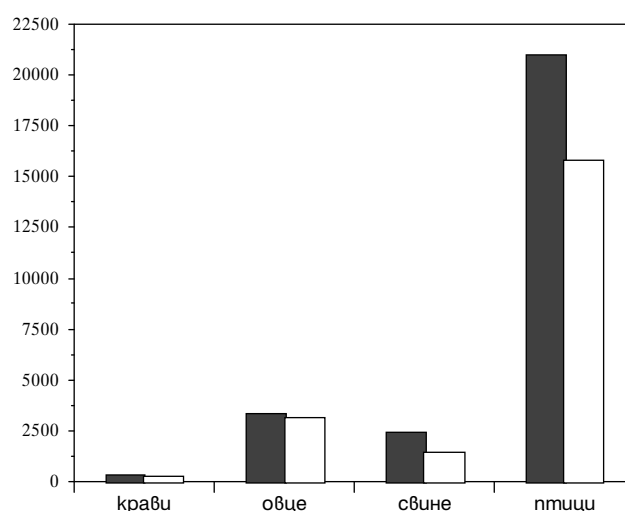
Относителният дял на частните стопанства в животновъдството е значителен. Към 1 ноември 1995г. 70 на сто от кравите, 94 на сто от овцете, 60 на сто от свинете, 75.2 на сто от птиците и всички кози се отглеждат в частните земеделски стопанства. През 1995г. се наблюдава обща тенденция на увеличение на броя на свинете и птиците.

Проблемите на частните животновъди са свързани с осигуряване на фураж на достъпни цени и на необходимите грижи по отглеждането на животните, съобразна ветеринарно-медицинските и санитарни норми, търсенето на пазари за животновъдната продукция.

И през 1995г. продължава тенденцията за по-бързо увеличаване на цените на основните вложения за производство на земеделски продукти в сравнение

с цените, които земеделските производители получават за своите продукти. В сравнение с 1994г. разходите за производство на единица продукция пшеница и царевича през 1995г. са се увеличили повече от 2 пъти, докато увеличението на изкупните цени за двата продукта варира между 25% и 45% от изкупната цена през 1994г. При слънчогледа увеличението на изкупната цена леко изпреварва увеличението на производствените разходи за единица продукция. Едновременно с това се наблюдава чувствителна разлика между изкупните и борсовите цени на основните земеделски продукти. За периода септември-декември 1995г. борсовата цена на пшеницата е 1.2 до 2 пъти по-висока от съответната изкупна цена. През декември борсовата цена на пшеницата варира между 8000-10000 лв/т или средно 129 щатски долара на тон. За същия период

Животни, отглеждани в частните стопанства през 1995г.



Граф. 21

Източник: МЗХП, НСИ

съответните съотношения за царевичата се изменят между 1.3 и 1.95 и за слънчогледа - 1.3 до 1.8. Тези цифри ясно показват изземването на доходи от земеделските производители и преразпределението им в полза на търговците.

Тенденцията на намаляване на гела на земеделския продукт в цената на гребно на крайния продукт се наблюдава и при продуктите от животновъдството. Например, за производството на едно яйце се изразходват 150 гр. фураж, което определя разходите за производството му да бъдат около 2 лв., а минималната цена на гребно е 5 лв. Средната за страната цена на кравето мляко е 16 лв./кг., докато средната минимална цена на гребно е 25 лв./кг.

Все още съществува разлика между вътрешната и международната цена на селскостопанските продукти, въпреки тенденцията за изравняване. През декември 1995г. основните сделки с пшеница в Европа са извършени при средни цени 180-200 щатски долара за тон. В България борсовата цена на пшеницата е около 130-140 щатски долара за тон при средна цена на изнесеното пшенично зърно - 147 щ.долара/т. На Софийска стокова борса царевичата се продава на цена около 100-110 долара/тон, докато в Ротердам цената ѝ достига 166 долара/тон. За по-голямото търсене на царевича и ечемик влияние оказват известното стабилизиране на животновъдния сектор и намалените площи на тези култури.

За деветте месеца на 1995г. износьт на селскостопански и хранителни стоки заема 16 на сто от общия външнотърговски стокооборот, което в сравнение с последните две години представлява намаляване на износа от 2 до 8 на сто.

Тенденцията износьт на селскостопански и хранителни стоки да преобладава над вноса на същия вид стоки се запазва и през деветте месеца на 1995г. Вносьт на отчитаните групи стоки е с около 2.6 пъти по-малък от износа им и за деветмесечието представлява 6.5 на сто от общия внос в страната, което е най-ниско ниво за последните 3 години (1994 - 7.7%, 1993 - 7.1 %, 1992 - 8%).

По-важни стокови групи в търговията със селскостопански и хранителни стоки
/в процент от общия износ или внос на селскостопански и хранителни стоки/

Глави на митническата тарифа	9м 92	9м 93	9м 94	9м 95
износ				
1. Живи животни	14.1	7.3	7.8	2.9
2. Месо и каратния за консумация	9.3	4.9	4.5	3.5
3. Мляко и млечни продукти	8.2	6.1	5.2	3.5
4. Зеленчуци	6.8	3.8	4.8	4.5
5. Плодове	2.4	2.5	9.3	4.4
6. Житни растения	7.0	2.1	1.3	12.7
7. Маслодайни семена и плодове	3.5	4.4	1.9	2.4
8. Мазнини и масла	1.9	5.6	2.8	4.9
9. Продукти от зеленчуци, плодове	6.4	8.8	5.1	4.8
10. Безалкохолни и алкохолни напитки	10.6	15.7	15.5	16.6
11. Тютюн и обработени заместители	22.5	26.6	26.7	28.3
Внос				
1. Живи животни	1.4	2.0	0.9	0.8
2. Месо и карантия за консумация	0.2	4.8	4.8	6.4
3. Мляко и млечни продукти	2.2	3.9	4.9	5.3
4. Зеленчуци	0.9	0.8	2.5	2.5
5. Плодове	4.7	8.2	11.0	11.2
6. Житни растения	0.5	3.6	1.6	2.2
7. Маслодайни семена и плодове	1.2	1.2	1.4	1.6
8. Мазнини и масла	2.7	3.6	1.6	6.1
9. Продукти от зеленчуци, плодове	2.7	3.9	2.4	3.1
10. Безалкохолни и алкохолни напитки	12.9	7.6	6.6	7.6
11. Тютюн и обработени заместители	28.6	14.9	15.0	4.7

Източник: НСИ, АИПР

И през 1995г. в структурата на селскостопанските и хранителни стоки за износ най-голям дял запазват тютюна и обработените заместители на тютюна, безалкохолните и алкохолни напитки, като през изминалата година са премахнати изцяло регулирането на износа на тютюна и тютюневите изделия. Износът на житни растения бележи почти десеторно увеличение - от 1.3% за деветмесечието на 1994г. на 12.7% за същия период на 1995г. В резултат на възприетата политика на Министерство на земеделието и хранителната промишленост в тази насока (възможност за износ на 550000т пшеница и 200000т брашно, установяване на забрана след 20

юли 1995г.). Слабо увеличение се наблюдава в гела на маслогайните семена, мазнините и маслата. Чувствително намаление на изнесените количества има при живите животни, плодовете, млякото и млечните продукти.

Като цяло цената на единица продукция в щатски долари се влошава в сравнение с 1994г. Това важи преди всичко за плодовете, домати (пресни и консервирани), суровия и непреработен тютюн, за вината от прясно грозде.

Основните средства за регулиране на външнотърговския режим и през 1995г. са експортните такси, регистрацията, разрешителния режим, забраната, квоти и специфичните мита за внос.

За 1995г. стоките, подлежащи на регистрация са 98 (за периода 1992-1995г. те се изменят между 76 и 131), а на разрешение подлежат 19 стоки (за същия период те са в рамките на 13 и 24).

През 1994-1995г. активно се прилага забраната за износ на пшеница, ечемик, слънчоглед с оглед осигуряване на националните баланси. Забраната за износ на земеделски продукти осигурява приемливи цени за потребителите в страната, но не и за производителите, които постепенно губят интерес към отглеждането на земеделския продукт с такъв режим (забрана) на износ.

В търговията със земеделски продукти бяха въведени и специфични вносни мита за пресни домати, краставици и корнишони, зелен пипер, лук, чесън, зеле, картофи, десертно грозде, дини, ябълки, праскови и нектарини.

Характерно за регулирането на външната търговия на България със земеделски продукти е наличието на много сложна и непрекъснато променяща се система на регулиране, понякога нелогична по своята същност, недостъпна като информация и неясна за самия земеделски производител. В следващата година регулирането на външната търговия ще трябва да се променя и усъвършенства в посока към защита на интересите на българските земеделски производители и изглаждане на механизмите на регулиране.

През юни 1995г. Народното събрание гласува Закона за защита на земеделските производители (ЗЗЗП). С него се поставят много амбициозни

и разнородни цели:

- осигуряване на кредитиране на земеделските производители при техническо и технологично обновяване на производството;
- гарантиране на защитни изкупни цени на определени основни земеделски продукти;
- стимулиране на износа на земеделска продукция.

Всяка от тези цели се нуждае от по-ясна формулировка и механизъм за постигане.

Условията за преференциално кредитиране на земеделските производители, заложи в ЗЗЗП, са много общи и се определят от едногодишна програма за развитие на селското стопанство. Основно правило е преференциални кредити да се дават за перспективни, обикновено дългосрочни инвестиции, оценявани на база дългосрочна програма за развитие.

Друг неясен въпрос в ЗЗЗП засяга регулирането на пазарите на отделните земеделски продукти. Практиката на страните от Европейския съюз е да се прилагат специфични механизми за регулиране на специфични пазари. Така производството на мляко и месо се регулира с квоти, а производството на пшеница - с гарантиране на минимални изкупни цени. На практика чрез ЗЗЗП се цели регулиране на цялото селскостопанско производство и финансирането му, което е много сложно, а в предложената форма е и невъзможно.

Данъчните облекчения, предвидени за всички земеделски производители, навярно ще останат единствената ефективна част от ЗЗЗП. Те са три:

- Доходите от реализация на произведената от физически лица земеделска продукция не се облагат с данък общ доход за срок от пет години от влизането на закона в сила.
- Печалбата от реализацията на произведената от юридически лица земеделска продукция не се облага с данък върху печалбата за срок от пет години от влизането в сила на закона.
- Освободени от данък върху добавената стойност са: извършване-

то от кооперации със собствени машини на услуги по обработване на собствената земя на членовете на кооперацията, отглеждането и прибирането на продукцията от нея с изключение на земята, която не е внесена в кооперацията, прехвърлянето на собствеността върху хлябно или фуражно зърно, предоставено като заплащане в натура на рента или част от нея, учредяването на ограничени вещни права върху земята с изключение на правото на строеж.

Тези данъчни облекчения спомагат за задържане на средства в самите производители и производствени единици, но това не е предпоставка за тяхното рационално използване. Само параметрите на макроикономическата среда ще определят дали тези средства ще се изразходват незабавно за потребление или ще отидат за инвестиране.

Влиянието на ЗЗЗП ще се почувства през следващата 1996г., но тенденцията, която се очертава в края на 1995г. за предоставяне на субсидии за всеки производител без наличие и спазване на икономически критерии ще доведе до неефективно разпределение на иначе ограничени и ценни за националната икономика финансови средства.

□

IV. ВЪНШНОИКОНОМИЧЕСКИ ВРЪЗКИ

4.1. ЕВРОПЕЙСКА ИНТЕГРАЦИЯ

Отминалата 1995г. беше година с много сложни и твърде важни стратегически въпроси за Европейския Съюз (ЕС). Последното разширяване на Европейския Съюз (Австрия, Финландия и Швеция, в сила от 1 януари 1995г.) постави на дневен ред проблема за приоритетите и целите на Съюза. Общността, създадена от шестте страни-учредителки, но прерастнала в общност на петнадесетте, е пред дилемата за по-нататъшното си развитие - задълбочаване или разширяване на Европейския Съюз. Европейските договори за асоцииране с България, Румъния, Чехия и Словакия, влезли в сила от 1 февруари 1995г. (Полша и Унгария - 1.02.1994г.), бяха също причина за поставянето на много въпросителни. Европейските споразумения отмениха действащите до момента Временни споразумения по търговията и свързаните с нея въпроси, които бяха в сила от 1.03.1992г. за Полша, Унгария и Чехословакия, 1.05.1993г. за Румъния и 31.12.1993г. за България. Тази стъпка в отношенията между Европейския Съюз и асоциираните страни има както практическо, така и символично значение. Преди всичко, това е формално потвърждаване на процеса, започнал с подписването на договорите за асоцииране на страните от Централна и Източна Европа към ЕО/ЕС, процес, който води към евентуално бъдещо пълноправно членство в ЕС. Влизането в сила на Европейските споразумения бележи и началото на специфични срокове по споразумението не само в търговската му част, но и в останалите сфери на споразумението - политическия диалог, движението на работници, установяването и предоставяне на услуги, плащанията, капиталовите операции, конкуренцията, сближаването на законодателствата, икономическото сътрудничество, културното сътрудничество, финансовото сътрудничество. Това е началото на процеса на либерализиране не само на търговията, т.е. на свободно движение на стоки, но и на постепенно установяване на останалите три свободи - свободно движение на хора, капитали и услуги.

4.1.1. Интегрирането на Източна Европа

Много важен етап в подготовката на асоциираните страни от Централна и Източна Европа за интегрирането им във вътрешния пазар на ЕС беше и подготвената от Комисията Бяла книга. Бялата книга е създадена в съответствие със заключенията на Европейския съвет в Есен от декември 1994г. Тя представя обобщено виждане за законодателството на ЕО по въпросите на вътрешния пазар. Това е един елемент от много по-обхватната стратегия за приемането на Централно- и Източно- Европейските страни в ЕС, приета също на Съвета в Есен. Бялата книга съдържа това, което Общността разбира като минимално необходима степен на достигане (минимален обем на приемане на 'acquis communautaire'), необходимо за функционирането на вътрешния пазар. Бялата книга не е част от процеса на преговорите по асоцииране, а инструмент за подпомагане на усилията на страните от Централна и Източна Европа (СЦИЕ) да станат част от вътрешния пазар на Европейския Съюз. Бялата книга не поставя нови изисквания към асоциираните страни. Европейските споразумения, влезли вече в сила, имат за цел установяването на зона за свободна търговия между ЕС и асоциираните страни. Европейските споразумения имат специфичната задача за достигане на 'acquis communautaire' в основните области. В ЕС вътрешният пазар е основното средство за получаване на преимуществата от процеса на интеграция. В този смисъл Бялата книга разширява и ускорява процеса, договорен в Европейските споразумения.

Основен елемент на стратегията за подготовката на СЦИЕ за пълноправно членство е структурният диалог. Като част от структурния диалог бе и съвместната среща на Съвета на външните министри на Общността и външните министри на асоциираните страни през Април в Люксембург за дискутиране на ролята на Бялата книга в общия процес по подготовката за присъединяване, както и по въпросите за регионалното коопериране. Най-ярък израз на структурния диалог, обаче, беше участието на делегации на СЦИЕ в Европейския съвет в Кан, 26-27 юни 1995г., под председателството на Франция. Това бе първият Европейски съвет, на кой-

то се срещнаха петнадесетте страни-членки, след разширяването на Съюза от 1.01.1995г.; първият съвет със Жак Сантер като президент на Европейската комисия; първата среща на 26 европейски лидери от Изток и Запад. Това беше огромна стъпка в развитието на Европа. Срещата на висше равнище на петнадесетте показва как ще изглеждат в реалност дискусиите между двадесет и шестте, как ще изглежда бъдещата обединена Европа. Един от конкретните резултати на срещата за СЦИЕ беше определянето на пакета финансова помощ за тези страни за пет-годишен период. Бъдещото членство на асоциираните страни ще бъде дискутирано и след приключването на Междуправителствената конференция, която започва през 1996г. Съгласно доклада на Председателя на Групата за размисъл, две са основните направления във въпросите, които ще бъдат поставени на конференцията: - подобряване функционирането на ЕС и осигуряване на средствата за отговор на вътрешните и външните предизвикателства, такива като следващото разширяване на Съюза. Следващото нарастване на ЕС ще бъде, според доклада, едновременно морален императив и голям шанс за Европа. Това провокира голямо предизвикателство, което изисква съответстващ отговор, както от Междуправителствената конференция през 1996г., така и от последващите изменения в Договора на ЕС. Предвижданите изменения се очакват да бъдат във функционирането на Съюза като цяло и в институциите и процеса на вземане на решения, в частност. Предстоящото разширяване на ЕС ще бъде много по-различно от досегашните. Това не ще бъде присъединяване на страни с пазарни икономики, а с икономики в различен етап на преход към пазарно стопанство, което ги прави твърде разнородни в политически, икономически и социален аспект. Успехът на Междуправителствената конференция ще определи и успеха на бъдещото членство.

4.1.2. Конвергентни критерии

Съобразяването с конвергентните критерии е определящо за равностойното участие на България в ЕС и бъдещото ѝ пълноправно членство.

Договорът от Маастрихт определи четири монетарни и фискални критерии, на които трябва да отговаря всяка страна, желаеща да стане член на Европейския икономически и валутен съюз. Тези критерии са по-скоро компромисен резултат от преговорите за ново изграждане на общността и поради това те оставиха широк диапазон за интерпретации. В най-общ вид те се изразяват в следното:

- Страните, приемани в икономическия и валутен съюз, трябва да притежават висока степен на ценова стабилност. Според протокола за конвергентните критерии, това означаваше равнище на инфлация, което не превишава с повече от 1.5 пункта средното равнище на трите страни-членки, показали най-добър резултат.

- Конвергентният критерии „поносими публични финанси„ е прецизиран по отношение на понятието „свърхнормен дефицит„, който трябва да се избягва: 3% за съотношението между планиран или реален бюджетен дефицит и брутният вътрешен продукт по пазарни цени, както и 60% за съотношението между обема на държавния дълг и отново брутният вътрешен продукт по пазарни цени.

- Критерият за стабилност на валутните курсове означава, че страната - членка, трябва да се е придържала в рамките на механизма на европейската валутна система най-малкото през последните две години без явни напрежения. Последвалото през август 1993г. разширяване на диапазона на колебание на валутните курсове от 2.25 до 15% остави отворен въпроса кой да бъде реалния справочен курс, по който да се установяват отклоненията за отделните страни. Съветът на ЕС обяви през октомври 1994г., че е желателно спазването на първоначалните споразумения и отрече по този начин 15-процентовите граници на колебание.

- Критерият за конвергенция на лихвените проценти беше определен в смисъл, че дългосрочният номинален лихвен процент не може да превишава повече от два пункта този в трите страни-членки, постигнали най-добър резултат в областта на ценовата стабилност. Взаимното обвързване на дългосрочния номинален лихвен процент и темпа на инфлация се

изчислява по специален корелационен коефициент, вариращ от 0.14 за Италия до 0.61 за Франция.

Член 109 от договора от Маастрихт предполага също изискването за конвергентност да отчита резултатите от интеграцията на пазарите, състоянието и развитието на текущите баланси, равнището на работните заплати и други ценови индекси. За въвеждането на такива общоикономически критерии се обяви през пролетта на 1995г. британското правителство, което настоя за „структурна конвергенция„ на следващия интеграционен етап. Те се изразяваха в четири определящи условия:

- Годишният икономически растеж на страните-членки не трябва да се отклонява с повече от плюс-минус 1.5% от дългосрочния темп, изчисляван като средногодишен за последните десет години. С този критерий трябваше да се осигури синхрон на конюнктурните цикли за страните, приемани във валутния съюз.

- Равнището на безработицата в дадена страна не трябва да превишава 2 % над средното равнище на ЕС. Това условие предполагаше постигането на сходна конюнктура и съвместима структура на безработицата в интегриращите се страни.

- Дефицитът на текущия баланс не трябва да превишава два процента от брутния вътрешен продукт. Чрез това се целеше избягването на ограничения на экспортните потоци като се премахва възможността за обезценяване.

- Конкурентноспособността на всяка страна спрямо Германия не трябва да спада с повече от 10%, считано от февруари 1987г. - времето на последното значително структурно преустройство. Този критерии трябва да осигури влизането в стопанската общност само на страни, чийто реален валутен курс е балансиран за относително дълъг срок.

Тези изисквания поставят основата за нова дискусия и въвличането на реални икономически критерии за пълноправно членство на страните в ЕС. Те неминуемо ще се отразят върху решенията на страните-членки за бъдещото разширяване на Съюза на предстоящата Междуправителствена

конференция Маастрихт II, както и за евентуалното пълноправно членство на България.

4.1.3. България и Европейският съюз

Политиката на присъединяване на България към Европейския съюз (ЕС) трябва да отчита съществуващите международни договорености от Копенхаген, Корфу, Есен, Кан и Магрид, зависимостта между напредъка в областта на стабилизацията и възможността за влизане в ЕС, необходимостта от допълнително развитие на договорната структура и вътрешна нормативна база с оглед облекчаване на приближаването на българската икономика към Маастрихтските конвергентни критерии.

В Меморандума на Правителството на Република България във връзка с молбата за членство в ЕС се отбелязва, че „членството на България в Европейския съюз е стратегическа цел, която отразява националните интереси на държавата. То ще доведе до консолидиране на резултатите от демократичните реформи, извършени от началото на 90-те години, до политическо признание за техния успех и ще бъде важен фактор за икономическото развитие на страната.“

Активното включване на България в европейските икономически структури е определяща цел при воденето на преговори за сключване на Европейското споразумение за асоцииране (ЕСА), подписано на 8 март 1993г. и влязло в сила от 1 февруари 1995г. Основните цели на ЕСА са :

- създаване на климат на доверие и стабилност за икономическите и политическите реформи;
- укрепване на основите на новата европейска архитектура;
- създаване на подходящ климат за развитие на търговията и инвестициите;
- подпомагане прехода от държавна икономика към пазарна и по-активно участие в световното разделение на труда;
- оказване на финансово сътрудничество и адаптиране на европейската помощ към приоритетите, определени при консултациите, пред-

хождащи сключването на споразумението.

За България след официалното влизане в сила на ЕСА от 1995г. е важно да се подчертае, че от гледна точка на предметната сфера на действие Споразумението обхваща изключително голям кръг дейности и далеч надхвърля рамките на традиционните търговско-икономически спогодби. Специално място в ЕСА имат целите на сътрудничество в промишлеността (вкл. инвестициите, селското стопанство и аграрно-промишления сектор, енергетиката, транспорта, далекосъобщенията, регионалното развитие и туризма, член 72, част VI). От съществено значение за преодоляване на икономическите и социалните последици от структурното приспособяване на България е финансовото сътрудничество със страните от ЕС, намерили място в част VIII на ЕСА.

Conditio sine qua non на ЕСА е успехът на политическата и икономическата реформа в България. Той се свързва с необратимостта на демократичния процес, стабилизирането на икономиката, разбирано като връщане на стопанската система към естествения дългосрочен темп на икономически растеж. ЕСА е споразумение с „динамична и еволютивна структура“. То не е субститут на пълноправното членство в ЕС. Споразумението обслужва задачата да подпомогне страната в трудния преход към пазарно стопанство.

За да отговори на целите на ЕСА, България трябва да насочи своите усилия към създаване на пазарна икономика със значителен частен сектор, чрез укрепване института на собствеността и повишаване на ефективността на стопанското управление. Един от централните елементи за реализацията на този процес е старта на приватизацията (касова и масова), а също така, по-ефикасна вътрешна инвестиционна политика, разработване и прилагане на индустриална политика и свързаната с нея политика на насърчаване на износа, по-активно привличане на чуждестранни инвестиции, създаване и функциониране на пазарни институции.

Като се отчита състоянието на българската икономика през 1995г., може да се каже, че тя все още се характеризира с нестабилна институ-

ционална структура, т.е. правилата, в рамките на които се координират действията на икономическите партньори, са неясни и променливи. Също така, институционалните изменения са необходимо свързани с промени в организационната структура на държавната администрация и стопанската сфера, както и с изменения в отраслови и регионален план. Промените в институционален и организационен разрез рядко протичат синхронно, вследствие на което важни макроикономически параметри, които обикновено са постоянни или се променят бавно и предвидимо, са нестабилни и непредсказуеми в условията на преход. Ето защо, освен традиционните стабилизационни задачи, икономическата политика в прехода следва да контролира и синхронизира измененията в институционален и организационен план, т.е. целенасочено да създава пазарно стопанство, в рамките на което икономическите агенти да са в състояние да съгласуват рационално своите действия.

Икономическата политика в България, като страна вече асоциирана към ЕС, следва да отчита и да се влияе както от еволюцията и основните особености на западноевропейския модел на промишлена политика, „от правилата на играта“ в Единния европейски пазар, така, и от националното виждане за типа пазарно стопанство, който трябва да се реализира на „изхода“ на прехода. Отчитайки пазарният модел действащ в ЕС, България може да ориентира процеса на реструктуриране към „програмиране“ на социално-икономическото развитие в посока на общество, доминирано от средната класа, обезпечен социален минимум и основни социални услуги, при отчитане на глобалните ресурсни ограничения.

След влизането в сила на ЕСА и официалното подаване на молба за членство в ЕС, политиката на реструктуриране в България е наложително да се съобразява с вече ясните политически и икономически критерии, разработени от Комисията на ЕС по отношение на асоциираните страни. Тези критерии, които се отнасят, преди всичко, до икономическото реструктуриране и адаптиране към европейските изисквания са:

- наличие на функциониращо пазарно стопанство и капацитет за

устояване на свободния конкурентен натиск в рамките на Съюза;

- способност на страните кандидат-членки да поемат и изпълняват задълженията, произтичащи от членството в ЕС („acquis communautaire“);

- приемане от страните кандидат-членки на целите на политическия, икономическия и валутния съюз.

Важно е да се има предвид, че предложените критерии имат пряко отношение към международната конкурентоспособност на българската промишленост, към разликата в показателя Брутен Вътрешен Продукт (БВП) на човек от населението и като цяло икономическата стабилност на страната.

Изработените от ЕС критерии, включително и тези залегнали в „Бялата книга“ до голяма степен съответстват на дългосрочните цели в политиката на реструктуриране в България. Очертават се обаче, конфликтни моменти между краткосрочните и стратегическите цели. Трудностите, съпътстващи процеса на реструктуриране, налагат в определени моменти използването на преходни мерки, някои от които, отчасти, противоречат на либералните цели, поставени от ЕС.

Преходът от планово към действащо пазарно стопанство се оказва изключително труден, скъпоструващ и изискващ време. С какви икономически инструменти и средства разполага правителството за прилагане политиката на реструктуриране и активизиране процеса на адаптиране и интегриране към европейските институции?

Първото задължително условие е съобразяване със съществуващата икономическа структура и постепенното ѝ адаптиране към изискванията на световното стопанство с цел по-активно участие в международното разделение на труда, като се отчитат сравнителните предимства на България. Факт е, че отрасловата структура на България е продукт на съответен модел на индустриализация и използване на индустриални технологии в продължение на повече от три десетилетия. Това доведе до създаването на производства, свързани със значителен разход на енергия и

суровини. Така се получи висока енергийна и суровинна интензивност на единица продукция и висок внос на основни производствени компоненти. Излизането от този модел чрез осъществяващите се промени в структурата на производството коригира бавно и болезнено това структурно несъответствие. Този процес може да продължи доста дълго, тъй като е известна инерционността в промените на производствената структура, особено при достигане на определено икономическо равнище, криза в икономиката и недостатъчни финансови ресурси.

Второто условие изисква законово и институционално предоставяне на действителни права на собственост в ръцете на автономно действащи икономически единици, мнозинството, от които са частни собственици. Това засяга, на първо място, приватизацията (касова и масова) на държавни предприятия в промишлеността, строителството, търговията, сектора на услугите и финансовите институции. Земята, недвижимо имущество и други търговски активи също, до голяма степен, трябва да преминат в ръцете на частни собственици. Не е тайна, че и през 1995г. бавното икономическо реструктуриране на собствеността в България за дълбочи един от най-сериозните проблеми в икономиката. Надеждата е в първите месеци на 1996г. да стартира масовата приватизация, която да ориентира своите основни цели към създаване на пазарноотговорни икономически агенти, да формира конкурентна среда и мобилизира „човешкия капитал“ с активно участие в процеса.

Паралелно с процеса на приватизация, оставащият държавен сектор се нуждае както от укрепване на стратегическите контролни функции на държавата (прекратяване процеса на декапитализация на държавните предприятия и банки и целенасочена правителствена политика за ограничаване възможностите за натрупване на нови загуби в тях), така и от стимули за мениджмънта и заетите в държавните предприятия с цел повишаване на тяхната ефективност.

Третото важно условие за адаптиране на българската икономическа структура към изискванията от Копенхаген е изработването на реали-

тична инвестиционна политика. Сега инвестиционната картина в секторите на икономиката се влияе от неблагоприятните тенденции както по линия на вътрешното финансиране, така и по линия на чуждестранните инвестиции. Много ниско е вътрешното финансиране. Това важи в еднаква степен както за вътрешнофирменото, така и за бюджетното финансиране. Привличането на чуждестранни инвестиции става особено актуално сега във връзка с асоциирането на страната към ЕС. Незадоволителният приток и неблагоприятната отраслова ориентация на външните инвестиции през 1995г. могат да се обяснят както с новите тенденции на инвестиционната политика в световен мащаб (очертава се тенденцията към оттегляне от хоризонтални многосекторни схеми и развитие на вертикални схеми, затварящи цикъла на производството), така и с инвестиционния климат в България.

Четвъртото много основно обстоятелство ориентирано към приближаване на България към ЕС е създаването на национално отговорна индустриална политика. Преструктурирането на производството изисква не само активизиране на механизмите на конкуренцията и пазара, а и разработването и прилагането на политика. Тя трябва да отчита както съвременното състояние и ориентацията на промишления модел в Западна Европа, свързан със завършването на проекта за Единен пазар и либерализирането на световната търговия (чл. 130 от Договора за Европейски съюз е насочен към ускоряване адаптацията на промишлеността към структурни и иновационни изменения, стимулиране на среда благоприятна за инициативи и дейности в малкия и среден бизнес, поощряване на дейностите за коопериране между предприятията, насърчаване на по-доброто използване на промишления потенциал, активизиране политиката на изследвания и технологии), така и съществуващата промишлена база в България. Има две алтернативни форми на индустриална политика в страната. Първата се свързва с икономическите реалности в краткосрочна перспектива и се отнася, преди всичко, до използване и подобряване на потенциала на изградените промишлени отрасли и прилагане на редица традиционни мерки за стиму-

лиране на износа, ориентирането и насочването на инвестициите към производства, които имат перспектива за оцеляване и развитие. Втората, която условно може да бъде наречена динамична или дори агресивна, още от настоящата година трябва да се ориентира към посрещане предизвикателствата на международната конкуренция, активно включване в международното разделение на труда чрез създаване на конкурентоспособни производства, отчитащи сравнителните предимства и имащи възможност за проникване на нови пазари. Още от началото на 1996г. усилията на България за интегриране в европейските структури изискват масово технологично обновяване и приспособяване на съществуващите производствени капацитети към технологичните стандарти на ЕС. Това е решаващ фактор за бъдещото ни пълноправно членство в Общността като равностойни партньори.

Петото условие е стимулиране на науката и техниката, които са сред главните фактори на икономическия растеж, най-важните елементи. Те не само определят конкурентоспособността на отделните компании и отрасли, но и формират икономическите, стратегическите и политическите позиции на България. Практиката в ЕС сочи, че без провеждане на изследвания и прилагане на цялостна иновационна политика е невъзможно постигането на по-висока ефективност на производството. Научните изследвания и тяхното приложение в практиката помагат за повишаване на производителността на труда и намаляване на производствените разходи на единица продукция. По този начин печалбите се увеличават, разходите намаляват и се преразпределя „ролята“ на различните производствени фактори. През 1995г., а вероятно и през следващата година, икономическите възможности на България за стимулиране на тези две важни сфери ще бъдат ограничени. Желателно е оторизирани правителствени органи внимателно да използват Програма „ФАР“ и възможностите, която тя открива за периода 1996-1999г. Отстояването на българската позиция за прехвърляне на средства в сектор „Изследвания и технологии“ ще разшири опитите за възстановяване и за по-ефективна работа на силно ограничен изс-

легователски потенциал. Така България по-внимателно ще се запознае с политиката на ЕС в областта на изследванията и технологиите, които в договора от Маастрихт са насочени към намаляване на ресурсоемкостта на изследванията, подобряване на координацията между националните програми и преодоляване на тяхното дублиране, гарантиране на рационалното и ефикасно използване на наличните финансови средства. Също така е необходимо да се направи възможно България да получи по-пълна информация, а защо не и участие в програмите ESPRIT, BRITE, RACE и JET. Тези програми трябва да бъдат допълнени с пазарноориентираната програма „ЕВРИКА“, която следва принципите на интердисциплинарни изследвания, отказ от бюрократични структури и национално участие във финансирането.

Шестото, но не последно условие е законодателните основи на икономическото реструктуриране и хармонизация на правото с това на ЕС. Опитът на Съюза показва, че осъществяването на предвидените в ЕСА мерки за либерализиране е немислимо без сближаване на българското законодателство с т.нар. *acquis communautaire*. Нещо повече, съобразяването с основните европейски изисквания е необходимо условие за изграждането на пазарите и за успешно осъществяване на пазарна икономика. Независимо от определянето на едни или други приоритети с оглед на конкретните икономически интереси и нужди анализът на действащата нормативна уредба в светлината на изискванията на ЕСА налага следният извод:

Съществуващата нормативна база в България е все още непълна. Икономическото реструктуриране в страната се нуждае от привеждане в съответствие на много законопроекти с изискванията на европейското законодателство (закона за конкуренцията, доразвиване на нормативната база за управление на държавната собственост, законова уредба на емитирането на ценни книжа и на инвестиционната дейност на капиталовия пазар, свободата на установяване на физически лица, материята на държавните поръчки и рег.гр.). ЕСА има за цел установяването на зона за свободна търговия между България и ЕС, т.е. осъществяването на свободно движение на стоки. Законодателната дейност в България е необходимо да цели

осигуряването и на останалите свободи в отношенията България-ЕС. ЕСА съдържа концепцията за осигуряване на тези свободи, а именно - свободно движение на хора, услуги, капитали и плащания (нова свобода, предоставена от Договора от Маастрихт).

Важен момент при определяне на приоритетите и сферите на сближаване на законодателството на България с това на ЕС е предстоящата Междуправителствена конференция на ЕС през 1996г. Следва да се отбележи, че конференцията има за цел и изменение на Договора от Маастрихт. Очаква се главните промени да бъдат по отношение на институциите и ролята им в процеса на вземане на решения. Не без значение ще бъде и стремежът да се разширят областите, които се регулират от Общността, т.е. за по-нататъшното „прехвърляне“ на суверенитет от страните-членки към Общността, главно в рамките на втория (външна политика и отбрана) и третия стълб (коопериране във вътрешните работи и правосъдието) на Договора. Следователно, за България ще е необходимо да извършва хармонизиране на законодателството си не само с вече съществуващото, но и с очакващото се изменение в това на страните от ЕС.

Пред България стоят сложни проблеми във връзка с асоциирането, а по-късно пълноправното членство в ЕС. През 1995г. в съответствие с ЕСА започна изграждането на механизъм за координация на цялостния процес на европейска интеграция. Основно място в него е отредено на Правителствения комитет по въпросите на европейската интеграция, който се ръководи от министър-председателя на Република България. Членове на Комитета са 12 представители на правителството. Основната цел на Комитета е изработване и насочване на цялостната държавна политика към ЕС, внимателно наблюдаване на интеграционния процес в съответствие с промените в Съюза и националните специфики на прехода. Също така, този орган се занимава с координиране дейността на държавната администрация във взаимодействие с органите в ЕС. В създадения организационен механизъм по европейска интеграция съществено значение има Координационната комисия по европейска интеграция на ниво заместник-министри. Тя следи оперативната

дейност на различните министерства и ведомства, работата на работните групи, които подготвят експертни мнения по основните проблеми на интеграционния процес. Третото звено в структурата на създадената организация е Секретариат по Европейска Интеграция, чиято основна функция е да подпомага Правителствения комитет при цялостното му изпълнение на политиката на интегриране към европейските структури.

4.2. ЮГОЕМБАРГОТО

С постановление 226 на Министерския съвет от 28.11.1995г. бяха вдигнати ограниченията в търговията с воюващите экс-югославски републики, но останаха тези, засягащи оръжейните доставки. Вдигането на ембаргото бе в съответствие с двете резолюции на ООН от 22.11.1995г. То обаче не отстранява разрушителните последици от войната за възстановяване и растеж на взаимния стокообмен.

Официално обявените минимални загуби за българската страна за периода юли 1992г. - юли 1995г. възлизат на 8 млрд. и 492 млн.щ.г. Загубите са резултат от стриктното спазване на санкциите срещу бивша Югославия. Изисквания за компенсациите на България от югосанкциите е поставен официално пред ООН. Очаква се проблемът да се повдигне и пред Съвета за сигурност.

Овъзмездяване на загубите за България може да се търси по две линии:

Първо, чрез участие на български фирми и организации във възстановителни дейности в засегнатите райони - в строителството, търговията, с работна сила. Второ, да се търсят механизми за косвено, макар и частично, овъзмездяване, със съдействието на международната общност.

България взе участие в многостранни срещи и международни форуми, свързани с прилагането на Дейтънските мирни споразумения, които дават надежди за участие на страната във възстановителните работи. Последната сесия на Българо-югославската комисия за икономическо и научно-техническо сътрудничество постави двустранните търговско-икономически връзки на договорно-правна основа. Възстановени бяха банковите

разплащания между двете страни в конвертируема валута, редовните полети на авиокомпаниите, речния транспорт. Подписаните двустранни документи - Търговска спогодби, Спогодба за взаимна защита на инвестициите и за избягване на двойното данъчно облагане, за взаимно предоставяне на статута на най-облагодетелствана нация регламентират съществените въпроси на взаимния стокообмен, сключването на междубанкови споразумения, съгласуването на законодателствата.

През периода на действие на югосанкциите български фирми подадоха над 18 хил. молби до Комитета по санкциите на ООН, от които бяха удовлетворени около 12 хил. Деветдесет процента от сделките бяха реализирани от частни български фирми.

Преди въвеждането на ембаргото двустранната търговия възлизаше на около 360 млн.щ.г. След въвеждането му стокообменът е както следва: 1993г. - 130 млн.щ.г., 1994г. - 157 млн.щ.г., 1995г. до октомври - 60 млн.щ.г. Шансовете за стопански връзки с Югославия имат нефтопреработващите предприятия и химкомбинатите, износителите на тютюневи изделия, предприятия от текстилната промишленост, доставчиците на строителни материали, на хранителни стоки, на санитарни материали и производителите от фармацевтиката. България може да снабдява и военния контингент, осигуряващ мира в района - силите на НАТО и Русия.

Следва да се има предвид важността на възтановяването на кооперираните производства. Преди въвеждането на ембаргото 80% от търговията ни беше със Сърбия и Черна гора. Производствени връзки имаше в каростроенето, електрониката, машиностроенето, химията и текстилната промишленост. Кооперирането с тези две югославянски републики формираше 30% от стокообмена. Преди ембаргото годишно там се внасяха 420 кари.

В самата бивша Югославия са нарушени връзките на коопериране и взаимни доставки. България може успешно да се намеси в тази област - да поеме сътрудничеството, осъществявано от Сърбия и Черна гора с Босна, Хърватско и Словения. Общ е стремежът за подписване на споразумение за създаване на зона за свободна търговия. Важно е да се знае, че новият

вносно-износен режим на Югославия налага минимални мита върху вноса на суровини и полуфабрикати - 2% и 30% за луксозните стоки.

Свалянето на ембаргото поставя въпроса и за изграждането на втори мост над река Дунав, за който ЕС ще отпусне кредит от 450 млн.щ.г., ако строителството започне до края на март 1996г. Строителството му не следва да се поставя под съмнение, защото проектите в тази насока са одобрени от Европейските институции и са част от вижданията за транспортните коридори Изток-Запад.

Основният проблем за отворилата се на национално равнище нова пазарна ниша е, че сметките на С.Р. Югославия все още са блокирани в чужди банки. Общият обем на авоарите възлиза на около 1 млрд.щ.г., който ще трябва да се разделя между отделните републики. Според изявления на сръбския финансов министър нова Югославия е основният претенгент за наследник на старата федерация и нейните авоари. Още повече, че ѝ предстои да изплаща 4 млрд. щ.г. външен дълг.

Препятствия създават високите транспортни такси, които въведе С.Р. Югославия, за да увеличи приходите си. Таксата за магистралата от Ниш до Белград е 210 г.м. за леки коли и 1800 г.м. за ТИР. Българската позиция би следвало да бъде за премахване на тези такси или за въвеждане на подобни за ползване на наши пътища и пристанища. До края на 1995г. Югославия е издала 10 хил. транспортни разрешителни за двустранна търговия и 5 хил. за транзит. Очаква се подписването на 20 хил. нови разрешителни. Недостатъчният брой гранични - контролно пропусквателни пунктове вече се превръща в пречка за стокообмена и прави очевидна необходимостта от разкриването на нови.

За заобикаляне на ембаргото по време на неговото действие в нашата страна са действали около 300 югофирми като български юридически лица. След премахването му, по всяка вероятност, те ще продължат да действуват на българска територия поради затруднения, свързани с плащания в Югославия. Очаква се и активно задействане на запазените филиали на западни фирми на югославска територия, като „ТОЙОТА“ има плано-

ве за строеж на завод в Белград, френската „АЛКАТЕЛ“ ще модернизира телефонната мрежа, „СИМЕНС“ е направил оферти за електроснабдяването. Трябва да се има предвид, че чужденци могат да получат контролния пакет от акции на предприятия само със специално разрешение на югославското правителство.

За българските фирми се откриват възможности за снабдяване на военния контингент в Босна, като 20 големи наши фирми вече са направили заявка в Министерството на търговията за доставка на стоки. Постигнато е съгласие за съдействие от страна на Югославия относно българското участие във възстановяването на Босна, за което ще бъдат отпуснати общо 5 млрд.щ.г. от международните институции.

За разширяване на взаимната търговия ще допринесе възстановяването на смесените производства. За тази цел са подписали споразумения с югославски фирми, „Балканкар“, „Кремиковци“ и „Стомана“-Перник. Договорено е и възстановяването на съвместните предприятия в областта на енергетиката и електротехниката, както и взаимните доставки на електроенергия след включването на Югославия в Балканския енергиен пръстен. Двете страни декларираха желанието си за по-нататъшно либерализиране на взаимната търговия, чиито обем се очаква да достигне 500 млн.щ.г. през 1996г. Ограничителен фактор остава тяхната относителна бедност и изтощените ресурси в годините на прехода и югоконфликта.

4.3. ВЪНШНА ТЪРГОВИЯ

С началото на икономическата реформа в България и въвеждането на пазарните принципи за организация и функциониране на външната търговия започна преодоляването на натрупаните към началото на 90-те години диспропорции в стокообмена на страната. Последните пет години бяха период на преориентация на износа, свързана с известно оттегляне от първостепенните по-рано пазари на Централна и Източна Европа и опити за по-широко навлизане в пазарите на Западна Европа и неевропейските страни. Заедно с това започна чувствително да намалява значението на водещата до тога-

ва продукция на машиностроенето, на хранително - вкусовите стоки, запазиха значението си изделията на леката промишленост, осезаемо нарасна значението на металите, химическата продукция, горивата. Паралелните изменения както в регионалната, така и в стоковата структура на износа сериозно повлияха на неговите обеми и тяхното нарастване. Динамиката на износа стана неустойчива, „синусоидална“, с твърде слабо очертана тенденция към нарастване през 1994г. и деветмесечието на 1995г.

За периода януари - ноември 1995г. салдото на България по вътрешно-търговския обем като цяло е положително (31.8 млрд. лева), от които 12.5 млрд. със страните от Централна и Източна Европа, и 10.3 млрд. със страните от ОИСП. В доларово изражение, по предварителни данни, активът на търговския баланс надхвърля 500 млн. дол. за 1995г. като цяло.

През последните пет години във вноса на България не можеше силно да намалее значението на енергоносителите, машините и транспортните средства, химикалите, металите, текстилните материали и хартиените изделия. Чрез преориентацията на вноса се повиши значението на Западна Европа и неевропейските страни, но и значението на Централна и Източна Европа не намаля чувствително. Значително по-слабите изменения в стоковата и регионалната структура на вноса обусловиха нормалното нарастване на неговите обеми, като едва през 1994г. и деветмесечието на 1995г. настъпи спад и стагнация.

Неустойчивата динамика на износа и нарастването на вноса особено през първите три години на икономическата реформа изостриха проблема за уравнивяването на търговския баланс на България. Едва през 1994г. беше постигнато намаляване на отрицателното салдо, през деветмесечието на 1995г. балансът е положителен с тенденция към края на годината той да бъде уравнивесен.

Основният резултат от реструктурирането на външната търговия на България през последните пет години са постигнатите оптимални пропорции и балансираност в регионалната структура на стокообмена. Към края на 1995г. Западна Европа заема над 37% от износа на страната,

Централна и Източна Европа - около 33%, неевропейските страни - около 30%. Във вноса делят на Западна Европа е над 44%, на Централна и Източна Европа - над 37%, на неевропейските страни - около 19%.

Основният проблем пред външната търговия на България в перспектива е постигането на устойчиво нарастване на износа по всички регионални направления, чрез което да се покрива целия необходим обем на вноса, да се дава принос за уравновесяването на платежния баланс и стабилизирането на валутния курс, както и да се осигуряват средства за изплащане на външния дълг. Залог за решаването на тази задача е преходът към инвестиционния етап в осъществяването на икономическата реформа, чрез което да се формира оптимална стокова структура на износа в зависимост от производствените възможности и сравнителните предимства на страната и съобразно изискванията на основните чуждестранни пазари.

4.3.1. Търговията на България със Западна Европа

След присъединяването на Австрия, Швеция и Финландия към Европейския Съюз у нас практически изчезнаха основанията Западно-европейския регион да се разглежда като съставен от две отделни икономически общности (ЕС и ЕАСТ). За външната търговия на България Западна Европа вече представлява един цялостен партньор. Това е така, защото все още не присъединилите се към ЕС Норвегия и Исландия имат твърде малко значение във външната търговия на нашата страна, а малко по-голямата роля на Швейцария все пак не може да окаже забележимо влияние върху общата картина на външната търговия с по-големите партньори от ЕС. Така ЕС и Западна Европа за България стават синоними, а анализът на външната търговия с ЕС е равностоеен на анализа на външната търговия със Западна Европа.

Обем, динамика, баланс

Стокообменът на България със Западно европейските страни нарастваше твърде интензивно в периода 1990-1992. Само през 1992г. в сравнение

с 1991г. нарастването беше над два пъти (от около 1.4 млрд. долара до над 2.9 млрд. долара). През следващия период (1992-1994г.) нарастването на стокообмена продължи, но вече с по-забавени темпове - до около 3.1 млрд. долара през 1993г. (или с 4.1% спрямо 1992г.) и около 3.2 млрд. долара през 1994г. (или с 2.5 % спрямо 1993г.).

Наличните предварителни данни за изтеклите три тримесечия на 1995г. дават основание към края на годината да се очаква по нататъшно нарастване на стокообмена на България със Западно европейските страни в рамките от 3.5 до 4 млрд. долара, т.е. с по-висок темп отколкото през 1993 и 1994г.

През 1992г. износьт на България в Западно европейските страни нарасна два пъти в сравнение с 1991г. - от около 650 млн. долара до близо 1.3 млрд. долара. През следващата 1993г. последва спад до около 1.2 млрд. долара (с 10%), който обаче беше компенсиран през 1994г. с нарастване до над 1.5 млрд. долара.

Предварителните данни за трите тримесечия на 1995г. дават основание към края на годината да се очаква по нататъшно нарастване на износа в рамките от 1.7 до 2 млрд. долара.

Вносьт на България от Западно европейските страни през 1992г., подобно на износа, беше над два пъти по голям от този през 1991г. - от 770 млн. долара до близо 1.7 млрд. долара. Неговото нарастване продължи и през 1993г. до 1.9 млрд. долара (с 16%). Забележим спад до около 1.6 млрд. долара (с 15%) последва през 1994г.

Данните за трите тримесечия на 1995г. дават основание към края на годината все пак да се очаква известно нарастване на вноса в сравнение с 1994г. в рамките от 1.7 до 2 млрд. долара.

Балансьт на България в търговията със Западно европейските страни беше традиционно отрицателен в течение на десетилетия, така че отрицателното салдо от само 120 млн. долара през 1991г. можеше да се приеме за негово подобрене. През 1992 и 1993г., обаче, отново настъпи влошаване на баланса с отрицателни салда от около 400 и 700 млн. долара

поради забавянето в динамиката на износа в сравнение с вноса. Обратът в динамиката на износа и вноса през 1994г. предизвика повторно подобрене на баланса чрез свеждане на отрицателното салдо до 100 млн. долара. Подобренението продължава и през текущата година. През второто и третото тримесечие на 1995г. за първи път от десетилетия насам България регистрира положителен баланс в търговията със Западна Европа.

Значението на Западна Европа

Бързото нарастване на стокообмена на България със Западно европейските страни паралелно с неговото намаляване със страните от Централна и Източна Европа в периода 1990-1992г. премахна десетилетния дисбаланс и изравни значението на двата региона като основни външно-търговски партньори на страната ни. От 9.7 през 1990г. относителният дял на Западна Европа нарасна до 35.2% през 1992г. (31.1% в износа и 37.1% във вноса) срещу 37.7% за Централна и Източна Европа (39.2% в износа и 36.3% в вноса).

Процесът на изравняване продължи и през следващите две години, но вече с по-умерени темпове, тъй като намаляването на стокообмена с Централна и Източна Европа започна да затихва. Относителният дял на Западна Европа в стокообмена на България през 1994г. стана 38.4% (36.6% в износа и 40.2% във вноса) срещу 39.5% за Централна и Източна Европа (37.3% в износа и 41.8% във вноса).

Новото през изтеклите три тримесечия на 1995г. е, че износът на България в Западна Европа става вече по-голям от износа в централна и Източна Европа (40% срещу 33.5%). При вноса малък превес все още има Централна и Източна Европа с 42.9% срещу 41.2% за Западна Европа. До края на годината тези пропорции вероятно ще претърпят не големи изменения, но постигнатото принципно равновесие в ролята на двата региона като външно търговски партньори на България ще се запази.

Нарастващото значение на Западна Европа във външната търговия на България означава чувствително изменение в ролята на този регион

като пазар за отделните видове експортна продукция на страната, както и като доставчик на различните видове вносни стоки.

В зависимост от относителния дял на Западна Европа в общия износ по отделните стокови раздели през последните четири години, те могат да се групират така:

а) стокови раздели, в чиито общ износ от България Западна Европа заема над $2/3$. Това са обувки, кожи и кожени изделия, произведения на изкуството.

б) стокови раздели, в чиито общ износ Западна Европа заема около $2/3$ - текстил.

в) раздели с дял на Западна Европа в износа между $1/2$ и $2/3$ - изделия от дърво, изделия от стъкло и керамика, мебели и други промишлени потребителски стоки.

г) раздели с дял на Западна Европа в износа между $1/3$ и $1/2$ - продукти от животински произход, продукти от растителен произход, метали, изделия на приборостроенето.

д) раздели с дял на Западна Европа в износа около $1/3$ - химическа продукция, пластмаси и каучукови изделия, целулозно - хартиени изделия, машиностроителна продукция.

е) раздели с дял на Западна Европа в износа под $1/3$ - хранително-вкусови стоки, горива и минерали, транспортни средства и части за тях.

От така приведената групировка е очевидно, че осъществяващото се през последните години регионално пренасочване на българския износ е относително по-лесно спрямо Западна Европа при онези стокови раздели, които в близкото минало имаха малко или средно голямо значение в износа на България. Водещите до неотдавна стокови раздели - машиностроителна продукция и хранително-вкусови стоки все още намират основните си пазари извън Западна Европа.

От своя страна, в зависимост от относителния дял на Западна Европа в общия внос по отделните стокови раздели през последните четири години, те могат да се групират така:

а) стокови раздели с дял на Западна Европа в общия внос на България над 2/3 - изделия на приборостроенето, текстил и текстилни материали, обувки, мебели и други промишлени и потребителски стоки, мазнини и масла.

б) стокови раздели с дял на Западна Европа в общия внос около 2/3 - машиностроителна продукция, химическа продукция, хартиени изделия.

в) стокови раздели с дял на Западна Европа в общия внос между 1/2 и 2/3 - транспортни средства, пластмаси и каучук, кожи, изделия от стъкло и керамика.

г) стокови раздели с дял на Западна Европа в общия внос около 1/2 - животински продукти.

д) стокови раздели с дял на Западна Европа в общия внос около 1/3 - растителни продукти, изделия от дърво.

е) стокови раздели с дял на Западна Европа в общия внос под 1/3 - хранително вкусови стоки, горива и минерали, метали.

Очевидно е, че осъществяващото се през последните четири години регионално пренасочване на българския внос към Западна Европа обхваща най-вече втората по значение стокова група - машиностроителната продукция, както и изделия от промишлено - потребителски тип, химикали и други. Основен доставчик за първостепенната импортна група - горивата, както и за металите, си остава Централна и Източна Европа, а за хранителните стоки, особено растителните - неевропейските страни.

Търговия с отделните страни от Западна Европа

Динамиката на стокообмена на България с повечето Западно-европейски страни (Германия, Италия, Гърция, Белгия, Испания, Австрия, Финландия) се характеризира с нарастване в периода 1991-1992г., намаление през 1993г. и отново нарастване през 1994г. Причината за намалението в повечето случаи е съкращаването на износа през 1993г. Но през 1994г. по-силното увеличение на износа компенсира намаляването на вноса и води до ръст на стокообмена. Взаимната търговия с Великобритания и Швейцария нараства до 1993г., но относително намалява през 1994г., а намаляването

на търговията с Швеция е трайно след 1992г. За сметка на това стокообменът с Франция и Холандия расте непрекъснато от 1991 до 1994г., стокообменът с Дания след добро нарастване през 1992г. запазва равнището си непроменено.

Нарастването на стокообмена за периода 1991-1994г. в цяло с повечето Западно Европейски страни е от два до три пъти (2.07 - Франция, 2.32 - Белгия, 2.38 - Финландия, 2.57 - Германия, 2.58 - Италия, 2.64 - Дания, 2.93 - Холандия). Много по-силно нарасна стокообмена с Гърция (5.18 пъти), а доста по-слабо с Австрия (1.1 пъти), Великобритания (1.35 пъти), Швеция (1.49 пъти), Испания (1.89 пъти). Само стокообменът с Швейцария отбеляза съкращение през 1994г. до 70% от равнището на 1991г.

Неустойчивата динамика и нееднаквият ръст на стокообмена на България с отделните Западно европейски страни предизвикаха известно, макар и не голямо преразпределение на тяхната роля като партньори на страната ни. В търговията със Западно европейския регион най-силно нарасна относителния дял на Гърция - от 6.9% през 1991г. до 16,2% през 1994г. следват Германия (24.4 и 28.2%), Италия (14.4 и 16.7%), Холандия (4.2 и 5.5%) и др. Забележимо намаляха относителните дялове на Великобритания (11.5 и 7.0% през 1991-1994г.), Австрия (11.3 и 5.6%), Швейцария (7.7 и 2.4%) и др. По този начин Германия и Италия утвърдиха мястото си като двата първи водещи партньора на България в стокообмена със Западна Европа, Гърция се придвижи от седмото до третото място, Великобритания и Австрия преминаха от трето и четвърто към четвърто (заедно с Франция) и пето място. Следват Холандия, Белгия и др.

През изтеклите три тримесечия на 1995г. динамиката на стокообмена на България със страните от Западна Европа запази двете основни характеристики от предшестващия четири годишен период - неустойчив и неравномерен ръст по страни. Но като цяло се очертава тенденция към нарастване.

В ранжировката на основните партньори не настъпиха изменения в сравнение с 1994г. Първите места по обем на стокообмена продължиха да

заемат Германия, Италия, Гърция, Франция, Великобритания, Холандия, Австрия и т.н.

В зависимост от състоянието на търговския баланс в периода 1991-1994г. страните партньори на България от Западна Европа могат да се групират така:

а) страни, в търговията с които България поддържа перманентно отрицателен баланс като салдото е значително по размер. Това са Германия (-200 до -300 млн. долара) и Австрия (-70 до -90 млн. долара).

б) страни, в търговията с които България поддържа перманентно отрицателен баланс, но размерът на салдото е сравнително малък - от -5 до -30 млн. долара. Това са Франция, Великобритания, Дания, Финландия, Швеция, Швейцария.

в) страни, в търговията с които България поддържа перманентно положителен баланс със салдо от +5 до повече от +100 млн. долара. Това са Гърция, Италия и Испания.

г) страни, в търговията с които балансът на България е променлив, като отрицателните или положителните салда са сравнително малки по размер - от 3 до 50 млн. долара. Това са Белгия и Холандия.

Изтеклите три тримесечия на 1995г. не внесоха принципни изменения в общата картина на търговския баланс на България със западно европейските партньори. Най-големите отрицателни салда пак са в търговията с Германия и Австрия. Отрицателни, но малки са салдата в търговията с Франция, Холандия, Дания, Швеция, Финландия, Швейцария. Най-големите положителни салда пак са в търговията с Италия, Гърция, Испания. Положителни, но по-малки са салдата в търговията с Великобритания и Белгия. Очертана е обаче, тенденция към намаляване размера на големите отрицателни салда.

От приведените данни става очевидно, че общата тенденция от последните две години към подобряване и уравнивяване на търговския баланс на България със западно европейския регион в цяло се реализира по схемата „отрицателни баланси с група партньори и тяхното покриване

чрез положителни баланси с друга група партньори“. Все още подобряването и уравновесяването на баланса в търговията с региона не е резултат от подобряването и уравновесяването на балансите в търговията с всички или поне с повечето от отделните страни. В тази връзка един от най-сериозните проблеми пред външната търговия на България е подобряването или уравновесяването на силно отрицателните баланси в търговията с Германия и Австрия чрез нарастване на износа в тези страни.

Стокова структура на търговията със Западна Европа

В периода 1992-1994г. основната характеристика в динамиката на износа на България към Западна Европа по стокови раздели е неустойчивостта. За повечето от стоковите раздели е характерен спад на обемите на износа през 1993г. в сравнение с 1992г. и след това отново нарастване през 1994г. При това в преобладаващата си част обемите на износа по раздели през 1994г. са по-големи от равнището на 1992г. Само износът на животински и растителни продукти не е достигнал равнището от 1992г.

По пет от стоковите раздели обаче нарастването на износа е устойчиво за целия период 1992-1994г. - обувки, текстил, кожи и кожени изделия, мазнини и масла, машиностроителна продукция. По два от разделите устойчиво е намалението на износа - хранително вкусови стоки, транспортни средства и части за тях.

В резултат от тази динамика на износа по стокови раздели е нарастал относителният дял в целия износ на следните от тях: химическа продукция, изделия от дърво, текстил, обувки, метали, машини. Намален е дялът на продуктите от животински и растителен произход, хранително вкусовите стоки, горивата, транспортните средства, мебелите и др. промишлени и потребителски стоки. Почти непроменен е останал дялът на пластмасите и каучука, целулозно-хартиените изделия, изделията от стъкло и керамика.

Трябва да се отбележи, че измененията в относителните дялове на

отделните експортни стокови раздели не са особено големи (максимум 3.5 пункта за металите), поради което отсъствува сериозна тенденция към реструктуриране на износа. Ранжировката на разделите през 1994г. е почти същата, както и през 1992г.: първото място с 23.1% гържат металите, следват текстилът (15%), химическата продукция (11.8%), машиностроителната продукция (9.3%). Горивата и минералите с 6.4% са изместили хранително вкусовите стоки (5.3%), а обувките с 4.6% - продуктите от животински и растителен произход.

През трите тримесечия на 1995г. динамиката на износа на България в Западна Европа по стокови раздели запази неустойчивия си и разнопосочен характер. Въпреки това обаче, може да се констатира известна стабилизация в относителните дялове на повечето стокови раздели. Продължава да намалява дялът на хранително вкусовите стоки и продуктите от растителен произход, появи се тенденция към нарастване дяла на химическата продукция. Но изменения в ранжировката на водещите стокови раздели на настъпиха.

За разлика от износа, динамиката на вноса на България от Западна Европа по стокови раздели в периода 1992-1994г. е доста по устойчива. Устойчиво е нараствал вносът на машиностроителна продукция, метали, хартиени изделия, изделия от дърво стъкло и керамика, продукти от животински и растителен произход, мазнини и масла. Устойчиво е намалявал вносът на транспортни средства, обувки, горива, хранително вкусови стоки. Неустойчиво е било нарастването на вноса на текстил и текстилни материали, химическа продукция, пластмаси и каучук, мебели и други промишлени и потребителски стоки, а неустойчиво е намалението на вноса на изделия на приборостроенето.

В резултат от тази динамика на вноса по стокови раздели е нарастал относителният дял в целия внос на следните от тях: машиностроителна продукция, текстил и текстилни материали, химическа продукция, метали, пластмаси и каучук, хартиени изделия, продукти от животински и растителен произход, мебели и други. Намалял е дялът на транспортните

средства, изделията на приборостроенето, горивата, хранително вкусовите стоки, обувките.

И тук както при износа измененията в относителните дялове на отделните стокови раздели не са особено големи, така че не са настъпили съществени изменения и в тяхната ранжировка. През 1994г. първото място заема машиностроителната продукция (26.1%). Следват текстилът и текстилните материали (15.1%), химическата продукция (13.6%), транспортните средства (9.2%), металите (5.4%), хартиените изделия (4.9%), пластмасите и каучукът (4.6%), изделията на приборостроенето и хранително вкусовите стоки с по 3.6% и др.

През деветте месеца на 1995г. динамиката на вноса на България от Западна Европа по стокови раздели придоби малко по неустойчив характер в сравнение с предшестващия тригодишен период. Въпреки това, относителните дялове на голяма част от стоковите раздели се стабилизират. Намалването на относителния дял на машиностроителната продукция не промени първото и място в листата. Продължава да нараства дялът на химическата продукция и тя измества от второ към трето място текстила и текстилните материали. Расте дялът на металите, хартиените изделия, пластмасите и каучука, продължава да намалява дялът на транспортните средства, обувките, хранително вкусовите стоки.

Стоковата структура и търговският баланс

През последните четири години в търговията на България със Западна Европа по отделните стокови раздели се формират определени обменни пропорции, които оказват силно влияние върху състоянието на общия търговски баланс. България е нето-износител в Западно европейските страни по следните седем раздела: продукти от животински произход, продукти от растителен произход, кожи и кожени изделия, изделия от дърво, обувки, изделия от стъкло и керамика, метали. Страната ни е нето-вносител от Западна Европа по други седем раздела: мазнини и масла, химическа продукция, пластмаси и каучук, целулозно-хартиени изделия, машиностро-

ителна продукция, транспортни средства, изделия на приборостроенето. По четири от важните стокови раздели през последните четири години България е имала променяща се позиция като нето-износител или нето-вносител: хранително вкусови стоки, горива, текстил и текстилни материали, мебели и други промишлени и потребителски стоки.

Отрицателният баланс на България в търговията със Западна Европа при машините, химикалите, целулозно хартиените изделия е обективно обусловен от съотношението между производствения и технологическия потенциал на партньорите в тези области. Ето защо може да се приеме, че както в близка, така и в по-далечна перспектива вносът на тези видове продукция едва ли ще се покрива с насрещен износ и тази обменна пропорция ще действа в посока към формиране на отрицателен търговски баланс. При това положение, с цел трайното подобряване и уравнивяване на търговския баланс със Западна Европа за нас все по-важно значение ще придобиват онези стокови раздели, при които обменната пропорция е с положително салдо за страната ни. През последните четири години най-добър принос за подобряването и уравнивяването на общия търговски баланс е давал обмена с метали, където износът превишава вноса 3-4 пъти. Принос в тази насока е дала и търговията с обувки, където се наблюдава подобряване на съотношението между износа и вноса. На трето място, принос е дала и търговията с хранително вкусови стоки и горива, където през 1994г. и деветмесечието на 1995г. страната ни отново придобива позициите на нето - износител в Западна Европа. За съжаление обаче има четири стокови раздела, при които обмените пропорции на България със Западна Европа са неустойчиви през последните четири години. Това са: продукти от животински произход където балансът бележи трайна тенденция към влошаване; продукти от растителен произход където балансът се влошава до 1994г., но се подобрява през 1995г.; текстил и текстилни материали, мебели и други промишлени и потребителски стоки, където балансът е ту положителен, ту отрицателен.

Колкото по-малко са стоковите раздели с положителен баланс в тър-

говията между България и Западна Европа, макар и с силно превишение на износа над вноса, толкова по несигурно е уравнивяването на общия търговски баланс. И обратно, колкото повече са такива раздели, макар и с умерено превишение на износа над вноса, толкова по добри са перспективите за уравнивяване на общия търговски баланс. В този смисъл България не може да се отказва от използването на наличния производствен и експортен потенциал в областта на животновъдството, растениевъдството, леката и хранително-вкусовата промишленост.

4.3.2. Търговията на България със страните от Централна и Източна Европа

В условията на икономическа реформа в България и преминаване към пазарно стопанство неминуемо се реструктурира и външната търговия на страната. Ориентацията на българската търговия към западноевропейските и неевропейски страни с бързи темпове намали значението на държавите от ЦИЕ, които години наред бяха основни търговски партньори на България. Но тези страни, както и нашата излязоха от рамките на икономическата изолация и все още са в процес на преориентация. Някои от тях като например Чехия, Словакия, Унгария и Полша създадоха своя собствена икономическа групировка - Вишеградската група. В бивша Югославия доскоро се водеше война, беше наложено ембарго върху търговията с тези страни, което се отрази крайно неблагоприятно върху търговските контакти на България с Централна и Западна Европа, тъй като това беше най-краткият и икономически изгоден път за транспортиране на стоки.

През периода 1992-1994г. и през деветте месеца на текущата година търговията на България със страните от ЦИЕ следва общите тенденции във външната търговия на България: като намаляване на стойностния обем на търговията, отрицателен търговски баланс и др., но има и своите специфични особености.

Обем, динамика, баланс

През 1992г. обемът на стокообмена на България с тези страни беше 3160 млн. дол., през 1993г. се повиши с 5.7% и достигна 3350.7 млн.дол., а през 1994г. се понижи с 3.9% спрямо предходната година и беше 3219.3 млн.дол. Въпреки че, посоката на развитие на стокообмена не е еднозначна, общата наблюдавана тенденция е към постепенно повишаване на обема му.

Анализът на данните за деветте месеца на тази година, разглеждани по тримесечия също потвърждава това заключение. Стойностните обеми на стокообмена по тримесечия са следните: за първото - 580.8 млн.дол., за второто - 574.6 млн. дол. и за третото - 646.9 млн. дол. Вероятно е обемът на стокообмена през четвъртото тримесечие да бъде най-висок.

През обзорния период се наблюдава и постепенно повишаване на относителния дял на стокообмена със страните от ЦИЕ, по отношение на стокообмена на България като цяло. Изключение правят деветте месеца на тази година с относителен дял 34.7%, но проследявайки тези данни по тримесечия те отново слабо се повишават (за всяко тримесечие спрямо предходното). Това повишение се дължи до голяма степен на по-бързото увеличение на вноса от тези страни.

През 1993г. износът на България в страните от ЦИЕ намаля 1.18 пъти в сравнение с 1992г. - 1307.5 млн. дол., при 1538.2 млн. дол. през 1992г. През следващата година износът нарасна 1.2 пъти в сравнение с 1993г. и беше 1524.1 млн. дол.

Предварителните данни за трите тримесечия на 1995г. дават основание да се очаква по-нататъшно слабо повишение на износа за цялата 1995г. в сравнение с 1994г.

Вносът на България от страните от ЦИЕ през 1993г. нарасна 1.3 пъти в сравнение с 1992г. - от 1621.8 млн. дол. до 2043.2 млн. дол. През следващата година вносът намаля 1.2 пъти в сравнение с предходната и беше 1695.2 млн.дол.

През първото тримесечие на 1995г. вносът на България от страните от ЦИЕ беше 292 млн. дол., през второто слабо се повиши и достигна 298.6

млн. дол. И през третото тримесечие отново се наблюдава повишение до 301.4 млн.дол. Данните за деветте месеца на 1995г. дават основание да се очаква слабо намаление на вноса от страните от ЦИЕ за цялата текуща година в сравнение с предходната.

Търговският баланс на България със страните от ЦИЕ през първите три години на наблюдавания период 1992-1994г. беше отрицателен, като стойностите му са съответно: за 1992г. -83.6 млн.дол., за 1993г. - -735.7 млн.дол., за 1994г. - -171.1 млн.дол. Обратът в динамиката на износа и вноса през 1994г. доведе до подобрене на търговския баланс в сравнение с 1993г. Тази тенденция се затвърди и през три тримесечия на 1995г., като за третото той вече е положителен. Съществуват много добри предпоставки за изравняване на търговския баланс през 1995г., но голямо значение има и вносът на горива от тези страни.

Значението на ЦИЕ

Характерно за обзорния период е намаляването на значението на страните от ЦИЕ в сравнение с десетилетия преди това, когато те бяха основни търговски партньори на България. През 1994г. обаче, започна затихване на това рязко спагане на значението и страните започнаха отново да отварят взаимно пазарите си и относителния дял на този регион беше 35.7% в износа и 40.3% във вноса, като почти се изравниха със съответните характеристики на страните от Западна Европа.

През изтеклите три тримесечия на 1995г. относителните дялове на страните от ЦИЕ в износа и вноса се запазват на приблизително същите нива и най-вероятно това ще важи за цялата 1995г.

Търговия с отделните страни от ЦИЕ

Динамиката на стокообмена със страните от ЦИЕ не е еднозначна и се характеризира с неустойчивост.

Намалял е износът за Русия, Украйна, бивша Югославия, Словения, Босна и Херцеговина, Хърватско, Полша и Унгария. Повишил се е износът в

Литва, Латвия, Естония, Белорусия, Молдова, Грузия, Армения и Македония. Прави впечатление рязкото повишаване на износа в Грузия и Армения, което говори, че съществуват все още неизползвани пазарни възможности в региона, макар че стойността на този износ е много малка. При три от страните от региона - Албания, Чехия и Словакия - износът е намалял през 1993г., но през 1994г. слабо се е повишил.

Най-характерното за обзорния период във вноса е големият му обем през 1993г., което се отразява и във вноса от всяка една страна от ЦИЕ. За повечето страни от региона вносът през 1993г. се е повишил, а през 1994г. е намалял, в сравнение с предходната. Еднозначно е намалял вносът от бивша Югославия и Румъния. Променлива е била динамиката (с понижение през 1993г. и повишение през 1994г.) във вноса от Албания и Полша. Относително стабилен беше вносът от Чехия и Словакия.

Неустойчивата динамика и непостоянния обем на стокообмена доведоха до преразпределяне ролята и значението на отделните страни от ЦИЕ във външната търговия на България. През периода 1992-1994г. намалява относителният дял на Русия и Украйна, които десетилетия наред бяха основни търговски партньори на България. С по-бавни темпове, но също намаляват дяловете и на останалите традиционни партньори от региона - Полша, Румъния, Унгария, Чехия и Словакия. Наблюдава се тенденция към повишаване относителния дял на Македония, която заема второ място след Русия. Относително стабилен, но нисък е дялът на Литва, Латвия, Естония, Словения, Босна и Херцеговина и Хърватско. Като партньори с най-голямо значение за България от региона се утвърждават Русия, Украйна, бивша Югославия и Македония.

През деветте месеца на текущата година относителните дялове на отделните страни от ЦИЕ се задържат на нивата от предходната година и може да се очаква те да останат на тези равнища и през цялата 1995г. През четвъртото тримесечие на 1995г. може да се очаква повишение на относителния дял на Югославия във връзка с отменянето на търговското ембарго.

Стокова структура на търговията с ЦИЕ

Забавянето на икономическата реформа, а и не напълно уредените икономически отношения на България със страните от ЦИЕ доведоха до дълбоки изменения в стоковата структура на търговията с тях. Динамиката на износа в тези страни се характеризира с неустойчивост с малки изключения. Само при някои групи стоки износьт трайно се увеличава:

- животински и растителни мазнини и масла;
- химически продукти;
- гървен материал и изделия от гърво;
- целулоза, хартия, картон;
- скъпоценни камъни, благородни метали.

Съществено е, че само по два раздела, но затова пък до скоро традиционни за тези пазари, износьт е с по-нисък темп на нарастване за 1994г., отколкото за 1993г., а стойностните им обеми са по-ниски от тези през 1992г. и те са:

- машиностроителна продукция;
- транспортни средства.

В резултат на динамиката на износа по стокови раздели се изменят и относителните им дялове. Най-висок е дялът на хранително-вкусовите стоки - 27.5% за 1994г., а през третото тримесечие на 1995г. той достига 29.7%. Тези данни говорят за макар и бавното, но възстановяване на този вид стоки като една от основните позиции в износа на България за региона. На второ място според относителния дял в износа, са химическите продукти, като трябва да се отбележи, че от целия обзорен период дялът им е бил най-висок през 1993г.-19.6%. Увеличаването на износа на химически продукти е една добра възможност за завоюване на определени позиции, на пазарите в региона, за продукцията на отрасъл който има добри перспективи за развитие в България. Продуктите на химическата промишленост трайно изместват машиностроителната продукция на трето място. През целия проследяван период обемът на износа и съответно

относителният дял на този вид продукция трайно намаляват: за 1992г. дялът е 18.8%, за 1993г. - 17.6%, за 1994г. - 13.2%, а темповете на намаляване на износа са твърде бързи. Износът на минерални продукти и горива заема четвърто място в структурата на търговията с региона. За разглеждания период се повиши дялът в износа на твърде разнородни стоки:

- животински и растителни мазнини и масла;
- пластмаси и каучук;
- дървен материал и изделия;
- целулоза, хартия и картон;
- обувки и др.

Голямо е намалението на относителният дял при износа в раздела "транспортни средства" - за периода 1992-1994г. Спадът може да се обясни от една страна с неконкурентоспособността на българските изделия и от друга страна, не трябва да се забравя, че страните от ЦИЕ също отвориха пазарите си и се насочиха към Западна Европа.

През първите три тримесечия на 1995г. динамиката на износа на България в ЦИЕ по стокови раздели се характеризираше с неустойчивост и нееднозначност, но въпреки това може да се установи известна стабилизация на относителните дялове на отделните раздели.

Динамиката на вноса от ЦИЕ се характеризира с неустойчивост. Само по четири стокови групи тя е еднозначна и вносът нараства:

- продукти от животински произход;
- хранително-вкусови стоки;
- кожи и кожени изделия;
- обувки, шапки и др.

При други четири стокови раздела динамиката на вноса намалява:

- изделия от цимент, гипс, керамика и стъкло;
- машиностроителна продукция;
- оптика, прибори, инструменти, апарати;
- мебели, осветителни тела, играчки и др.

Непостоянните характеристики на динамиката на вноса от

страните от ЦИЕ определят и измененията в относителните дялове на отделните стокови раздели. Големият обем на вноса през 1993г. се дължи главно на внесените минерални продукти и горива от региона. Най-висок дял във вноса имат точно тези стоки през целия обзорен период. На второ място по значение за българския внос са металите и изделията от тях. Прави впечатление, че точно тези два стокови раздела са много слабо изразени в износа на страната за региона и това е до голяма степен причината за отрицателния търговски баланс. През тази година се забелязва слабо повишаване на относителния им дял и в износа и най-вероятно той ще е по-висок от този през 1994г. На трето място по значение са химическите продукти. Като се има предвид, че износет на този вид продукция е нараствал по-бързо от вноса ѝ, точно тук могат да се потърсят възможности за намаляване на отрицателното салдо в търговския баланс с региона. Значително е намалял относителният дял във вноса на машиностроителна продукция и на транспортни средства. Повишил се е относителният дял на вноса при:

- продукти от животински произход;
- продукти от растителен произход;
- хранително-вкусови стоки;
- хартия и картон;
- дървен материал и др.

През деветте месеца на тази година са настъпили някои изменения в относителните дялове на отделните стокови раздели, но те не променят съществено структурата на вноса и значението на всеки един раздел. Може да се очаква, че до края на 1995г. няма да настъпят съществени изменения.

□

V. ЧУЖДЕСТРАННИТЕ ИНВЕСТИЦИИ В БЪЛГАРИЯ

5.1. ОБЩИ ТЕНДЕНЦИИ В ОБЕМА И СТРУКТУРАТА

През 1995г. в България се очерта забавяне в процеса на привличане на преки чуждестранни инвестиции. Общо през годината са направени инвестиции в размер на 101.154 млн.щ.г. Отчетеното намаление в размер на 132.85 млн.щ.г. отчасти се компенсира със значително нарастване на непреките инвестиции (32 млн.щ.г.) и т.нар. „други инвестиции“ (100 млн.щ.г.), с които общата сума на осъществените чуждестранни инвестиции възлиза на 233.154 млн.щ.г. Към тази сума трябва да се добавят и поетите ангажменти за допълнителни инвестиции по приватизационни договори в размер на около 50 млн.щ.г. Така общият обем на привлечените инвестиции достига близо 284 млн.щ.г. в края на 1995г.

Преки чуждестранни инвестиции по години

(към 15 Декември 1995)

<i>година</i>	<i>брой</i>	<i>размер в щ. г.</i>	<i>процент от общия обем</i>
1991	33	14 128 702	2.66
1992	38	50 727 798	9.56
1993	606	130 357 825	24.58
1994	2279	234 003 217	44.12
1995	1850	101 153 553	19.07
общо:	4806	530 371 096	100.00

Забележка : Изчисленията са извършени на основата на данните за регистрираните инвестиции по дата на регистрация в Министерството на финансите.

Структурата на чуждестранните инвестиции по отрасли остана непроменена и през 1995г. Запазиха се и някои неблагоприятни тенденции. Незначителен е размерът на чуждестранните инвестиции в телекомуникациите, селското стопанство, енергетиката.

Чуждестранни преки инвестиции по отрасли

(към 15 декември 1995г.)

<i>отрасъл</i>	<i>относителен дял в %</i>
<i>Промисленост</i>	<i>37.0</i>
<i>Транспорт</i>	<i>21.0</i>
<i>Търговия</i>	<i>19.5</i>
<i>Строителство</i>	<i>5.5</i>
<i>Други</i>	<i>17.0</i>
Общо:	100.0

Източник: Агенция за чуждестранни инвестиции

Отрасловата структура на чуждестранните инвестиции е различна в сравнение със страните от Централна и Източна Европа. Въпреки различните отраслови конфигурации, данните показват следните тенденции:

Първо. Делът на чуждестранните инвестиции в транспорта на България е по-висок от този в останалите страни. Това се дължи главно на стратегическото географско положение на страната. Транспортът е един от най-атрактивните отрасли за чуждестранни инвестиции.

Второ. Делът на чуждестранните инвестиции в промишлеността на България е по-нисък от всички останали страни. Това се дължи главно на бавното реструктуриране, приватизация и създаване на смесени дружества в българската промишленост. Промислеността все още не е повлияна от чуждестранните инвестиции.

Трето. Все още търговията заема важно място в структурата на чуждестранните инвестиции в България.

През 1995г. не настъпиха съществени размествания в структурата на чуждестранните инвестиции по страни. Инвестициите от Германия съставляват 38.2% от общите инвестиции, но това е израз на малките по размер инвестиции от другите страни, а не е резултат от увеличение през 1995г. Немските инвестиции се задържаха в почти същия обем от около 200 млн.щ.г.

Положителни промени настъпиха в гръцките инвестиции, които съществено се увеличиха през 1995г. и Гърция стана четвъртата страна по общия обем на привлечени инвестиции в България. Това се дължи повече на увеличение на капитала на създадени вече дружества с гръцко участие.

Като цяло намалението на обема на преките инвестиции се дължи на незначителния брой нови сделки, а новите инвестиции дойдоха основно от нови инвестиции във вече създадени дружества с чуждестранно участие.

Преки чуждестранни инвестиции по страни

(към 15 Декември 1995)

държава	брой	размер в щ.г.	процент от общия обем
Германия	221	204 282 571	38.52
Швейцария	77	41 645 923	7.85
Белгия	64	40 768 143	7.69
Гърция	781	36 543 708	6.89
САЩ	147	32 327 398	6.10
Холандия	63	31 977 526	6.03
Австрия	159	26 009 771	4.90
Великобритания	97	23 224 400	4.38
ОНД (СССР)	317	13 484 078	2.54
Франция	67	11 665 257	2.20
други	2814	69 442 321	12.90
общо:	4806	530.371.096	100.00

Запази се силната концентрация на инвестирания капитал в малко на брой дружества. Само 70 дружества са инвестирали повече от 1 млн.щ.г. Преобладава стопанската дейност на чуждестранни лица с минимален капитал. До края на 1995г. са извършени 3 543 преки инвестиции с размер по-малък от 1000щ.г.

Средният размер на една чуждестранна инвестиция в България е много малък. Това се дължи, както на незначителния брой големи инвестиции, така и на благоприятната среда за малките чуждестранни инвестиции в България. При ситуация на неизградени пазарни институции и намалена

ефективност на икономическия контрол, първите чуждестранни инвестиции в страната бяха извършени преди всичко от физически лица и малки чуждестранни фирми в областта на търговията. Те практически не инвестираха капитал в собственост, а държаха банкови сметки във валута, необходима за внос и износ на потребителски стоки. Тази тенденция все още се запазва. Рискът на малките вложения в търговията е твърде нисък. Ето защо в рисковата страна от гледна точка на чуждестранните инвеститори, каквато е България, малките и средносрочни инвестиции в отраслите с бърза възвращаемост се предпочитат.

Преки чуждестранни инвестиции по размер

(към 15 Декември 1995)

<i>размер в щ.д.</i>	<i>брой</i>	<i>обем в щ.д.</i>	<i>процент от общия обем</i>
<i>0 - 1 000</i>	<i>3543</i>	<i>1 588 186</i>	<i>0.30</i>
<i>1 000 - 10 000</i>	<i>742</i>	<i>2 056 591</i>	<i>0.39</i>
<i>10 000 - 100 000</i>	<i>331</i>	<i>11 688 665</i>	<i>2.20</i>
<i>100 000 - 1 млн.</i>	<i>120</i>	<i>38 818 346</i>	<i>7.32</i>
<i>над 1 млн.</i>	<i>70</i>	<i>476 219 307</i>	<i>89.79</i>
<i>общо:</i>	<i>4806</i>	<i>530 371 096</i>	<i>100.00</i>

5.2. ФАКТОРИ, ОПРЕДЕЛЯЩИ СЪСТОЯНИЕТО НА ИНВЕСТИЦИИТЕ ПРЕЗ 1995г.

Външните фактори:

- Войната в бивша Югославия продължи да оказва неблагоприятно си въздействие върху оценката на риска за инвестиции в страната и направи по-трудно достижими инвестициите от по-далечни страни (САЩ, Канада, Япония), както и големи инвестиции в ресурсоемките и високотехнологичните отрасли. За инвеститорите това остана важен въздържащ фактор.

■ Излизането на развитите страни от рецесията оказва благоприятно влияние върху износа на инвестиции и стоки и създаде преоупоставки за конкуренция между страните в привличането на инвестиции.

Вътрешните фактори:

В глобален аспект социално-икономическата среда беше по-благоприятна през 1995 в сравнение с 1994г., въпреки това обаче не беше достигнато нивото на привлечените инвестиции през 1994г.

■ Политическата стабилност оказва противоречиво влияние върху привличането на чуждестранни инвестиции, доколкото естествените структурни и кадрови промени в изпълнителната власт, анализите на постигнатото и очертаването на стратегиите на отраслите отне време, в което както органите на изпълнителната власт, така и чуждестранните инвеститори изчакваха и забавяха вземането на решения.

■ Основен проблем е предлагането на инвестиционни обекти. То е недостатъчно и се отличава от структурата на търсенето.

■ Икономическата стабилизация се очакваше да насърчи инвестиционния интерес, но бавното реструктуриране и проблемите на банковата система въздържаха инвеститорите.

■ Най-същественният фактор за привличането на чуждестранните инвестиции беше стартирането на масовата приватизация. Организирането на процеса, подготовката на списъците за масова и пазарна приватизация, както и неяснотите за бъдещето на държавните предприятия забавяха приватизацията, включително финализирането на започнатите сделки. Това е основната причина за забавянето на привличането на чуждестранните инвестиции.

През годината не настъпиха съществени промени в основните фактори, които влияят върху решенията за инвестиране - стойността на работната сила, производствените разходи, равнището на квалификацията. Не беше съществено подобрена инфраструктурата.

Важен фактор за инвестиционния имидж на страната е мнението на самите инвеститори, които са започнали вече стопанска дейност в България.

Според чуждестранните инвеститори най-значителното предимство на България в привличането на чуждестранни инвестиции е евтината и квалифицирана работна сила, пазарните възможности, развитостта на българските отрасли (по-специално машиностроенето, строителството, текстилната и хранително-вкусовата промишленост). Ако се вземе предвид оценката на чуждестранните инвеститори, очакваните инвестиции в България могат да бъдат три вида:

- „инвестиции, ориентирани към конкуренцията“ (competition-reaction investment - чуждестранният инвеститор постига по-висока конкурентноспособност чрез намаляването на производствените разходи в страната на инвестиране);
- „инвестиции, търсеци пазару“ (market-seeking investment);
- инвестиции, насочени към технологическите предимства на икономиката.

Най-критично към условията за инвестиции в страната се отнасят крупните инвеститори от промишлеността, докато мненията на малките и средни фирми в търговията и услугите са определено положителни при оценката на условията за тяхната стопанска дейност.

Основните трудности за чуждестранните инвеститори са:

<i>Несъвършенства, неясноти и нестабилност на законодателството</i>	39.5%
<i>Неблагоприятна конюнктура (липсата на стимули за производствена дейност, неустановени пазари, нестабилни връзки)</i>	11.4%
<i>Бюрократични пречки, трудности с държавната администрация</i>	1.0%
<i>Високи мита на машините, митнически ограничения при вноса, постоянни промени в митническия режим</i>	10.8%
<i>Неразвит финансов пазар, неразвитост на банковата система</i>	10.3%
<i>Престъпност и рекет</i>	7.6%
<i>Други</i>	9.4%

Както показват данните от изследването на гружествата с чуждестранно участие, проведено през ноември-декември от НСИ, възложено от Агенцията за чуждестранни инвестиции, 35.2% от гружествата с чуждестранно участие нямат намерение да инвестират допълнително в България, а 31.2% не биха препоръчали на свои партньори да инвестират в България.

По оценка на Агенцията за чуждестранни инвестиции, заявените инвестиционни намерения от чуждестранни компании за 1996г. са на обща стойност около 1.2 млрд.щ.г., които се разпределят както следва:

- Касова приватизация - 389.5 млн.щ.г.
- Кредити и непреки инвестиции - 370 млн.щ.г.
- Концесии - 384 млн.щ.г.
- Увеличение на капитала и инвестиции „на зелено“ - 62 млн.щ.г.
- Смесени гружества - 17 млн.щ.г.

Интересите на чуждестранните инвеститори са в крупните химически предприятия, минната индустрия, газификацията, телекомуникациите, машиностроенето, тоест в отраслите, за които все още не са взети решения за либерализация, приватизация и смесени гружества. Основният проблем на привличането на чуждестранни инвестиции в България е в структурното несъответствие между търсенето на обекти от страна на инвеститорите и предлагането на такива от съответните държавни органи, тоест, това което се търси не се предлага.

5.3. ЧУЖДЕСТРАННИТЕ ИНВЕСТИЦИИ В ПРИВАТИЗАЦИЯТА

До момента чуждестранните инвеститори са вложили в процеса на приватизацията в България 348 мил.щ.г., 159 от които са използвани за заплащане на цената по сделката. Останалите 189 мил. долара са договорени бъдещи инвестиции, повечето от които вече са направени, а освен това са поети задължения на приватизираните предприятия на обща стойност 17.2 млн.щ.г. и 141.6 млн.лв. За първите десет месеца на тази година (до 3 ноември) са сключени три големи сделки за 10 млн.долара, като

са договорени допълнителни инвестиции за 48 млн. долара. Поетите задължения за този период са 12.9 млн. долара и 33.9 млн. лв.

Основната част от приватизационните сделки са сключени от Агенцията за приватизация, която освен това осигуряват и почти 99% от инвестициите в приватизацията. Министерството на промишлеността има 3 сключени сделки с чуждестранни инвеститори (1 през тази година).

Прави впечатление, че основната част от инвестициите в България идват по линията на приватизацията (близо две трети от всички направени инвестиции до 30 октомври 1995г.), но техният размер е значително по-малък от потенциала, с който разполагаме в тази област. В Агенцията за приватизация има открита процедура за повече от 330 големи предприятия, които могат да бъдат продадени, но към повечето от тях не се проявява особен интерес.

Това се дължи предимно на общата слаба инвестиционна активност на чуждестранните лица към България, но и на други фактори.

Въздържач ефект върху инвестирането от чуждестранните компании, оказват неизяснените моменти, свързани с масовата приватизация. Трудно е да се очаква, че чуждестранните инвеститори, ще рискуват да влягат пари в пазарната приватизация преди да бъде окончателно уточнен списъкът на предприятията за масова приватизация и процентът от капитала, с който те ще участват в нея.

Чуждестранни инвеститори, заявили намеренията си за участие в касовата приватизация, загубват интереса си към предприятията, включени в списъка за масова приватизация, тъй като не се разяснява, че само 6 месеца след като бъдат придобити акциите на предприятията в централизираните търгове, те ще могат свободно да се продават от техните притежатели. Така след старта на масовата приватизация ще се развие един ликвиден вторичен пазар на ценни книжа, който ще позволи и на институционалните чуждестранни инвеститори да вземат участие в капитала на котираните предприятия. Известно е, че те правят предимно портфейлни инвестиции.

Трудности създава схемата за касова приватизация, която предвижда няколко провадча на предприятия, които са държавна собственост. Това усложнява процедурата и обръква чуждестранните инвеститори от една страна, а от друга оскъпява процеса на приватизация и затруднява контрола и координацията му, тъй като изисква създаването на подразделения със специфични функции в отделните министерства и комитети за продажбата дори и на минимален брой предприятия. В момента липсва каквато и да е информация за предлаганите за продажба предприятия с изключение на Агенцията за приватизация, и до известна степен може би на Общинската Агенция за приватизация - София, а без такава публичност трудно може да се създаде ефективно търсене, което неминуемо влияе върху броя на сключваните сделки и продажната им цена.

Някои мениджъри, водени от чисто субективни съображения, много често подвеждат чуждестранните инвеститори, които, поради това, че не са напълно запознати с правната уредба и процедурата за приватизация у нас, е възможно да се обърнат първо към управлението на предприятието, вместо към съответния орган. В такива случаи те обикновено получават непълна и/или невярна информация за състоянието на предприятието, което инвеститорът желае да закупи, водят преговори с неупълномощени за това лица, или пряко са отблъсквани от ръководителите на тези предприятия, което в крайна сметка може да накара инвеститорите да се отдръпнат. Същият ефект може да има и настояването за включване на клауза в договорите за следприватизационния период, която да предвижда запазването на мениджмънта на предприятието за определен период от време, след като то бъде придобито.

Неблагоприятно върху привличането на чуждестранни инвестиции в приватизацията се отразява практиката, при която след приемането от Народното събрание на Програмата за приватизацията за съответната година, се предлагат допълнителни списъци за изключването на предприятия от процеса на приватизацията. Що се отнася до големите структуроопределящи предприятия, за приватизацията на които трябва да се произнесе

първо правителството, и за които има заявен интерес и писмо за намеренията от стратегически инвеститори, то е необходимо да се изяснява по-нататъшната им съдба в максимално кратки срокове. Агенцията за приватизация като специализиран орган, който ще провежда преговорите и ще осъществява евентуалната продажба на тези предприятия, първа трябва да реши относно целесъобразността от тяхната приватизация и да внесе аргументирано предложение за одобряване от МС.

Необходима е и повече прозрачност за това, кога може да приключи всяка отделна приватизационна сделка. Добре би било, например, да се предвидят конкретни срокове за всеки един от етапите ѝ (особено що се касае до правния анализ и оценката на предприятията), които да се направят достойни на всички потенциални купувачи. В условията на конкуренция с останалите източноевропейски страни всяко едно протакане на приватизационните процедури или неяснота при продажбата на предприятията може да накара чуждестранни инвеститори, които вече са предвидили България в инвестиционните си програми да се преориентират към други страни.

От особено голямо значение е да се ускори процедурата по продажбата на предприятия, за които кандидатстват стратегически инвеститори с известно име и значителен дял на международния пазар в съответната област. Освен безспорният благоприятен ефект върху съответното предприятие, това би представлявало и най-добрата реклама за страната пред международните делови среди. Всяка голяма транснационална компания, която навлиза на българския пазар, създава повече увереност и събужда интереса на други големи и по-малки фирми, включително и на нейните конкуренти. Обикновено тя се обслужва от не по-малко влиятелна банка, която при добри резултати на приватизираното предприятие също може да посъветва други нейни клиенти да се възползват от сравнителните преимущества на България. И накрая, при осъществяването на договорените инвестиции компанията може да прибегне до услугите на подизпълнители, които впоследствие в процеса на работата също да разгледат възможността за инвестиране у нас.

Чуждестранните инвестиции ще продължат да идват предимно по линията на приватизацията докато частният сектор не стане доминиращ в икономиката не само като дял в БВП, но и в общия размер на дълготрайните активи на предприятията. Ето защо от нейното ускоряване ще зависи бъдещото увеличаване на размера на всички инвестиции, осъществявани от чуждестранни лица у нас.

5.4. ЧУЖДЕСТРАННИТЕ ИНВЕСТИЦИИ В СМЕСЕНИТЕ ДРУЖЕСТВА

За периода 1990-1995г. са създадени 84 смесени дружества между български дружества с държавно участие и чуждестранни компании. Чуждестранният дялов капитал в смесените дружества с чуждестранно и държавно участие възлиза общо на 93 310 272щ.г.

От регистрираните дружества с чуждестранно и държавно участие, 35 са се регистрирали с минимален капитал (50 хил. лв. за ООД и 1 млн.лв. за АД). Тоест не само броят, но и капиталовият обем на смесените дружества са проблем. Капиталът им е незначителен, не се извършват в повечето случаи допълнителни инвестиции, липсва мониторинг от страна на министерствата върху дейността им.

Регистрирани смесени дружества по години в България

<i>година</i>	<i>брой смесени дружества</i>
<i>Преди 1991г.</i>	<i>17</i>
<i>1991</i>	<i>13</i>
<i>1992</i>	<i>20</i>
<i>1993</i>	<i>15</i>
<i>1994</i>	<i>16</i>
<i>1995</i>	<i>3</i>
Общо:	84

Източник: Агенция за чуждестранни инвестиции

По държави участието в смесени дружества е както следва:

1. Русия - 12 СД;
2. Гърция - 7 СД;

3. Германия	-	5 СД;
4. Австрия	-	5 СД;
5. Великобритания	-	5 СД;
6. Швейцария	-	3 СД;
7. Холандия	-	3 СД.

Фирми от Франция, Италия, САЩ, Турция, Украйна са регистрирали по две СД, а фирми от Чехия, Полша, Финландия, Уелс, Канада, Белгия Австралия и др. по едно СД.

От началото на 1995г. са създадени следните смесени дружества:

■ **Министерство на земеделието и хранителната промишленост**

- две смесени дружества:

"Винамор" ООД и

"Марлин-Варна" ООД, а капиталът им е 275 052 щ.г.

■ **Министерството на промишлеността** има регистрирани четири увеличения на капитала на следните смесени дружества:

"Акулаб" АД с чуждестранно участие 599 909 щ.г.,

"Дигиком" ООД с чуждестранно участие 11 229 458 щ.г.,

"Делви-П" АД с чуждестранно участие 1 133 834 щ.г. и

"Винокап" ООД с чуждестранно участие 101 325 щ.г.

■ **Комитета по енергетика:**

"Триага" АД с капитал 75 758 щ.г.

В някои отрасли (като селско стопанство и енергетика) се утвърждава практиката на миноритарно участие на чуждестранния партньор, което вероятно е обект на политика на съответните министерства и е една от най-сериозните причини за малкия брой смесени дружества с държавно и чуждестранно участие. Интересите на чуждестранните инвеститори почти винаги са свързани с придобиването на контрол върху предприятието, което се осигурява с преобладаващо дялово участие. Тези интереси се обуславят от несигурната икономическа ситуация в страната и честата смяна на органите за управление на предприятията.

Регистрирани смесени дружества по ведомства

Ведомство	Брой	Среден размер на дялово участие на чуждестранен инвеститор (%)	Общ размер на чуждестранното участие щ.г.
Комитет по енергетика	7	1.4	504 248
Комитет по пощи и далекосъобщения	4	50.9	131 976
Комитет по туризма	14	62.2	1 334 233
Министерство на транспорта	17	76.5	24 996 016
Министерство на промишлеността	28	61.0	60 541 102
Министерство на земеделието и хранителната промишленост	14	49.4	5 802 697
Общо:	84	-	93 310 272

Източник: Агенция за чуждестранни инвестиции

В Министерството на промишлеността преобладават смесените дружества в трикотажната промишленост, машиностроенето и рудодобива. Преобладават дялови участия под 500 000 щ.г. В промишлеността чуждестранното дялово участие е в повечето случаи мажоритарно. От началото на годината са регистрирани само 4 увеличения на капитала на смесени дружества с чуждестранно участие.

В Министерството на търговията и външноикономическото сътрудничество няма регистрирани смесени дружества, защото приватизацията носи повече предимства за чуждестранните инвеститори, а активите на търговските дружества по принцип са по-малко, което дава възможност с по-малко капитал да се стартира дейността на дружествата.

Водещи инвеститори в създадените СД са:

1. *Navan Resources* (Холандия) с 22 666 666 млн.щ.г. в СД „Бимак“ АД;
2. *UFII* (Швейцария) с 17 760 607 млн.щ.г. в СД „Инкомс Електроника -

UFII“ООД;

3. SIEMENS (Германия) с 14 972 610 млн.щ.г. в СД“Дигиком“ООД;

4. INTERLICHTER (Унгария, Русия и Словакия) с 12 262355 млн.щ.г. в СД с „Българско речно плаване“АД.

Сравнявайки България с другите страни от Централна и Източна Европа, се оказва, че в нашата страна смесените гружества не са разпространена форма на чуждестранни инвестиции. В Унгария например функционират над 21 000 смесени гружества, в Чехия около 6 000 и т.н. Чуждестранните партньори в повечето случаи предпочитат да започнат инвестициите си в страна, особено когато тя не е позната, чрез съвместна дейност с местни гружества. Само в изключителни случаи чуждестранният инвеститор е готов да купи едно предприятие преди да е установил търговско-икономически отношения с него, при условие, че е наясно с характера на производството и неговия потенциал.

В страните от Централна и Източна Европа смесените гружества се считат като важна форма за привличане на чуждестранни инвестиции и първа стъпка към приватизация. Предимствата на смесените гружества за страната са, че чрез тях може да се постигне запазване на държавното участие за продължителен период от време, през който предприятието ще се запази и стабилизира, като с това стане по-ефективно и продаваемо. Съмненията по отношение ефективността от тази форма идват от липсата на прозрачност при създаването на смесени гружества и поради отсъствието на конкуренция.

Причините за неефективната дейност по създаването на смесени гружества са:

Първо. Процедурите по създаване на смесени гружества са продължителни и неясни. Преговорите се проточват, изгодни оферти не се разглеждат, закриват се създадени смесени гружества. Всичко това ограничава интереса на чужденците към тази форма на инвестиции и оттук намалява общия приток на чуждестранни инвестиции. Може да се твърди, че общият поток чуждестранни инвестиции в страната е малък главно

поради незначителния брой и капитал на смесените дружества. В това отношение е необходима нова обща регламентация на процеса на създаване на смесените дружества. Тази процедура трябва да гарантира: конкурентност и възможност за обсъждане на повече оферти при създаване на смесено дружество, да не се изземват от страна на министерствата и комитетите функциите на органите за управление на дружествата при воденето на преговори за създаване на смесените дружества, определяне на точни срокове, в които ще се разглеждат предложенията за създаване на смесени дружества.

Второ. Установената в България практика на митническо и данъчно облагане на непаричните вноски не се прилага в нито една от Централно и Източно европейските страни. Това прави страната неконкурентоспособна при привличането на дългосрочни инвестиции в производствената дейност. Облагането с мита на непаричните вноски намалява заинтересоваността на чуждестранния инвеститор и местния партньор да внасят машини и технологии в смесените дружества, поради което ограничава възможностите за технологично обновяване и извършване на допълнителни инвестиции в смесените дружества. Тази практика насочва чуждестранните инвеститори към търговска, а не към производствена дейност в страната, с която биха се открили много повече работни места и би се насърчило местното производство. Приблизителните разчети показват, че закупените машини и съоръжения в рамките на апортните вноски на чуждестранните лица в смесени дружества с държавно участие достигат около 52% от чуждестранното дялово участие. Бюджетните приходи не оправдават съществуването на тази политика, която нанася загуби върху привличането на реални инвестиции за българските предприятия и създаването на значително надвишаващ митата данък върху печалбата и други данъци. Тоест дори и от фискална гледна точка тази политика е неоправдана.

Трето. По информация от чуждестранни инвеститори министерствата налагат ограничения по отношение дела на чуждестранното участие

с оправданието, че чуждестранния партньор ще вземе мажоритарен дял в стратегическо производство, което не отговаря на действителността.

Четвърто. По информация от чуждестранни инвеститори в много случаи изпълнителните директори на българските предприятия отклоняват необосновано икономически изгодни за предприятието проекти, поради опасенията, че чуждестранния партньор ще развали подготвяната приватизация на фирмата по схемата „Дълг срещу собственост“.

Пето. Важен проблем е институционалната система за създаване на смесени дружества в държавните предприятия, които са от компетентността на Министерския съвет. Липсата на ясна структура, която да води преговорите и да подготвя решенията в тази област, не дава възможност за създаване на смесени дружества в ключовите и най-атрактивни предприятия. Необходимо е да се оторизира орган в МС, който да извършва тази дейност. По този начин ще се ускори и реализацията на приоритетните проекти с голям обем инвестиции на отделните търговски дружества, които като правило се контролират от МС.

5.5. ИНВЕСТИЦИИ В БАНКОВАТА И ФИНАНСОВА СФЕРА

През 1995г. отбелязаха значителен успех чуждестранните инвестиции в банковата и финансовата сфера. Бяха създадени нови банки и клонове с чуждестранно участие.

От тях по-крупни са чуждестранните участия в търговски банки като: Българо-руската инвестиционна банка (регистрирано като цял инвестиционен пакет - 9.3 млн.щ.г.), клона на Райфайзен Централбанк (9.08 млн.щ.г.), капитала на БНП и Дрезднер банк в съвместния им клон в София (общо 7.5 млн.щ.г.), клона на Йонийската банка (3.0 млн.щ.г.) и други.

Останалите инвестиции представляват учредителски пакети акции и дялове в инвестиционни фондове, финансови къщи и дялове - притежание на чуждестранни граждани.

Чуждестранните инвестиции са групирани в общо 11 банки и банкови клонове.

Основната част от инвестициите в банковата област са осъществени през 1995г. -67.2%. През 1994г. този дял е 29.68%, а през 1993г. - 3.29%.

Повечето чуждестранни банки, опериращи в София, нямат за цел да участват пряко в приватизацията или в инвестиционна дейност, различна от банковата. Те не са склонни да предлагат пълна гама банкови услуги на своите клиенти чрез изграждането на клонова мрежа в страната и привличането на депозити от фирми и граждани. Техните усилия са насочени към улесняване на контактите предимно на чуждестранните им клиенти с местните фирми, към финансиране на износни операции за България и на отделни инвестиции в местната икономика. Отделни банки се възползват от съществуващия лихвен диференциал по депозитите в чуждестранна валута у нас в сравнение с други държави. В условията на недостатъчен контрол върху дейността им и при добре претеглен риск те постигат рентабилност значително надвишаваща тази на своите централи.

Наред с чуждестранните и смесените банки и клоновете на чуждестранни банки у нас работят няколко чуждестранни инвестиционни фондове, като БАИФ, КЕЪРСБЕК и ЮРОМЪРЧАНТ БОЛКАН ФЪНД.

Най-голяма по обем и многообразие е инвестиционната и кредитна дейност на БАИФ. От регистрирането на фонда до сега са одобрени инвестиции в размер на 20 млн.щ.г. От тях реално са усвоени 7.0 млн.щ. дол., разпределени в над 400 отделни фирми. От тази сума дяловете участия във фирми възлизат на 2.8 млн.щ. г, а останалата сума е предоставена под формата на кредити.

КЕЪРСБЕК инвестира предимно в малки и средни фирми, чиято дейност е ориентирана към производство и преработка на селскостопански суровини.

Предвид на това, че изтичащата година е първата за новосформирания ЮРОМЪРЧАНТ БОЛКАН ФЪНД, дейността му в голямата си част бе свързана с решаването на организационни въпроси. Същевременно обаче имат готовност за осъществяване в началото на идната година на инвестиции в размер около 3 млн.щ.г. в банковата сфера и в нови проекти за производство.

□

ПРИЛОЖЕНИЕ

ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ НА ЗАПАДНА ЕВРОПА В ОБЩИЯ ИЗНОС НА БЪЛГАРИЯ ПО СТОКОВИ РАЗДЕЛИ

(%)

	1992	1993	1994	I-III 1995	IV-VI 1995	VII-IX 1995
Продукти от животински произход	27.0	44,9	40,3	54,5	57,9	38,0
Продукти от растителен произход	41.2	44,3	36,0	30,3	19,4	28,6
Животински и растителни мазнини и масла	20.4	10.4	14.7	5.2	6.4	27.6
Хранително-вкусови стоки	17.9	17.1	14.5	17.9	13.4	12.6
Минерални продукти, горива	27.7	23.5	24.0	6.7	14.7	19.0
Химически продукти	30.5	24.8	33.2	34.8	37.9	33.7
Пластмаси, каучук, изделия от тях	33.8	29.9	34.4	36.9	35.9	34.7
Кожи и кожени изделия	39.3	55.4	69.8	87.0	82.4	68.3
Дървен материал, изделия от дърво	46.5	20.7	51.9	60.9	58.6	62.8
Целулоза, хартия, картон	46.0	37.5	34.5	36.8	38.7	29.0
Текстилни материали, изделия от тях	60.6	62.6	64.1	66.7	65.2	68.4
Обувки, шапки и др.	72.0	82.2	75.7	82.4	67.8	85.2
Изделия от цимент, гипс, керамика, стъкло	43.8	52.8	49.7	61.5	62.8	55.4
Скъпоценни камъни, благородни метали	98.7	95.3	95.0	97.9	99.4	98.8
Неблагородни метали, изделия от тях	42.2	27.9	42.8	47.3	53.3	51.3
Машиностроителна продукция	21.3	25.7	32.7	39.8	41.4	38.5
Транспортни средства	14.4	15.9	13.2	13.5	34.6	13.8
Оптика, прибори, инструменти, апарати	31.3	32.3	37.1	47.9	57.1	51.4
Оръжия, муниции	2.3	4.8	0.0	8.1	66.7	25.0
Мебели, осветителни тела, играчки и др.	51.7	52.3	46.8	55.4	64.4	70.3
Произведения на изкуството	69.3	83.3	66.7	89.8	41.7	30.0

Източник: НСИ

таблица 1

ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ НА ЗАПАДНА ЕВРОПА В ОБЩИЯ ВНОС НА БЪЛГАРИЯ ПО СТОКОВИ РАЗДЕЛИ

(%)

	1992	1993	1994	I-III 1995	IV-VI 1995	VII-IX 1995
Продукти от животински произход	60.8	53.1	41.9	62.4	47.7	45.1
Продукти от растителен произход	21.3	27.0	32.3	43.2	32.2	31.1
Животински и растителни мазнини и масла	69.3	48.4	63.0	82.9	69.2	70.7
Хранително-вкусови стоки	36.8	32.1	23.2	25.0	23.3	41.0
Минерални продукти, горива	13.6	8.6	2.7	2.7	3.5	4.2
Химически продукти	60.3	49.6	64.0	67.9	61.8	67.1
Пластмаси, каучук, изделия от тях	49.9	60.5	57.2	51.8	56.6	58.5
Кожи и кожени изделия	54.8	50.2	51.0	36.6	55.1	52.6
Дървен материал, изделия от дърво	23.1	21.8	28.8	37.8	47.7	36.2
Целулоза, хартия, картон	64.0	60.5	67.2	67.5	55.3	65.9
Текстилни материали, изделия от тях	68.6	64.6	74.7	79.1	74.9	73.7
Обувки, шапки и др.	86.1	76.1	78.2	86.3	81.6	84.6
Изделия от цимент, гипс, керамика, стъкло	55.6	57.8	65.0	57.0	62.6	59.8
Скъпоценни камъни, благородни метали	80.8	99.7	82.9	53.6	78.0	48.9
Неблагородни метали, изделия от тях	23.1	20.4	31.6	34.6	30.8	31.3
Машиностроителна продукция	56.2	59.0	69.9	64.4	65.1	63.7
Транспортни средства	54.4	52.3	61.7	69.8	64.6	59.4
Оптика, прибори, инструменти, апарати	77.4	71.3	76.3	79.9	79.8	78.0
Оръжия, муниции	1.4	69.6	55.6	37.1	10.0	30.0
Мебели, осветителни тела, играчки и др.	67.4	74.3	74.8	75.6	65.8	69.1
Произведения на изкуството	35.5	50.0	0.0	0.0	100.0	0.0

Източник: НСИ

таблица 2

ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ НА СТРАНИТЕ ОТ ЗАПАДНА ЕВРОПА В ИЗНОСА НА БЪЛГАРИЯ

(%)

	1991	1992	1993	1994	I-III 1995	IV-VI 1995	VII-IX 1995
Германия	4.8	7.6	6.6	8.5	8.3	7.6	9.7
Италия	2.7	5.8	5.9	7.3	8.2	9.7	7.0
Гърция	2.2	4.6	6.2	7.4	6.7	7.9	6.4
Великобритания	1.9	3.1	3.1	2.6	2.5	2.5	2.6
Франция	1.4	2.6	2.6	2.6	3.0	2.3	2.7
Белгия	0.9	3.0	1.2	2.0	1.8	1.0	1.0
Холандия	0.9	1.6	1.5	2.2	1.9	1.8	2.3
Испания	0.5	0.6	0.5	0.9	2.7	2.1	1.7
Дания	0.2	0.4	0.3	0.3	0.2	0.3	0.4
Португалия	0.1	0.1	0.3	0.1	0.2	0.0	0.1
Ирландия	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.0	0.0
Люксембург	0.0	0.0	0.1	0.1	0.0	0.0	0.0
Австрия	1.0	1.2	1.1	1.3	0.9	0.7	0.8
Швейцария	1.6	1.5	1.1	0.5	0.4	0.7	1.1
Швеция	0.5	0.4	0.4	0.4	0.3	0.2	0.6
Финландия	0.3	0.4	0.2	0.3	0.2	0.1	0.2
Норвегия	0.0	0.0	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
Исландия	0.0	0.0	-	0.0	-	0.0	0.0
Лихтенщайн	0.0	0.0	0.1	0.0	0.2	0.8	1.3

Източник: НСИ

таблица 3

ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ НА СТРАНИТЕ ОТ ЗАПАДНА ЕВРОПА ВЪВ ВНОСА НА БЪЛГАРИЯ

(%)

	1991	1992	1993	1994	I-III 1995	IV-VI 1995	VII-IX 1995
Германия	7.0	12.0	10.9	13.2	14.2	12.3	14.4
Италия	4.2	4.9	4.3	5.6	6.6	6.0	6.5
Гърция	0.9	5.6	3.3	5.0	5.6	5.9	6.0
Великобритания	3.6	2.5	5.5	2.8	2.6	2.4	2.6
Франция	2.1	2.4	2.3	2.8	3.4	2.9	3.5
Белгия	0.9	1.1'	0.9	1.2	1.3	1.2	1.6
Холандия	1.1	1.6	1.6	2.0	2.1	2.4	2.6
Испания	0.5	0.4	0.3	0.6	0.6	0.6	0.6
Дания	0.3	0.5	0.5	0.6	0.5	0.6	0.6
Португалия	0.2	0.1	0.1	0.1	0.1	0.2	0.1
Ирландия	0.0	0.1	0.1	0.1	0.0	0.1	0.1
Люксембург	0.0	0.0	0.1	0.1	0.0	0.0	0.0
Австрия	4.7	3.1	2.5	3.0	3.1	3.2	3.7
Швейцария	2.1	1.4	4.4	1.4	2.3	1.6	1.8
Швеция	0.5	1.0	0.7	0.7	1.4	0.7	1.1
Финландия	0.5	0.4	0.5	1.1	1.1	1.2	1.1
Норвегия	0.0	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
Исландия	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	-	0.0
Лихтенщайн	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0

Източник: НСИ

таблица 4

ДИНАМИКА НА ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ НА БЪЛГАРИЯ СЪС ЗАПАДНА ЕВРОПА ПО СТОКОВИ РАЗДЕЛИ

(индекси на стойностния обем в US\$, 1992 = 100)

	ИЗНОС			ВНОС		
	1992	1993	1994	1992	1993	1994
Продукти от животински произход	100	90	93	100	252	245
Продукти от растителен произход	100	51	72	100	183	262
Животински и растителни мазнини и масла	100	110	110	100	147	187
Хранително-вкусови стоки	100	89	85	100	88	58
Минерални продукти, горива	100	99	104	100	68	15
Химически продукти	100	92	134	100	99	105
Пластмаси, каучук, изделия от тях	100	85	114	100	142	127
Кожи и кожени изделия	100	139	157	100	111	133
Дървен материал, изделия от дърво	100	62	145	100	163	194
Целулоза, хартия, картон	100	75	117	100	104	132
Текстилни материали, изделия от тях	100	102	120	100	92	124
Обувки, шапки и др.	100	122	126	100	63	60
Изделия от цимент, гипс, керамика, стъкло	100	99	112	100	132	167
Скъпоценни камъни, благородни метали	100	118	89	100	5882	59
Неблагородни метали, изделия от тях	100	74	136	100	101	154
Машиностроителна продукция	100	102	125	100	104	129
Транспортни средства	100	71	59	100	99	82
Оптика, прибори, инструменти, апарати	100	98	144	100	113	95
Оръжия, муниции	100	17	0	100	533	333
Мебели, осветителни тела, играчки и др.	100	89	106	100	159	135
Произведения на изкуството	100	375	50	100	100	0

Източник: НСИ

таблица 5

ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ НА СТОКОВИТЕ РАЗДЕЛИ В ИЗНОСА НА БЪЛГАРИЯ КЪМ ЗАПАДНА ЕВРОПА

(%)

	1992	1993	1994	I-III 1995	IV-VI 1995	VII-IX 1995
Продукти от животински произход	5.0	5.1	4.0	1.8	4.5	2.1
Продукти от растителен произход	7.1	4.1	4.4	2.6	2.3	5.8
Животински и растителни мазнини и масла	0.2	0.3	0.2	0.3	0.1	0.2
Хранително-вкусови стоки	7.2	7.2	5.3	4.7	3.7	4.8
Минерални продукти, горива	7.1	7.9	6.4	1.4	3.3	4.5
Химически продукти	10.2	10.6	11.8	15.7	16.6	11.5
Пластмаси, каучук, изделия от тях	3.6	3.4	3.5	5.3	4.1	3.1
Кожи и кожени изделия	1.2	2.0	1.7	1.8	1.6	1.5
Дървен материал, изделия от дърво	2.1	1.5	2.6	2.2	2.3	2.7
Целулоза, хартия, картон	1.7	1.4	1.7	1.8	2.5	1.7
Текстилни материали, изделия от тях	14.5	16.7	15.0	16.2	13.8	17.7
Обувки, шапки и др.	4.2	5.7	4.6	3.9	2.4	5.5
Изделия от цимент, гипс, керамика, стъкло	2.1	2.3	2.1	2.6	2.9	2.7
Скъпоценни камъни, благородни метали	1.3	1.7	1.0	0.1	0.6	0.5
Неблагородни метали, изделия от тях	19.6	16.4	23.1	26.5	25.6	20.7
Машиностроителна продукция	8.6	9.8	9.3	9.3	10.2	10.4
Транспортни средства	1.6	1.3	0.8	1.2	0.8	1.1
Оптика, прибори, инструменти, апарати	0.3	0.4	0.4	0.7	0.5	0.5
Оръжия, муниции	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Мебели, осветителни тела, играчки и др.	2.1	2.1	1.9	1.7	2.5	2.9
Произведения на изкуството	0.0	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0

Източник: НСИ

таблица 6

ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ НА СТОКОВИТЕ РАЗДЕЛИ ВЪВ ВНОСА НА БЪЛГАРИЯ ОТ ЗАПАДНА ЕВРОПА

(%)

	1992	1993	1994	I-III 1995	IV-VI 1995	VII-IX 1995
Продукти от животински произход	0.6	1.4	1.6	1.8	1.3	1.1
Продукти от растителен произход	0.8	1.3	2.2	2.3	1.4	1.0
Животински и растителни мазнини и масла	0.4	0.5	0.8	0.8	0.8	0.8
Хранително-вкусови стоки	6.3	4.8	3.6	2.6	2.7	3.9
Минерални продукти, горива	14.5	8.5	2.2	1.3	1.9	2.0
Химически продукти	12.9	11.0	13.6	16.6	15.0	15.8
Пластмаси, каучук, изделия от тях	3.6	4.5	4.6	5.0	5.8	6.4
Кожи и кожени изделия	0.8	0.8	1.1	0.7	1.2	1.1
Дървен материал, изделия от дърво	0.2	0.3	0.4	0.4	0.6	0.6
Целулоза, хартия, картон	3.7	3.3	4.9	5.2	6.3	7.3
Текстилни материали, изделия от тях	12.1	9.6	15.1	16.1	17.1	15.4
Обувки, шапки и др.	2.9	1.6	1.7	2.2	1.9	1.8
Изделия от цимент, гипс, керамика, стъкло	1.0	1.2	1.7	1.4	2.5	1.8
Скъпоценни камъни, благородни метали	0.3	15.0	0.2	0.0	0.1	0.0
Неблагородни метали, изделия от тях	3.5	3.0	5.4	5.2	6.1	6.6
Машиностроителна продукция	20.0	18.0	26.1	21.9	22.4	22.7
Транспортни средства	11.2	9.6	9.2	10.9	6.2	6.2
Оптика, прибори, инструменти, апарати	3.8	3.7	3.6	3.7	4.4	3.6
Оръжия, муниции	0.0	0.1	0.1	0.0	0.1	0.0
Мебели, осветителни тела, играчки и др.	1.3	1.8	1.8	1.7	2.3	2.0
Произведения на изкуството	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0

Източник: НСИ

таблица 7

СЪОТНОШЕНИЕ МЕЖДУ ИЗНОСА И ВНОСА В ТЪРГОВИЯТА НА БЪЛГАРИЯ СЪС ЗАПАДНА ЕВРОПА ПО СТОКОВИ РАЗДЕЛИ

(%)

	1992	1993	1994	I-III 1995	IV-VI 1995	VII-IX 1995
Продукти от животински произход	6.08	2.18	2.31	0.88	3.76	1.93
Продукти от растителен произход	6.67	1.88	1.82	1.00	1.70	5.92
Животински и растителни мазнини и масла	0.43	0.32	0.25	0.31	0.11	0.28
Хранително-вкусови стоки	0.90	0.91	1.33	1.58	1.42	1.24
Минерални продукти, горива	0.39	0.56	2.66	0.94	1.82	2.30
Химически продукти	0.62	0.58	0.80	0.83	1.17	0.74
Пластмаси, каучук, изделия от тях	0.77	0.46	0.69	0.94	0.74	0.49
Кожи и кожени изделия	0.8	0.8	1.1	0.7	1.2	1.1
Дървен материал, изделия от дърво	7.69	2.95	5.75	5.00	3.71	4.90
Целулоза, хартия, картон	0.36	0.26	0.32	0.29	0.41	0.23
Текстилни материали, изделия от тях	12.1	9.6	15.1	16.1	17.1	15.4
Обувки, шапки и др.	1.14	2.21	2.38	1.54	1.32	3.15
Изделия от цимент, гипс, керамика, стъкло	1.63	1.22	1.10	1.57	1.20	1.54
Скъпоценни камъни, благородни метали	3.49	0.07	5.28	—	6.33	20.00
Неблагородни метали, изделия от тях	4.39	2.27	3.89	4.45	4.37	3.19
Машиностроителна продукция	0.33	0.33	0.32	0.37	0.48	0.46
Транспортни средства	0.11	0.08	0.08	0.09	0.13	0.17
Оптика, прибори, инструменти, апарати	0.07	0.06	0.10	0.17	0.11	0.13
Оръжия, муниции	2.00	0.1	0.0	0.00	0.00	1.00
Мебели, осветителни тела, играчки и др.	1.21	0.68	0.95	0.90	1.13	1.43
Произведения на изкуството	4.00	15.00	—	—	—	—

Източник: НСИ

таблица 8

ДИНАМИКА НА ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ НА БЪЛГАРИЯ СЪС СТРАНИТЕ ОТ ЦИЕ ПО СТОКОВИ РАЗДЕЛИ

(индекси на стойностните обеми в US\$, 1992 = 100)

	ИЗНОС		ВНОС	
	1993	1994	1993	1994
Продукти от животински произход	26.0	53.9	255.7	498.4
Продукти от растителен произход	47.8	131.6	91.6	336.8
Животински и растителни мазнини и масла	311.6	344.2	77.8	159.3
Хранително-вкусови стоки	93.4	116.1	116.7	134.7
Минерални продукти, горива	56.8	92.0	134.9	112.4
Химически продукти	197.9	156.6	198.5	96.9
Пластмаси, каучук, изделия от тях	81.5	111.5	91.1	95.2
Кожи и кожени изделия	77.2	41.9	102.5	152.5
Дървен материал, изделия от дърво	182.3	250.0	180.8	141.3
Целулоза, хартия, картон	117.6	257.6	128.6	115.5
Текстилни материали, изделия от тях	82.1	81.2	120.1	113.4
Обувки, шапки и др.	60.6	104.5	126.1	152.2
Изделия от цимент, гипс, керамика, стъкло	56.2	88.1	96.4	86.6
Скъпоценни камъни, благородни метали	200.0	700.0	66.7	66.7
Неблагородни метали, изделия от тях	72.5	78.6	121.0	101.2
Машиностроителна продукция	80.7	69.8	100.1	58.8
Транспортни средства	55.0	33.3	108.2	65.4
Оптика, прибори, инструменти, апарати	73.2	137.5	72.7	37.9
Оръжия, муниции	19.7	0.0	3.2	3.2
Мебели, осветителни тела, играчки и др.	97.8	148.9	90.6	56.3
Произведения на изкуството	0.0	0.0	0.0	0.0

Източник: НСИ

таблица 9

ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ НА СТРАНИТЕ ОТ ЦМЕ ВЪВ ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ НА БЪЛГАРИЯ

(%)

СТРАНА	ИЗНОС			ВНОС		
	1992	1993	1994	1992	1993	1994
Русия	17.1	13.6	7.9	22.8	27.6	21.5
Украйна	3.7	3.2	3.0	4.9	5.5	4.1
Литва, Латвия, Естония	0.1	0.2	0.3	0.1	0.3	0.2
Белорусия, Молдова	0.7	0.9	0.9	0.6	0.6	0.7
Грузия, Армения	0.0	0.3	0.2	0.0	0.1	0.1
СРЮ	4.4	3.5	3.3	1.3	0.1	0.0
Македония	4.0	6.3	9.3	0.8	1.7	3.0
Словения, Босна и Херцеговина, Хърватско	1.9	0.8	1.1	0.2	0.3	0.3
Албания	1.3	1.0	1.4	0.1	0.0	0.0
Полша	0.8	0.7	0.4	0.7	0.6	1.2
Румъния	2.8	2.4	1.5	2.4	2.3	1.9
Унгария	0.7	0.6	0.5	0.6	0.4	0.7
Чехия, Словакия	0.8	0.6	0.7	1.6	1.3	1.9
Общо	39.2	35.1	35.7	36.3	42.9	40.3

Източник: НСИ

таблица 10

ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ НА СТРАНИТЕ ОТ ЦИЕ ВЪВ ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ НА БЪЛГАРИЯ

(%)

СТРАНА	ИЗНОС			ВНОС		
	I/95	II/95	III/95	I/95	II/95	III/95
Русия	7.8	9.1	11.2	23.5	23.7	21.6
Украйна	3.3	3.0	4.5	2.4	3.4	3.7
Литва, Латвия, Естония	0.4	0.3	0.3	0.2	0.1	0.3
Белорусия, Молдова	0.9	0.8	1.6	0.7	0.7	0.7
Грузия, Армения	0.1	0.5	1.3	0.3	0.2	0.3
СРЮ	1.9	1.2	1.4	0.0	0.0	0.0
Македония	9.1	9.0	9.0	3.2	4.2	5.0
Словения, Босна и Херцеговина, Хърватско	1.6	0.5	0.3	0.2	0.3	0.4
Албания	1.7	1.3	1.0	0.0	0.0	0.0
Полша	0.4	0.4	0.4	0.5	0.7	0.6
Румъния	1.8	2.1	2.0	1.4	1.0	1.3
Унгария	0.5	0.4	0.4	0.7	0.9	1.2
Чехия, Словакия	0.6	0.5	0.5	1.8	1.7	1.9
Общо	31.6	30.1	35.0	35.5	37.9	37.8

Източник: НСИ

таблица 11

ДИНАМИКА НА ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ НА БЪЛГАРИЯ СЪС СТРАНИТЕ ОТ ЦИЕ ПО СТОКОВИ РАЗДЕЛИ

(индекси на стойностните обеми в US\$, 1992 = 100)

	ИЗНОС		ВНОС	
	1993	1994	1993	1994
Продукти от животински произход	26.0	53.9	255.7	498.4
Продукти от растителен произход	47.8	131.6	91.6	336.8
Животински и растителни мазнини и масла	311.6	344.2	77.8	159.3
Хранително-вкусови стоки	93.4	116.1	116.7	134.7
Минерални продукти, горива	56.8	92.0	134.9	112.4
Химически продукти	197.9	156.6	198.5	96.9
Пластмаси, каучук, изделия от тях	81.5	111.5	91.1	95.2
Кожи и кожени изделия	77.2	41.9	102.5	152.5
Дървен материал, изделия от дърво	182.3	250.0	180.8	141.3
Целулоза, хартия, картон	117.6	257.6	128.6	115.5
Текстилни материали, изделия от тях	82.1	81.2	120.1	113.4
Обувки, шапки и др.	60.6	104.5	126.1	152.2
Изделия от цимент, гипс, керамика, стъкло	56.2	88.1	96.4	86.6
Скъпоценни камъни, благородни метали	200.0	700.0	66.7	66.7
Неблагородни метали, изделия от тях	72.5	78.6	121.0	101.2
Машиностроителна продукция	80.7	69.8	100.1	58.8
Транспортни средства	55.0	33.3	108.2	65.4
Оптика, прибори, инструменти, апарати	73.2	137.5	72.7	37.9
Оръжия, муниции	19.7	0.0	3.2	3.2
Мебели, осветителни тела, играчки и др.	97.8	148.9	90.6	56.3
Произведения на изкуството	0.0	0.0	0.0	0.0

Източник: НСИ

таблица 12

ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ НА СТОКОВИТЕ РАЗДЕЛИ ВЪВ ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ НА БЪЛГАРИЯ СЪС СТРАНИТЕ ОТ ЦИЕ

(%)

	ИЗНОС			ВНОС		
	1992	1993	1994	1992	1993	1994
Продукти от животински произход	3.5	1.1	1.9	0.4	0.7	1.8
Продукти от растителен произход	5.1	2.8	6.8	0.6	0.4	1.9
Животински и растителни мазнини и масла	0.3	1.0	1.0	0.2	0.1	0.3
Хранително-вкусови стоки	23.5	25.4	27.5	1.5	1.4	1.9
Минерални продукти, горива	12.1	8.0	11.2	55.8	58.5	59.9
Химически продукти	8.5	19.6	13.5	5.5	8.5	5.1
Пластмаси, каучук, изделия от тях	4.0	3.8	4.5	3.1	2.2	2.8
Кожи и кожени изделия	0.9	0.8	0.4	0.2	0.2	0.3
Дървен материал, изделия от дърво	0.4	0.8	1.0	0.6	0.9	0.9
Целулоза, хартия, картон	1.1	1.5	2.8	1.8	1.8	1.9
Текстилни материали, изделия от тях	4.3	4.1	3.6	2.8	2.6	3.1
Обувки, шапки и др.	1.3	0.9	1.4	0.1	0.1	0.2
Изделия от цимент, гипс, керамика, стъкло	1.7	1.1	1.5	0.7	0.5	0.6
Скъпоценни камъни, благородни метали	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Неблагородни метали, изделия от тях	7.1	5.9	5.6	11.0	10.4	10.7
Машиностроителна продукция	18.8	17.5	13.2	7.5	5.9	4.2
Транспортни средства	5.4	3.5	1.8	6.0	5.1	3.8
Оптика, прибори, инструменти, апарати	0.4	0.3	0.5	0.4	0.2	0.1
Оръжия, муниции	0.5	0.1	0.0	1.2	0.0	0.0
Мебели, осветителни тела, играчки и др.	1.2	1.4	1.8	0.4	0.3	0.2
Произведения на изкуството	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0

Източник: НСИ

таблица 13

ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ НА СТОКОВИТЕ РАЗДЕЛИ ВЪВ ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ НА БЪЛГАРИЯ СЪС СТРАНИТЕ ОТ ЦИЕ

(%)

РАЗДЕЛ	ИЗНОС			ВНОС		
	I/95	II/95	III/95	I/95	II/95	III/95
Продукти от животински произход	1.1	1.7	1.2	1.3	1.3	1,3
Продукти от растителен произход	5.3	4.6	3.6	0.6	0.5	0,5
Животински и растителни мазнини и масла	2.7	1.1	0.4	0.1	0.1	0.0
Хранително-вкусови стоки	20.0	25.6	29.7	2.1	1.0	1.4
Минерални продукти, горива	15.0	12.6	14.9	55.7	50.7	48.0
Химически продукти	15.2	15.2	13.9	6.8	7.0	6.6
Пластмаси, каучук и изделия от тях	7.0	6.9	5.3	4.7	4.1	4.7
Кожи и кожени изделия	0.2	0.1	0.1	0.6	0.7	0.3
Дървен материал, изделия от дърво	0.7	1.1	0.9	0.6	0.7	1.1
Целулоза, хартия, картон	0.9	4.3	3.2	2.8	5.2	4.3
Текстилни материали и изделия от тях	3.4	3.9	3.4	3.8	4.3	4.0
Обувки, шапки и др.	0.9	1.3	1.0	0.1	0.1	0.0
Изделия от цимент, гипс, керамика и стъкло	1.2	1.6	1.9	1.0	1.2	1.2
Скъпоценни камъни, благородни метали	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Неблагородни метали, изделия от тях	9.2	6.2	6.5	11.2	14.1	16.4
Машиностроителна продукция	12.2	10.5	11.2	5.8	5.7	6.3
Транспортни средства	2.8	1.6	1.6	2.1	1.9	2.8
Оптика, прибори, инструменти и апарати	0.8	0.4	0.3	0.3	0.1	0.5
Оръжия, муниции	0.0	0.0	0.0	0.0	0.6	0.0
Мебели, осветителни тела, играчки и др.	1.3	1.3	1.0	0.3	0.8	0.7
Произведения на изкуството	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0

Източник: НСИ

таблица 14

**ПРОГНОЗА НА ОСНОВНИТЕ МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ ПОКАЗАТЕЛИ
ЗА ПЕРИОДА 1996-1998**

	мерни единици	1996	1997	1998
РАСТЕЖ И ИНФЛАЦИЯ				
БВП по текущи цени	млрд.лв.	1112.9	1385.0	1676.5
в т. ч. инвестиции	млрд.лв.	122.4	152.3	184.4
потребление	млрд.лв.	943.6	1173.4	1418.5
БВП - реален растеж	проценти	3.0%	3.5%	4.5%
в т. ч. инвестиции			2.8%	1.0%
потребление			-2.8%	1.7%
Индекс на потребителски цени				
- средногодишен	проценти	29.0%	23.0%	18.0%
- в края на годината		25.0%	21.0%	15.0%
Имплицитен дефлатор на БВП		23.2%	20.2%	15.8%
ПЛАТЕЖЕН БАЛАНС				
Текуща сметка	млн.дол.	192.1	214.5	210.4
Търговски баланс		599.3	636.2	685.2
Износ		5209.2	5469.7	5754.1
Внос		4609.9	4833.5	5068.9
Услуги (нето)	млн.дол.	-407.2	-421.7	-474.8
Приходи		1663.3	1764.8	1859.9
Разходи		2070.5	2186.4	2334.6
от които дължими лихви		593	575.1	635.1
Капиталова сметка *	млн.дол.	191.0	145.0	-72.0
Средносрочни и дългосрочни заеми (нето)		-215.0	-70.0	-293.0
погашения по предоставени заеми		190.0	215.0	255.0
погашения по получени заеми		405.0	285.0	548.0
Предоставени експортни кредити (нето)		278.0	20.0	21.0
Преки чуждестранни инвестиции		180.0	195.0	200.0
Друг капитал		-50.0	0.0	0.0
Официална помощ по платежния баланс (Г-24)		69.0	0.0	0.0
Платежен баланс	млн.дол.	452.1	359.5	138.4
Финансиране	млн.дол.	-452.1	-359.5	-138.4
Промени в резервите на БНБ (нарастване -)		-359.1	-297.5	1.6
Разсрочени задължения**		3.0	3.0	3.0
Ползувани кредити от МВФ (нето)**		-96.0	-65.0	-143.0
Официални резерви (вкл.злато)	млн.дол.	2156.1	2450.5	2445.9
(внос на стоки и услуги - месеци)		4.3	4.6	4.3
(% от БВП)				
Текуща сметка		1.35%	1.44%	1.35%
Текуща сметка без лихви		5.52%	5.31%	5.41%

продължава

продължение и край

ФИСКАЛЕН СЕКТОР				
Остатък по дълга в края на 1995 г.				
- по ОЛП	млрд.лв.	252.4	329.0	376.1
- Левови ЗУНК-ове - 1/2 ОЛП	млрд.лв.	24.3	23.1	23.1
- Валутни ЗУНК-ове - ЛИБОР	млн.дол.	971.1	976.8	976.8
Разходи за лихви	млрд.лв.	120.451	129.1	132.1
- вътрешни	% от БВП	7.8	6.5	5.3
- външни	% от БВП	3.0	2.8	2.6
Общо разходи за лихви	% от БВП	10.8	9.3	7.9
Първичен излишък	млрд.лв.	70	82.1	91.0
-% от БВП		6.3	5.9	5.4
Касов дефицит	млрд.лв.	50.45096	47.1	41.1
-% от БВП		4.533378	3.4	2.5
ФИНАНСИРАНЕ				
Външно	млрд.лв.	-26.1	-11.7	-19.8
Вътрешно	млрд.лв.	76.6	58.8	60.9
-банково	млрд.лв.	68.92686	40.0	35.0
-небанково	млрд.лв.	7.65854	7.1	6.2
МОНЕТАРЕН СЕКТОР				
Широки пари	млрд.лв.	851.0974	897.6	1241.1
Нетни чуждестранни активи	млрд.лв.	-47.5891	-17.9	-18.5
Нетни вътрешни активи	млрд.лв.	898.6865	915.5	1259.5
Вътрешен кредит				
Кредит за правителството	млрд.лв.	396.3269	436.3	471.3
Кредит за неправителствения сектор	млрд.лв.	502.3596	479.2	788.2
Други активи (нето)	млрд.лв.	0	0.0	0.0
Основен лихвен процент				
- средногодишен	процент	31%	25%	20%
- в края на годината	процент	27%	23%	17%
Лихви по валутни влогове - процент	процент	7%	6%	6%
Критерий на Фишер		0.230047	0.2	0.1
Валутен курс				
средногодишен	лева за долар	78.2	93.1	107.4
в края на годината	лева за долар	85.4	100.7	114.0
Резервни пари	млрд.лв.	179.2	187.1	256.1
Паричен мултипликатор		4.75	4.8	4.8
ИМПЛИЦИТНИ ФИНАНСОВИ ПОТОЦИ				
Местни спестявания	млрд. лева	133.5	180.0	234.7
Външни спестявания	млрд. лева	14.9	13.5	-7.7
Текуща сметка	млрд. лева	-15.0	-20.0	-22.6
Инвестиции	млрд. лева	-133.4	-173.5	-204.4
Баланс	млрд. лева	0	0.0	0.0

* Оценка на МВФ

Забележка: Макроикономическата прогноза е направена в края на ноември 1995 г.
и периодически ще се актуализира.

таблица 15

Източник: АИПР, МВФ

СЪДЪРЖАНИЕ

I. БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА ПРЕЗ 1995 г.: ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВИ	1
1.1 СВЕТОВНАТА ИКОНОМИКА ПРЕЗ 1995г.	1
1.2 СТРАНИТЕ В ПРЕХОД ПРЕЗ 1995г.	5
1.3 БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ 1995г.: ОСНОВНИ МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ ТЕНДЕНЦИИ	10
1.4 ИЗВОДИ И ПЕРСПЕКТИВИ ЗА ПЕРИОДА 1996-1998г.	19
1.4.1. Макроикономическа политика	19
1.4.2. Перспективи за периода 1996-1998г.	24
II. ДИНАМИКА НА МАКРОИКОНОМИЧЕСКИТЕ ПОКАЗАТЕЛИ	27
2.1. ИНФЛАЦИЯ	27
2.2. ДОХОДИТЕ КАТО НЕИЗБЕЖНА НОМИНАЛНА КОТВА	28
2.3. СТАБИЛНОСТ НА ВАЛУТНИЯ КУРС	32
2.4. ОТХЛАБВАНЕ НА ПАРИЧНАТА ПОЛИТИКА	34
2.5. ДЪРЖАВНИЯ СЕКТОР	38
2.6. СПАСЯВАНЕ НА БАНКОВАТА СИСТЕМА	43
2.7. ПРИВАТИЗАЦИЯ	45
III. РЕФОРМАТА В СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО	48
IV. ВЪНШНОИКОНОМИЧЕСКИ ВРЪЗКИ	59
4.1. ЕВРОПЕЙСКА ИНТЕГРАЦИЯ	59
4.1.1. Интегрирането на Източна Европа	60
4.1.2. Конвергентни критерии	61
4.1.3. България и Европейският съюз	64
4.2. ЮГОЕМБАРГОТО	73
4.3. ВЪНШНА ТЪРГОВИЯ	76
4.3.1. Търговията на България със Западна Европа	78
4.3.2. Търговията на България със страните от Централна и Източна Европа	89
V. ЧУЖДЕСТРАННИТЕ ИНВЕСТИЦИИ В БЪЛГАРИЯ	96
5.1. ОБЩИ ТЕНДЕНЦИИ В ОБЕМА И СТРУКТУРАТА	96
5.2. ФАКТОРИ, ОПРЕДЕЛЯЩИ СЪСТОЯНИЕТО НА ИНВЕСТИЦИИТЕ ПРЕЗ 1995г.	99
5.3. ЧУЖДЕСТРАННИТЕ ИНВЕСТИЦИИ В ПРИВАТИЗАЦИЯТА	102
5.4. ЧУЖДЕСТРАННИТЕ ИНВЕСТИЦИИ В СМЕСЕНИТЕ ДРУЖЕСТВА	106
5.5. ИНВЕСТИЦИИ В БАНКОВАТА И ФИНАНСОВА СФЕРА	111
ПРИЛОЖЕНИЕ	113

Анализът е изготвен от колектив в състав:

Раздел (I.)..... ст.н.с., к.ик.н. Г. Ганчев

Раздел (II.)..... под редакцията на М. Ненова

т. (2.1.)..... Г. Стоянова

т. (2.2.)..... М. Ненова, А. Димитров

т. (2.3.)..... Р. Розенов

т. (2.4.)..... Д. Михайлова

т. (2.5.)..... В. Чавдаров, Р. Розенов, А. Димитров

т. (2.6.)..... Д. Михайлова

т. (2.7.)..... М. Ненова

Раздел (III.)..... М. Кубратова

Раздел (IV.)..... под редакцията на М. Шивергева

т. (4.1.1.)..... О. Борисова, О. Браничев

т. (4.1.2.)..... ст.н.с. к.ик.н. В. Сивов

т. (4.1.3.)..... к.ик.н. М. Шивергева

т. (4.2.)..... к.ик.н. В. Сивов

т. (4.3.1.)..... к.ик.н. В. Костов

т. (4.3.2.)..... А. Димитрва

Раздел (V.)..... авторски колектив от АЧИ и АИПР
